William Carey

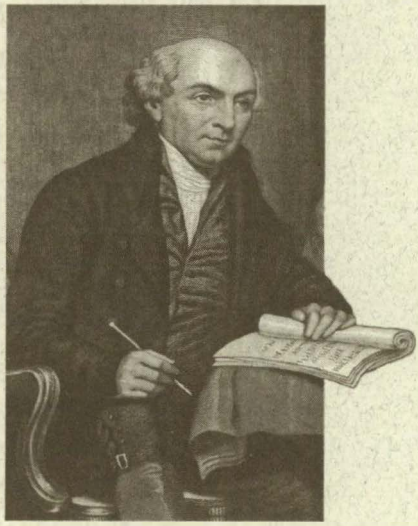

SAM WELLMAN

Když Ježíš řekl: „Jděte ..."
William Carey neváhal.

„Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření" (Mat. 28:19)
Každý, kdo se chce stát misionářem, zná tato Ježíšova slova zpaměti a dokáže je ihned citovat, ale jen málokdo reaguje na toto mocné volání s takovou rozhodností, jako William Carey.
Narodil se roku 1761 v Anglii a krátce po své ordinaci baptistickým kazatelem odplul do Indie, kde přinesl duchovní ovoce, které je podle dnešních měřítek obrovské a neuvěřitelné.
William Carey obracel lidi ke Kristu, „křtil je ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého" a horlivě se snažil ovlivnit životy mnoha miliónů, které učil „zachovávat všechno, co přikázal Kristus...".
William Carey podle vlastních slov nejenže očekával od Boha velké věci, ale také je pro svého Pána a Spasitele vykonal.

Czech

WILLIAM
CAREY
SAM
WELLMAN

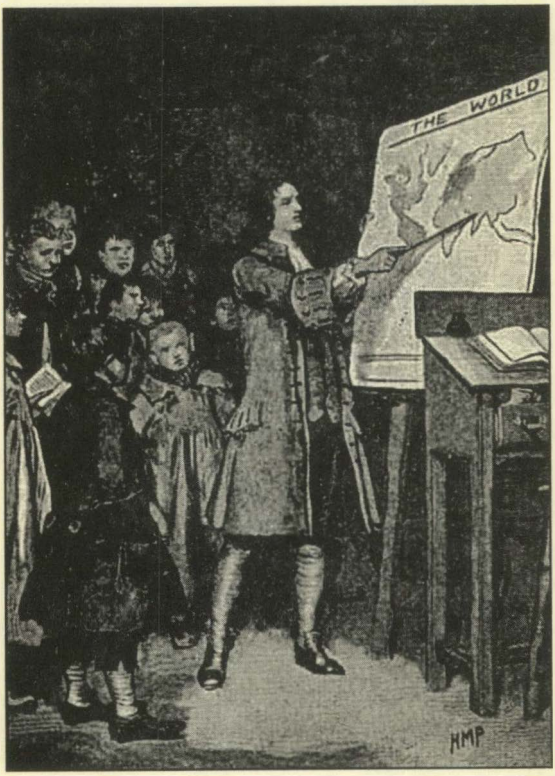
THE WORLD
HMP

William Carey

SAM WELLMAN

STEFANOS
2001

William Carey

Czech Edition

Copyright 2015 Voice Media

info@VM1.global
Web home: www.VM1.global

All rights reserved. No part of the publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic, or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. For permission requests, email the publisher, addressed "Attention: Permission Coordinator," at the address above.

This publication **may not be sold, and is for free distribution** only.

KAPITOLA

1

ANGLICKÉ MĚSTO Paulerspury v roce 1767 připadalo šestiletému Willymu Careymu malé a způsobil to strýc Petr. Willy si myslel, že všechna strýcova vyprávění o dalekých místech jsou jen báchorky, dokud ho jednou strýc nevzal na vrch, tyčící se za Towcesterem východně od Paulerspury. S námahou se vyšplhali nahoru a strýc Petr posadil Willyho tak, aby viděl na široké zelené údolí řeky Nene. Před nimi se do dálky rozkládala mírně zvlněná krajina, posetá vodními mlýny. Zelenomodrá stužka řeky si razila cestu údolím.

„Vidíš tam v dálce za Velkým kanálem Northampton a za ním na horizontu zelený pahorek, chlapče?" zeptal se strýc.

„Za Northamptonem? Ano, myslím, že ano, strýčku." Neviděl však nic víc než rozmazaný zelený bod.

„Je tomu víc jak sto let, v době, kdy žil tvůj prapradědeček Carey, tamhle u Naseby stály proti sobě dvě velké armády."

„Angličané proti francouzským psům?" zeptal se netrpělivě Willy. Neválčili snad Angličané vždycky a všude s Francouzi?

„Ne, chlapče, byla to občanská válka. Angličané proti Angličanům. Vojsko krále Karla bojovalo s vojskem Olivera Cromwella. Deset tisíc mužů na každé straně. Podívej, ukážu ti to. Nemám dost času, abych sehnal tolik klacíků, a tak si to budeš muset umět představit." Strýc Petr vzal dvacet klacíků a po deseti je položil proti sobě do řady. „Teď ti mohu vysvětlit..."

„Každý klacík je tisíc," vyhrkl Willy. „Deset oddílů po deseti skupinách o deseti mužích," to byly pro Willyho snadné počty.

„Propánakrále!" Strýc Petr přimhouřil oči. „Kde jsem jen přestal? Ach, ano. Mezi těmi klacíky na obou stranách byly tisíce vojáků, takzvaných kopiníků a mušketýrů. Všichni měli na sobě bílé košile s dlouhými rukávy a širokými límci a přes ně barevné vesty.

A každý voják měl kalhoty ke kolenům, bílé punčochy a naleštěné černé boty. Boty byly nejspíš zhotoveny v okolí Northamptonu, neboť tady se dělala většina bot pro celou Anglii..."

„Proč?"

Strýc Petr se vyrušeně zavrtěl, ale přece jen na otázku odpověděl: „Proč? Protože tu máme dost vody a dubů pro vydělávání kůží. A po řece a kanálu se snadno dopravuje zboží. Kde jsem jen přestal? Ach, ano, kopiníci i mušketýři měli u pasu v pochvě dlouhé meče a na hlavách ocelové helmy."

„To byli tak pěkně oblečení?"

„Ano. Voják má vypadat pěkně. Samozřejmě, že kopiníci měli kopí se špicí ostrou jako břitva tvého otce a dlouhé jako dům. A na ochranu kromě helmy kolem stehen a hrudi brnění - všechno z těžké oceli. Mušketýr na sobě nic železného nemá. Musí být pohyblivý. Kromě toho nese mušketu, náboje a další potřeby..."

Strýc Petr pokračoval ve vyprávění a Willyho hlava se plnila zbraněmi, válečnými koňmi, jezdci s vlajícími chocholy a prapory regimentů nejrůznějších barev. Pak strýc vyprávěl o bitvě. Jezdci bojovali proti jezdcům. Pěšáci proti pěšákům. Pak jezdectvo na jedné straně zaútočilo na pěšáky druhé strany. Nastala hrozná vřava a zmatek. Nakonec Oliver Cromwell porazil vojsko krále Karla.

„Opravdu se něco takového stalo, strýčku? Vždyť se dnes nic takového neděje." Willy byl zmaten.

„Někdy se musíš vydat tam, kde se něco děje."

„Do Kanady?" zeptal se Willy, protože věděl, že než se strýc vrátil k práci v zahradnictví, sloužil v Kanadě v armádě.

„Ano."

„Kde je Kanada?"

„Daleko, daleko na západ za mořem tak velikým, že tam plavba lodí trvá několik týdnů."

„A tam jsi bojoval?"

„Ano. Bojovali jsme pod generálem Jamesem Wolfem proti Francouzům. Ohrožovali naše anglické kolonie, kterým říkáme Amerika." Ukázal znovu na klacíky. „Bylo nás tam devět tisíc. Podívej, devět klacíků, každý po..."

„Tisíci..."

„Bylo to v létě. Plavili jsme se po řece Svatého Vavřince a utábořili nedaleko Quebecu, což byla v Kanadě nejvýznamnější francouzská pevnost. Věděli jsme, že když ji dobudeme, budou Francouzi poraženi. Bojovali jsme s nimi před pevností, ale dovnitř jsme proniknout nemohli. Tábořili jsme tam dlouhou dobu a generál Wolfe se snažil přijít na to, jak se do ní dostat dřív než nastane zima. Nakonec se našich pět tisíc vojáků vydalo po řece až za Quebec a vyšplhalo po útesu na náhorní plošinu zvanou Abrahamova planina. Nečekaně jsme Quebec přepadli a to byl konec Francouzů v Kanadě, chlapče."

„Neříkáš to ale moc vesele," poznamenal Willy.

„V bitvě jsem ztratil několik svých dobrých přátel. I generál Wolfe zahynul. A nejsem si jistý, nezačnou-li příště kolonisté v Americe bojovat proti nám Angličanům."

V tu chvíli uviděl Willy přilétat světle zeleného motýla. Motýl usedl a složil křídla. „Podívej, strýčku. Vidíš na jeho křídlech tu černou skvrnu?"

„Znám ho až moc dobře. Škoda, že nezůstane tady nahoře. Jeho hladové děti – tlusté zelené housenky – totiž milují zelí. Každý zahradník je zná."

Willy měl strýčka moc rád. Strýc Petr se vrátil z Kanady právě v době, kdy zemřela babička Careyová. Svými vzrušujícími příběhy o dalekých zemích a láskou k přírodě paulerspurského kraje strýc Willymu její ztrátu ulehčil. Pohřbili ji na hřbitově vedle dědečka, který zemřel už v roce 1743. Vedle dědečka měl hrob další Willyho strýc William. Willy dostal po něm jméno, a tak věděl, že jeho otec Edmund měl strýce velice rád.

Willy měl dvě sestry. Starší Anně byly čtyři roky a Willy by ji býval rád bral s sebou do přírody, ale brouci a rostliny ji brzy začali nudit a hned chtěla domů. Tak teď chodil sám nebo se strýcem Petrem. Maličká sestřička Polly, batolící se za Willym, o brouky a rostliny, které nosil domů, měla zájem, ale byla ještě příliš malá. Willyho matka byla pokojná žena a ani namáhavá práce v jejich doškované chalupě jí nebránila v prozpěvování. Většinu dne strávila nad ohništěm, kde připravovala jídla nebo vyvářela prádlo.

Zvědavý Willy se jí zeptal: „Proč musíme prádlo vyvářet?"

Matka se ohlédla, aby se ujistila, že Willyho mladší sestry nejsou nablízku. „Protože v něm občas máme brouky."

Hodně času matce zabralo pečení chleba, který ani nestačil vychladnout, a už ho otec Carey na stolečku krájel. Při jídle Careyové seděli na lavičkách po obou stranách stolu. Během otcovy modlitby před jídlem i ta nejmladší pevně svírala dřevěný talíř, na kterém se podávalo jídlo, připravená chvatně sáhnout po krajíci chleba. Obvykle matka připravovala ještě polévku z mrkve, zelí nebo tuřínu, vypěstovaného na jejich zahradě. Výjimečně mívali slaninu nebo mléko či tvaroh, jen vzácně pečené nebo vařené hovězí maso. Občas si upekli holuba z holubníku v zahradě. Jen bohatí lidé jedli maso každý den.

Willyho otec Edmund pracoval po celý den u okna na úžasně složitém zařízení, zvaném stav. Byl totiž tkadlec. Seděl na lavičce zabudované do stavu a stálým rovnoměrným pohybem nohou a chodidel tkal z vlněných nití pevnou látku. Willy to samozřejmě musel všechno vědět.

„Willy, vidíš na druhém konci stavu nápravu s cívkami nití?" zeptal se otec. „Říká se tomu osnova. Podívej se sem na nápravu u mých nohou. Ta hotovou látku roluje. Pomocí šlapadla uvedu nohou do pohybu obě nápravy. Rukama vedu pohyblivý člunek, aby vetkával nitě útku z těchto dvou cívek po stranách do nití osnovy."

„A budu také jednou tkát látku z česané příze, tatínku?"

„Ne."

„Ale ty jsi tkadlec a říkal jsi, že dědeček byl také."

„Teď je jiná doba. Lidé velice rychle vynalézají nové stroje, Willy. Jen před několika málo lety John Kay vynalezl pohyblivý člunek, jenž tkaní na stavu velice urychlil. A slyšel jsem, že nějaký člověk vynalezl stroj na soukání příze. Další vynález, chlapče, už bude stroj, který bude tkát bez tkalce."

„Ale neznamená to, že ztratíš práci, tatínku?"

„Nedělej si starosti, synku. Brzy budu kostelníkem a pastorovým pomocníkem. Umím dobře číst a psát, díky čemuž mne vesnice doporučila na jedno z dvanácti volných míst – do farní školy, kam jsem chodil, když mi bylo tolik, jako je teď tobě. Bůh pohlédl milostivě na naší rodinu."

Willy překvapením ztratil řeč. Připadalo mu opravdu krásné, že otec našel novou práci, když tkalcovství nemá žádnou budoucnost. Ale Bůh se mu zdál jaksi vzdálený. Nezapomněl sice na cesty do velkého kostela na kopci, viděl se, jak kráčí po červeném koberci uličkou mezi lavicemi v kostele a sedá si do tmavě hnědé dubové lavice. Připomínal si ctnosti velebené elegantně oblečeným pastorem. Vzpomněl si na Krista a Panenku Marii, které vídával na vykládaných oknech za oltářem. Nezapomněl na verše z Bible, které se učil zpaměti, ani na jejich předčítání, když ho otec učil číst. A přece byl pro Willyho neviditelný Bůh někým vzdáleným. Nebylo otcovo štěstí jen náhoda? Dával Bůh pozor, když Willy spadl ze stromu a pak několik dní ležel v posteli? Ulomila se s ním větev a on se zabořil do hlíny. Hodně dlouho si nemohl vzpomenout, ani jak se jmenuje. Proč Bůh dopustil, že se větev zlomila? Nebo měl Willy jen smůlu, stejně jako jeho otec má štěstí, že dostal místo kostelníka?

Otec se na něho upřeně podíval. „Posloucháš mne, Willy? To není všechno, můj chlapče. S novou funkcí přibudou ještě povinnosti učitele farní školy. A to ještě není vše. Budeme se stěhovat do školy."

„Stěhovat? Do školy!"

KAPITOLA

2

PĚTIČLENNÁ RODINA Careyových se roku 1767 skutečně nastěhovala do školy, která stála na kopci přímo proti faře. Škola byla nízká došková budova, větší než jejich stará chalupa. Částečně sloužila k vyučování, ale rodinu to nijak nezatěžovalo. Otec Carey jednoduše pro žáky vytáhl ven několik hrubých lavic a sám se postavil před tabuli. Pak Willyho čekalo další překvapení.

„Jsi žák," oznámil mu otec.

Hodiny školní výuky Willymu přinesly novou svobodu. Otce povinnosti kostelníka a kantora hodně zaměstnávaly, a tak Willyho nehlídal jako dřív. Willy zpočátku volné chvíle trávil s chlapci z vesnice, z nichž většina zpívala jako on v kostelním sboru. S každým novým chlapcem skupině přibývala odvaha. Na poli hráli fotbal a jiné divoké, tvrdé hry; čím divočeji a drsněji, tím lépe, nebo vylezli na strom a skákali z něj na nic netušící kamarády. Chodili do kostela zvonit a největší radost měli z okamžiku, když je provaz zvonu vynesl do vzduchu. Rádi se brodili proti proudu v řece. U rybníka spolu zápasili jako Robin Hood a Little John a dlouhými klacky se snažili protivníka svrhnout do zelené vody. Okouněli před vesnickým kovářstvím, plivali kováři do ohně, a když bušil kladivem do kovadliny, pošklebovali se mu a pokřikovali na něho nadávky.

„Willy, doslechl jsem se, že dnes nějací chlapci na watlingské silnici házeli kameny na kočáry, doufám, že jsi nebyl mezi nimi?" zeptal se ho jednou při večeři ustaraně otec.

Willy mlčel. Samozřejmě že tam byl. A také měl pocit viny. Jeden kočár zastavil, kočí vyskočil a běžel za nimi. Willy unikl jen díky živému plotu, do něhož rychle uskočil. Bylo to jen taktak. Měl štěstí, že kočí byl tlustý a zadýchával se. Za okénkem jiného kočáru se objevila tvář s líbezným úsměvem, právě když těsně nad ní

dopadl ostrý kámen. S hrůzou si uvědomil, že kámen hodil on, a při představě krvácejícího obličeje se mu udělalo zle.

Strýc Petr to viděl realističtěji: „Když naši boháči, třeba Marriotové, pojedou v kočáře a uvidí kantorova syna, jak po nich hází kameny, tak si asi kantor bude brzy na živobytí vydělávat zase u tkalcovského stavu."

Od té doby se Willy trochu polepšil. Ve škole dělal pokroky a nesmírně ho přitahovaly knihy. Četl všechno, co mu přišlo pod ruku, jen když to nebylo příliš pobožné. Samozřejmě hltal knihy o rostlinách, o hmyzu a ptácích. S nesmírnou zvídavostí ale četl i jiné knihy, a tak objevil jejich moc. Měl sice rád prostředí, v němž vyrostl, ale zároveň si uvědomoval, že ho mohou odtud vyvést jen knihy. Bibli četl také, ovšem jen dobrodružné příběhy historických knih Starého Zákona. A které to byly? O Josefovi a jeho trampotách, o Davidových bojích a pošetilostech. I Poutníkova cesta byla pro něho dobrodružným příběhem. Měl rád Robinsona Crusoe, četl o Kolumbovi.

„Nedivím se, že strýc Petr tak miluje moře," říkal Willy. „Teď to chápu."

Kamarády ohromoval znalostmi o „plavbě proti větru a po větru", házel pojmy jako pravobok, levobok, středový kasoun, lanová smyčka, stěhovka, ráhno, zdvíhací lano, záď, příď, otěžový roh plachty, zvratička, nosnost, propusť, bulina.

„Kolumbovi bylo jen čtrnáct, když poprvé vyplul na moře," žasl.

Kamarádi mu začali říkat Kolumbus. Ale nemysleli to dobře. Co je jim do oceánu, když ho přece nikdy neuvidí? „Pojďte, hodíme pastorovi na faru smradlavého starého tchoře!" Samozřejmě, že to neudělali, protože žádného nenašli. Willy si s chlapci hrál čím dál méně. Všichni mu připadali jen jako nezajímaví darebáci.

A tak se po odpoledních často toulával přírodou sám. Nejlépe mu bylo, když byl teplý, svěží den a mohl se posadit do vysokého obilí a číst si. Nebo vyšplhal po hladkém stěžni korábu rozložité sykomory před školou. Seděl na větvi a pozoroval ohromné, laločnaté listy. Viděl klikaté čáry žilek, otevíral pichlavé koule se semeny a sledoval, jak se drobounká, podlouhlá semínka snášejí k zemi. Také ho lákaly lesy a široká pole. Měl tolik zájmů, že mu každý nový den připadal jako jedinečná příležitost, která se na-

skytne jen jednou za život. Mohl běhat po lukách a chytat brouky a motýly, vybírat vejce skřivanům, v nedalekém whittleburském lese sbírat můry na drsné kůře dubů a pod hnijícím listím cvrčky. Také sbíral kůru a listy. U řeky Tove chytal vážky a pijavice. Chodíval na hráz rybníka mezi školou a farou, kde chytal pulce nebo užovky a koljušky. Samozřejmě, že s potěšením chytal ptáky, a spousta jich švitořila v klecích u jeho postele. Kolem postele měl učiněný zvěřinec: klece s ptáky, umývadla s rybniční vodou plné ryb a hadů, láhve hemžící se hmyzem.

„Opatrně, Polly", říkával batolící se sestřičce, kterou všechna ta stvoření přitahovala stejně jako jeho. Brzy dostal bratříčka. Tom se narodil rok poté, co se přestěhovali do školy. Bude to ještě dlouho trvat, než mu budou malý Tom nebo Polly pomáhat, ale Willy je i tak rád brával s sebou na své krátké lovecké výpravy.

Willy také zahradničil. Avšak zanedlouho ho přestalo těšit pomáhat matce s pěstováním zeleniny, která nakonec většinou skončila na stole. Ne, nebavilo ho dodávat zeleninu do polévek: chtěl sloužit všemu tvorstvu. Z lesa a luk nosil různé druhy semen a rostlinek. Lopuch, pastiňák, kapradí, šťovík, lomikámen, chrpinu, vrbinu, různé druhy trav: bojínek, psineček, kostřavu, poháňku a metlici. Zasadil je a starostlivě o ně pečoval. Když se vedle zasazené rostliny objevil tajemný klíček, pečoval o něj také. Kdo ví, jaká úžasná rostlina se z něj může nakonec vyklubat? Některé přesazené rostliny se ujaly, jiné zašly. Všechno si ale dobře pamatoval.

„To mám od strýčka Petra," zněla Willyho odpověď Polly, která chtěla vědět, jak se naučil názvy rostlin.

Strýc mu také ukazoval stopy přírodních druhů, učil ho rozeznávat drobné, navzájem propletené stopy dravých lasiček, křehké, ale zřetelné stopy myší a veverek, trojúhelníky králičích stop nebo úzkou linii stop liščích. Willy se učil poznat zvěř i podle dalších znaků, jako byly chomáče srsti nebo trus. Věděl, že také brouci, hadi a ptáci mají stopy.

Když mu bylo dvanáct, hltal všechny nenáboženské knihy, které mu přišly pod ruku, a také se naučil zpaměti latinský slovník. A najednou při bohoslužbách v kostele porozuměl pastorově latině. „Nebesa, já umím číst latinsky!" Připadalo mu, že se jeho schopnosti znásobily. Kdo kromě něho a pastora rozumí latinsky? Ani

otec, který je kantor. Kromě toho, že měl nadání pro jazyky, což jeho otec nedovedl dostatečně ocenit, ve škole vynikal Willy jen v matematice. Počty mu šly velice dobře. Nejen jednoduchá matematika, ale vše, co bylo nezvyklé a těžko pochopitelné. Mnohokrát v noci na posteli přemítal o číslech.

Jednou v noci ho probudil otec: „Willy, mluvil jsi ze spaní. Něco zlého se ti zdálo?"

„Ne, ne, jen jsem asi nahlas přemýšlel - o prvočíslech."

„Prvočíslech?" zeptal se otec nejistě. „To jsou ta čísla, která nejsou dělitelná jinými čísly než sama sebou?"

„Ano, tati. Přišel jsem na to, že od 1 do 1 000 je celkem 168 prvočísel. V další tisícovce je jich jen 135. Z toho je jasné, že s narůstající číselnou řadou počet prvočísel klesá. Ale podle jakého pravidla, tati?"

„Dobrou noc, Willy," slabě si povzdechl otec a štrachal se zpátky do postele.

Několik nocí Willy asi nespal vůbec. Nebyl si tím úplně jistý, ale připadalo mu, že skrytý pod rouškou tmy, celou noc přemýšlí o různých věcech a naslouchá třepetání drobných křídel, cvrkotu a pískání. Ale proč?

„Brzy mi bude dvanáct a vyjdu ze školy," řekl strýci Petrovi. „Myslím, že se hodím jen na zahradníka."

„To je čestné povolání," ujistil ho strýc. „Nějaký čas můžeš pracovat u mne."

Willy mu řekl, že otec Edmund jeho volbou povolání není nadšený, ale co jiného mu mohl nabídnout? Už dříve mu přece řekl, že tkalcovství nemá žádnou budoucnost. A tak Willy začal pracovat na zahradě a na poli. Se starými přáteli se vídal jen zřídka. Jen jednou za čas vyrazil na cesty. V říjnu 1774 se s jedním starým kamarádem z Paulespury tajně vydal na kázání Johna Wesleyho. Willy o Johnu Wesleym slyšel už dávno, ale nevěděl, proč o něm každý mluví. Věděl o něm jen, že je kazatel. Místní usedlíci vyprávěli o dřívějších Wesleyho návštěvách spoustu historek. Když v roce 1769 kázal v Northamptonu, provázela ho polární záře, jakou nikdo nepamatoval. Obloha planula oranžovými, bílými a šarlatovými barvami. Říkali, že toho večera pod kazatelnu přišlo mnoho hříšníků. O rok později se sem Wesley vrátil a kázal na text

z knihy Job: „Měj se k Bohu důvěrněji, ať užiješ pokoje. Vzejde ti z toho jen užitek." „Wesleymu je teď sedmdesát, ale má tvář úplně bez vrásek jako dítě," poznamenal jeho kamarád cestou do Towcesteru.

„Tak proto o něm každý mluví?" zeptal se Willy.

„Ne! Protože vůbec nekáže v kostele, ale jen v přírodě na polích nebo na loukách."

„Je anglikán?"

„Říká, že je, ale někteří o něm říkají, že je metodista."

Willy věděl o odpadlících anglikánské církve velmi málo. Všichni jeho přátelé, ač drzí výrostci a výtržníci, zvonili v kostele a zpívali v kostelním sboru. Navíc farní škola přijímala pouze děti členů anglikánské církve. Odpadlíci jako kvakeři, kongregacionalisté, baptisté, a také metodisté, se museli o své vzdělání postarat sami.

„Přišli jsme pozdě!" vykřikl přítel, když dorazili na místo shromáždění pod širým nebem nedaleko Towcesteru. „Podívej, všichni odcházejí. Wesley je pryč!"

„Ještě tu je, mládenci," odpověděl jim nějaký muž, který je právě míjel.

Brzy také Johna Wesleyho našli. Měl na sobě obvyklý oděv duchovního anglikánské církve. Byl vysoký asi jako Willy a byl to velice štíhlý a pružný muž s ostře řezanými rysy, ale pokojným výrazem. Jeho zdravě červená tvář byla skutečně bez vrásek. Wesley postával s davem opozdilců pod ohromným jilmem. Willy tento strom velice dobře znal, neboť to byl největší strom, jaký kdy viděl. Zdálo se, že i na Wesleyho strom udělal dojem. Větší sympatie už ve Willym nemohl vzbudit.

„Řekněte, drazí přátelé, je to možné?" ozval se Wesley silným hlasem, až se Willy polekal, než si uvědomil, že je to proto, že je zvyklý mluvit k velikému davu. „Myslím, že vám Pán dal nádherný výtvor. Tento jilm je asi větší než ten v Oxfordu, který jsem vlastnoručně přeměřoval. Lidé v Oxfordu ho považují za největší jilm v Anglii!"

„Tady má někdo metr," bylo slyšet.

„Náš strom je jistě větší," křičel někdo.

Zatímco dav čekal, Wesley si sundal talár a pečlivě ho složil. Pod talárem měl šedé kalhoty ke kolenům a bílou košili. Kdosi od

něho talár vzal a podal mu třírohý klobouk a tmavě modrý plášť se šosy. Pak někdo jiný vytáhl látkový krejčovský metr a Wesley se zabral do měření. Willy se chtěl k němu dostat a pomoci mu, ale roztřásl se. Není to snad sám John Wesley, muž s hlavou v nebesích a nohama pevně na zemi? Slyšel, jak lidé stojící okolo říkají, že strom měří po obvodu dvacet osm stop. Dobrých devět stop v průměru, pomyslel si Willy, příliš rozrušený na to, aby to řekl nahlas.

„Přátelé, můžete si být jisti, že máte největší jilm v Anglii. Měřil jsem pečlivě," překvapeně pronesl Wesley silným hlasem.

„Pane, čím to, že jste stále tak mladý?" osmělil se náhle Willyho přítel.

„Každý den vstávám ve čtyři ráno, příteli. A jen opravdu výjimečně vynechám kázání v pět hodin ráno, což je to nejzdravější cvičení na světě. A nikdy necestuji méně jak čtyři až pět tisíc mil ročně, ať již po moři nebo po souši. Musíte trénovat," usmál se a nasedl na koně, kterého mu přivedli.

„A teď musíme pokračovat v cestě do Londýna, dobří lidé," a vyrazil vpřed. V okamžiku byl on i několik jeho spolujezdců, oblečených do tmavomodrých plášťů, v poklusu a pak tryskem směřovali na jih.

„Má teď metodistická shromáždění po celé Anglii," řekl jakýsi člověk s úctou.

„Má asi tisíc kázání za rok," vydechl jiný. „Slyšel jsem, jak to sám říkal."

„A dělá to už třicet pět let," řekl nadšeně jiný muž. „Také jsem to slyšel přímo od něho."

„To nic není," dodal další. „Minulý měsíc byl v Gwennapu a kázal tam pro třicet tisíc lidí! Říkal to jeden z jeho přátel."

„Promiňte, pane," odvážil se Willy. „Kolik lidí dnes slyšelo Boží slovo od tohoto zbožného člověka?"

„Odhaduji, že tak asi šest nebo sedm tisíc," odpověděl muž a pokrčil rameny.

Willyho mysl se plnila čísly. Pokud ti lidé mluví pravdu, pak měl tento svatý muž třicet pět tisíc kázání. Samozřejmě, že pokaždé nepřitáhl třicet tisíc lidí. Třicet tisíc byl pravděpodobně největší počet lidí, pro které kdy kázal, takový jeho towcesterský jilm. A asi to nebylo v průměru ani šest, sedm tisíc. Vždyť nebyl vždy tak

populární, jako teď. Ale za předpokladu, že by pokaždé kázal v průměru asi dvěma tisícům lidí, tak by to bylo...

„Sedmdesát miliónů!“ vyhrkl Willy.

„Cože?“ zeptal se přítel, překvapený jeho náhlým vzplanutím.

Willy byl jako omráčený a neodpověděl. Jaké to jsou možnosti! Sedmdesát milionů. Sedmdesát milionů lidí slyšelo kázání tohoto malého muže, jenž si našel čas na měření stromu. Willy nad tím musel uvažovat dál. Je možné dělat pro Boha takové velké věci? A ještě mít čas na nějaký strom? Ale co to jen může znamenat pro něho? Bude přece zahradníkem jako strýc Petr a bude se radovat z Božího stvoření.

Ale léto roku 1775 všechno změnilo.

KAPITOLA

3

„WILLY, co se ti stalo?" ptala se polekaně devítiletá Polly jednoho letního rána roku 1775.

„Asi se mi zhoršila vyrážka."

„Máš už několik dní obličej i ruce celé červené a samou šupinu, jdi si lehnout, Willy," řekla matka.

Strýc Petr ho dovedl dovnitř. Willy byl ospalý a velice unavený. Kůže ho skutečně nesmírně pálila, takže v noci ani nemohl spát. Také ztratil chuť k jídlu a poslední dobou ho pobolívala hlava. Už několik týdnů si s tím dělal starosti. Není to ze sluníčka? Nebo reakce na nějaké jedovaté rostliny? Co když je to kombinace obojího? Co když jsou to kurděje, kterými trpěli námořníci? Nejí něco, co by jíst neměl?

„Kurděje to nejsou," prohlásil strýc Petr, který se plavil přes oceán. Náhle jako by se na něco rozpomněl: „Nemáš boláky v puse, chlapče?"

„Ano, asi tři měsíce."

„Tak to už jsem viděl. Zdravím tě, Edmunde." Strýc Petr pohlédl na Willyho otce, který právě vešel dovnitř. Z okna fary, kde často sedával za psacím stolem a pracoval, viděl, že se oba zahradníci vracejí domů nějak brzo.

Strýc Petr pokračoval: „Nevím, co to způsobuje, ale nevyléčí se to. Práce venku jeho stav jen zhoršuje, Edmunde. Mohlo by to být ještě horší a dokonce zasáhnout mozek."

Otec položil Willymu ruku na rameno. „Chlapče, v tom případě ti musím zakázat práci venku."

„Ale co budu dělat? Tkát?"

„Pozeptám se," odpověděl otec.

A udělal, jak slíbil. Jako kantor se Edmund Carey dostal do styku s mnoha lidmi. Během školního roku chodil také ještě dvakrát

týdně dvě míle cesty do Towcesteru, kde učil děvčata číst a počítat. A příležitostně navštěvoval různá místa jako Blisworth, Roade, Pettersburry a Piddington. Znal tedy mnoho lidí v širokém okolí. Za několik týdnů při večeři oznámil výsledky svého snažení. Willyho kůže v tu dobu už měla zase téměř normální barvu.

„V Piddingtonu je švec Clarke Nichols," řekl otec. „Obchod mu vzkvétá a hledá druhého učně."

„Švec?" projevil Willy větší zájem, než by řemeslo zasluhovalo. Příliš dlouho nic nedělal.

Northamptonská oblast byla svým obuvnictvím proslulá. Vše zde obchodu napomáhalo: hojnost kůží z dobytka pasoucího se na bujných pastvinách, výhodné vodní toky pro snadnou přepravu, duby potřebné k vydělávání kůží a také tradice. Král Karel, kterého Cromwell v nedalekých kopcích později porazil, dal strhnout hradby Northamptonu za to, že se zde pro Cromwellovu armádu šily boty.

„Navštívil jsem Clarka Nicholse," pokračoval otec. „Zdá se, že je to zbožný člověk. Místní pastor říkal, že je dobrý člen církve. A pan Nicholas má dokonce malou knihovnu, která ti může být jen ku prospěchu."

„Tak už je to domluveno?" Willy byl na svých toulkách v Piddingtonu asi jednou nebo dvakrát. Piddington je směrem na Northampton a je asi osm mil od Paulerspury. Je to malá vesnička, dokonce ještě menší než Paulerspury.

„Ano, souhlasil, že tě přijme, i když mu za sedm let tvého učení nemohu zaplatit."

„Jsem si jist, že si najde způsob, jak účty vyrovnat," poznamenal Willy cynicky.

„Pan Nichols je poctivý řemeslník, který šije boty a střevíce, Willy," bránil se otec. „Není to žádný příštipkář."

„Nezlob se na mne, tati," prosil Willy.

Osm mil není žádná dálka, ale v den Willyho odchodu z domu byli všichni sklíčení. Anně bylo teď dvanáct, Polly devět a Tomovi sedm. Willy si svůj zvěřinec samozřejmě s sebou vzít nemohl, a tak ho svěřil Polly. Matka nemohla uvěřit, že jí odchází z domu nejstarší syn. Nucený otcův úsměv skrýval otázku, co se stane, když si Willy v učení nezvykne.

Piddington stál na návrší a pod ním byla za potokem malá ves-

nička Hackleton. Dohromady byly obě vesnice asi tak velké jako Paulerspury. Prostí lidé jako William, kteří neobdělávali půdu, pracovali buď jako tkalci nebo obuvníci. Jiných příležitostí bylo velmi málo. Willy brzy po příchodu do dílny Clarka Nicholse pochopil, že slouží dvěma pánům. Druhý učeň John Warr byl o tři roky starší a vyrostl v rodině ševce. Ihned bylo také zřejmé, že nějaký čas potrvá, než Willy začne šít boty. A tak dělal Nicholsovi a Johnu Warrovi poslíčka s hotovými zakázkami nebo leštil a šněroval opravené boty a mohl si jen nechat zdát, že jednou konečně bude sám šít boty.

„Není to tak snadné," vysvětloval mu John Warr. „Švec musí zákazníkovi změřit nohu. Pak musí z kůže přesně nakrájet části na svršky a sešít je dohromady. Dál přijdou na řadu paty a podrážky, a to jsem nemluvil o drobnostech jako jsou prošívací řemínky na spojení svršku s podešví, výztuže a stélky, díky nimž bota padne jak ulitá."

Když byl Willy v dílně a neroznášel zakázky, brzy zjistil, že oba řemeslníci byli se svou prací rychle hotoví, a pak si dlouhé hodiny povídali o nejrůznějších věcech. A v roce 1767 měli o čem hovořit. Každý v Anglii mluvil o koloniálním drahokamu, o Americe. Po léta se Anglie ve svých koloniích v Indii a Americe pyšnila jedním vítězstvím za druhým nad starým nepřítelem Francií. Ale tentokrát byly problémy v Americe jiného rázu.

„Možná kdyby král Jiří III. vládl jen několik let..." řekl John Warr takticky.

„Patnáct let! Kdyby jen jeden den!" přerušil ho hlasitě Willy. Všichni tři byli zabraní do své práce a jen výjimečně od ní vzhlédli, aby se na sebe podívali, a tak mluvili důrazněji a hlasitěji než normálně.

„Pravda, patnáct let není na krále zas tak moc," řekl John. Zřejmě ještě pamatoval dlouhou vládu předchozího panovníka Jiřího II. „Myslím si, že si asi mladý král trochu příliš umanul prosadit svou autoritu. Koneckonců byli to Američané, kteří nám pomohli vyhnat Francouze z Kanady."

„Slyšel jsem, že problémy vyvolal jeho ministr lord North novými daněmi, které Američanům uložil. Všichni máme daní plné zuby."

„Ale co se stane, když bude válka?" zeptal se znepokojeně John.

„Už je," zabručel hněvivě Clarke Nichols. „Ale s těmi Američany brzy zatočíme."

„Opravdu?" zeptal se Willy nepříliš diplomaticky. „Rozeberme si to. Strýc Petr mi říkal, že Američané jsou velmi nejistá partie, jednou na straně Angličanů, podruhé proti. Říká také, že budou hájit každou píď země, kterou považují za své vlastnictví. A co víc, považují svůj boj za boj za svobodu. A takoví lidé se klidně vrhnou do ohně nebo si stoupnou před ústí kanónu..."

„Hm, všechny řeči o svobodě vem čert," vyjel Clarke Nichols. „Máme lepší vojsko."

„To je pravda, připouštím," řekl Willy už klidně a rozvážně. „Ale co když se američtí vzbouřenci udrží jednu nebo dvě zimy? A nejsou proti nám ve výhodě? Mají zásoby na dosah ruky. Naše jsou tři tisíce mil za oceánem..."

„Pak se musí válka vést tak, aby co nejrychleji skončila!" trval na svém Nichols. „Jistě nejsou naši generálové tak pošetilí, aby se s Američany mazlili."

„Hm, v Anglii tolik lidí žije z ruky do úst," vložil se do řeči John, „já například mám králi za zlé, že v koloniích utrácí příliš mnoho peněz z daní."

Hovory o Americe byly bouřlivé, ale nic proti hádkám obou chlapců o náboženství. O náboženství se chlapci mohli dohadovat, jen když Clarke Nichols nebyl v dílně, nebo večer nahoře v podkroví, kde spali. Willy se považoval za dobrého člena anglikánské církve, John Warr byl odpadlík. Johnova celá rodina patřila k nonkonformistům v Pottersbury a jeho dědeček byl zakladatelem místního sboru. V Piddingonu se John připojil ke skupině nonkonformistů, kteří se od roku 1767 scházeli v Hackletonu. Neměli kostel, jen dům, kde se konala jejich vskutku početná shromáždění. Byla to skupina asi dvou set lidí, složená ze zemědělců, služebnictva a ševců.

„Otevři Písmo, Willy, a zjisti, co ti dnes říká Bůh," radil mu John Warr.

Willy věděl, že Písmo příliš nezná, ale v hádkách byl obvykle vítězem on, zastánce anglikánské církve. Uvnitř však věděl, že vítězí jen proto, že je výmluvnější. Později mu připadalo, že hádky

vždycky vyhrává John. Musí se proto pro debaty vyzbrojit. Nemůže přece vyhrávat jen díky tomu, že se umí lépe vyjádřit. To není spravedlivé, a on se považoval za velice spravedlivého člověka. Zkoušel se několikrát večer neuměle modlit, ale pro patnáctiletého chlapce je snazší myslet na jiné věci.

V prosinci chodil Willy na pochůzky pro Clarka Nicholse až do Northamptonu. Při obstarávání různých věcí do obchodu si dělal také nákupy pro sebe. Svoje peníze si dával zvlášť a při zpáteční cestě do Piddingtonu ho až zamrazilo, když zjistil, že v penězích, které dostal nazpátek, je padělaný šilink. Ta smůla! A je tak chudý. Ale přece tu je řešení: co kdyby vyměnil falešný šilink za šilink z peněz vrácených Nicholsovi? Kdo se o tom dozví? Mistr si jistě takovou ztrátu může dovolit víc než on, chudý učeň. „Prosím, Bože, dovol mi to, jsem tak chudý," pomodlil se. A když se vrátil do Piddingtonu, udělal, jak zamýšlel.

„Ale, chlapče, ten šilink je falešný!" vybuchl Nichols.

„Ano," odpověděl chabě Willy.

„Ty jsi to věděl, že?" vypálil na něho Clarke Nichols.

Willy nedokázal lhát. Má si dál dělat ostudu?

„Ano, věděl."

„Vypadáš provinile, tak si myslím, že mince byla tvoje, a když jsi zjistil, že je falešná, vyměnil sis ji z mých peněz. Je to tak?"

Willy vyndal ze svých peněz šilink a podal ho Nicholsovi: „Tady je."

S námahou vyšel do podkroví. Lehl si na postel a cítil se hrozně provinilý. Bůh mu uštědřil tvrdou lekci. Jak vůbec mohl prosit Boha, aby dovolil takovou nepoctivost? Náhle si uvědomil, že možná bude muset opustit Piddington! Clarke Nichols ho už nebude dál chtít za učně. Vyhodí ho. Willy ztratí možnost vyučit se řemeslu. To bude pro něho velkým pokořením. John Warr mu zamračeně bude dávat najevo, jak hluboce ho zklamal. Pak bude muset domů a tam zjistí, proč se vrátil nazpátek. Budou se za něho stydět. Polly se bude trápit, protože její velký bratr je prachobyčejný zloděj. Malý Tom bude vykřikovat: „Můj bratr je zloděj." Pak se to nakonec dozví celé Paulerspury a lidé si budou říkat: „Podívejte se, to je Willy Carey, ten malý špinavý zloděj. Dejte si pozor na zboží, když je nablízku."

„Willy!“ zavolal zezdola Clarke Nichols.

„Ano, pane,“ odpověděl se strachem Willy. „Skládám si věci,“ dodal slabě.

„Dnes není neděle. Pojď dolů a dej se do práce!“

A tak Willy šel pracovat. Zpočátku si myslel, že Clarke jen chce, aby tu zůstal ještě jeden den. Ale záležitost se šilinkem už toho dne nepřišla na přetřes a ani další dny. Jak špatně pana Nicholse odhadl. Teď za něho ve svých nesčetných modlitbách prosil. A když v říjnu 1777 mistr Nichols oznámil, že si vezme Frances Howesovou, Willy se modlil i za ní. Dostal novou šanci. Chtěl změnit svůj život. Krádež mince prokázala jednou provždy, že je hříšník. A on se chtěl změnit, tak jako se změnil John Warr, neboť se mu teď jeho spoluučedník zdál mnohem milejší a shovívavější.

Willy začal horlivě číst Bibli a knihy z nevelké knihovny Clarka Nicholse. Z knih Jeremy Taylora pochopil, že se má člověk v životě snažit dosáhnout co největšího posvěcení. Úsilí o osobní svatost zřejmě přitahovalo lidi také k metodistům Johna Wesleyho. Willy už na začátku tušil, že být křesťanem je asi přece jen víc než chodit do kostela. Určitě jsou ještě nějaké další povinnosti, do kterých musí hlouběji proniknout. To dělali nonkonformisté. Nebo jen rebelovali proti anglikánské církvi a proti tomu, že byla odshora dolů ovládaná šlechtou? Ať byly důvody jakékoliv, Willyho to zaujalo a začal hledat dál.

„Musím se vyzbrojit komentářem k Novému Zákonu, který má pan Nichols v knihovně,“ řekl si Willy jednoho dne. „Ale co je to za neznámé, jiné písmo?“ divil se, když zkusil číst část komentáře.

Ani Clarke Nichols neuměl rozluštit podivnou abecedu. Jednou při cestě do Paulerspury zašel Willy na radu k velice sečtělému tkalci Tomu Jonesovi. „Vždyť je to Nový Zákon v řečtině, chlapče,“ řekl Jones. „Cožpak nevíš, že Nový Zákon byl původně napsán řecky?“

Řecky? Willy o tom musel přemýšlet. Když ho John Warr vyzval, aby si četl Bibli, přirozeně sáhl po starém překladu krále Jakuba. Ale tohle! Řecký originál!

„Umíte řecky, pane Jonesi?“

„Kdysi jsem něco uměl. Snad si nemyslíš, že bys zvládl řečtinu, chlapče?“

„Učil jsem se latinsky."

„*Dulce et decorum est pro Dominus laboro,*" pronesl tkadlec lišácky.

„Ano, jak je vzácné a důstojné pracovat pro Pána," odpověděl Willy téměř bez přemýšlení.

Tkadlec vypadal zaskočeně. „Dám ti tady ten slovník a řeckou gramatiku."

Willy se velice snadno a téměř bez jakékoliv námahy naučil řecky četbou Nového Zákona z dob prvních církevních otců. Řečtina byla jednoduchá, lidová, ale krásná. Willy začínal chápat Johna Warra a jeho snahu osobně rozumět Písmu. Také začal vidět, co všechno do bohoslužeb anglikánské církve přidali lidé v pozdějších dobách. A jak se má k těmto dodatkům postavit? Jsou dílem Božím nebo lidským?

„Willy, pojď se mnou na shromáždění," prosil John. „Vždyť ti to neuškodí. Nejsou to bohoslužby, ale jen diskuzní skupina."

A tak Willy přece jen na setkání začal chodit. Aby zabránil řečem o odpadnutí, chodil v neděli na všechny tři bohoslužby do anglikánského kostela. Při diskuzích na shromáždění nonkonformistů se snažil zachovat si objektivnost a nezaujatost. Rozhovory, kterým naslouchal, vzbudily v jeho srdci mnoho otázek. Naslouchal mystikům, kteří se řídili učením Williama Lawa, hodně četl a rozmlouval s opravdovými nonkonformisty všech druhů. Nikdy nepoznal tolik osvícených duší jako v Piddingtonu. Pečovali o něho podobně jako ženy v nedalekém Bedfordu o velkého Johna Bunyana ve dnech jeho pochybností. Willy o tom četl v jeho Milosti přehojné. Na shromážděních docházelo jen k malým sporům nad odvěkou otázkou, zda je člověk spasen skrze skutky nebo vírou či obojím. Téměř všichni věřili, že ke spasení stačí víra. Skutečným problémem v té době byl kalvinismus. Kalvínova víra v předurčení zaujímala v rozhovorech vždy přední místo.

„Je-li naše spasení nebo odsouzení předurčeno, k čemu pak lidské úsilí?" argumentovali někteří.

„Apoštolé to takto nemysleli," tvrdili jiní. „Pouze chtěli zdůraznit, že Bůh ví, kdo bude spasen a kdo ne, protože On ví všechno. Je nad svým stvořením a ví o všem od počátku až do konce. Ale i když to ví, neznamená to, že nejsme zodpovědní za své vlastní spasení."

A tak podobně se dohadovali.

Válka v Americe dopadala špatně. Všichni Angličané považovali postup britských generálů za nerozumný. Generálové otáleli, jako by mohli slabého protivníka snadno a lehce kdykoliv a kdekoliv porazit. Čím více otáleli, tím byli Američané silnější a Britové slabší. V roce 1778 se Francouzi spojili s Američany. Američané vyhnali Brity z Filadelfie. V naléhavé potřebě nadpřirozeného zásahu shůry vyhlásil anglický král neděli 10. února 1779 jako den národních modliteb a půstu.

„Willy, pojď se mnou dnes na bohoslužby," prosil John Warr.

„Ale já jsem ještě nikdy na vašich bohoslužbách nebyl. Vždyť chodím jen na diskuzní skupiny."

Bohoslužby Willymu připadaly slabé, asi proto, že toho dne kázal vyložený začátečník Thomas Chater. Ale po hodině modliteb Chaterova slova zapůsobila jako letní bouře. Na závěr Chater citoval slova z epištoly Židům: „Vyjděme tedy s ním za hradby, nesouce jeho potupu!"

Willy byl uchvácen. Srdce mu hořelo. Vyjít ven za hradby, nést pohanění Kristovo? Co to znamená? Proč si při tom uvědomil právě jedno jediné? Připojit se k nonkonformistům, k těmto pronásledovaným, pohrdaným křesťanům? Není to ukvapené? Může to udělat? Nonkonformisté nemají žádná práva, nemohou do parlamentu, nemohou posílat děti do škol. Nemohou ani vykonávat žádné řemeslo. V kraji je pronásledovala hraběnka Elizabeth Mercerová, majitelka velkého panství, která je vyháněla z chalup, a tak v hackletonském shromáždění ubývalo členů.

„Ale uvaž přece, podívej se, co tihle lidé pro tebe udělali," říkal si pro sebe.

Během krátké doby si uvědomil vlastní hříšnost, což byl první krok ke spasení, a nyní ze všech sil opravdově hledal a poznával pravého Spasitele. Četl Nový Zákon v řečtině. Usiloval o posvěcený život. A to vše díky vlivu nonkonformistů. Neměl by tedy sdílet jejich úděl, jakkoliv se to zdá být pošetilé?

KAPITOLA 4

„PÍSMO se musí stát jediným základem mojí víry. Patřím mezi nonkonformisty!" řekl Willy Johnu Warrovi.

„A co vaši v Paulerspury?" zeptal se šťastný, ale zároveň znepokojený John.

„Nebudou rádi. Kříž, který ponesu, bude o to těžší."

Nezměnil se jen Willy, ale také Clarke Nichols. Vliv opravdového Johna Warra byl neuvěřitelně silný! V rozhodných chvílích sice vypadal nepřesvědčivě, ale jeho pravda triumfovala, když i Clarke Nichols přijal Ježíše Krista za svého Spasitele. Bylo to opravdové požehnání, protože o několik měsíců později Clarke těžce onemocněl a zanedlouho zemřel. Zůstala po něm vdova, desetiletý syn a živnost. Brzy po pohřbu se oba učňové setkali s vdoviným synovcem Thomasem Oldem z Hackletonu.

„Jsem také švec," řekl jim. „Převezmu živnost. Musíme se snažit, abychom ulehčili zármutek paní Nicholsové."

Thomas Old však nechodil do dílny tak často jako Clarke Nichols, a tak měl Willy více příležitosti zdokonalit se v řemesle. Netrvalo dlouho a sám zhotovoval svršky střevíců i bot. Po pěti letech už byl téměř vyučený. Byl šikovný, a to se zamlouvalo třicetileté Thomasově ženě Elizabeth. Otec Elizabeth se jmenoval Daniel Plackett a byl starším v hackletonském shromáždění nonkonformistů. Plackettů bylo v okolí Piddingtonu nespočet a skoro každý měsíc se v okolí některé jejich rodině narodilo dítě.

„Byla bych ráda, kdyby ses seznámil s mou sestrou Dolly Plackettovou," řekla Elizabeth jednoho dne Willymu.

„Často ji vídám ve shromáždění," odpověděl Willy.

„Občas bys s ní mohl promluvit," řekla Elizabeth a postarala se, aby se často setkávali.

Dolly byla o několik let starší než Willy. Jako většina mladých

žen farnosti neuměla číst a psát. Willy znal jen velmi málo děvčat, která jako jeho sestry měla štěstí chodit do školy, protože jejich otec byl učitel. Dolly však hovořila bystře a vtipně a pohotově dokázala vyjádřit myšlenku, takže Willyho ani nenapadlo, že neumí číst a psát. Několikrát se spolu viděli a bylo jasné, že se do sebe zamilovali. Willy však musel počkat. Nebylo běžné, aby se učeň ženil.

„Otcové chtějí pro své dcery něco lepšího," říkal si Willy.

Jeho příteli Johnovi však už nic nebránilo. Bylo mu dvacet dva a byl vyučený švec. Osamostatnil se, a tak se v dubnu 1780 oženil s Ruth Pearsonovou. Pro svou ženu si pronajal chalupu. Willy teď býval často v dílně sám. Bez duchovního učitele začal upadat. Neměl rád kazatele v Hackletonu - příliš zdůrazňoval predestinaci - proto často v neděli chodíval na kázání do jiných sborů nonkonformistů. Chodil do Northamptonu, Roade, Ravenstone, všude tam, kam za pár hodin došel pěšky.

Opět začal navštěvovat anglikánskou církev. Chodil na kázání Thomase Scotta do Olney, pět mil jižně od Piddingtonu. Později měl možnost si s ním také pohovořit. Připadalo mu, že tento anglikán je dokonalý duchovní vůdce. Nejenže neuznával tvrdé Kalvínovo učení o predestinaci, ale byl také nadaný lingvista. Willyho šokovalo, když se dozvěděl, že Scott umí řecky, latinsky i hebrejsky! A tak se Willy se Scottovou pomocí začal učit také hebrejštinu.

„Teď se učím jazyk Starého Zákona," žasl.

V Towcesteru chodil na Thomase Skinnera. Byl to nonkonformista, kterému říkali baptista. Baptisté se od ostatních denominací lišili tím, že nechtěli křtít malé děti. Věřili, že může být pokřtěna jedině osoba, která se pro křest rozhodne po zralém uvážení. Z toho také vznikl jejich název. Thomas Skinner půjčil Willymu knihu Roberta Halla *„Pomoc sionským poutníkům"*.

„Hall je starší baptistický kazatel, který žije v Arnsby nedaleko Leicesteru," řekl mu Skinner.

Hall postavil svoje argumenty na 13. a 14. verši z 57. kapitoly Izaiáše: „Ale ten, kdo se utíká ke mně, dostane do dědictví zemi, do vlastnictví moji svatou horu. Řeknete: ‚Navršte, navršte násep, vyrovnejte cestu, odstraňte mému lidu překážky z cesty!'" Zabýval se překážkami víry v Krista, ale také kritizoval extrémní kalvinis-

mus za to, jak ochromil mnoho členů církve tvrzením, že Bůh všechno dění a lidské počínání předurčil, a že lidé nemají možnost svobodně se rozhodnout. Kniha na Willyho zapůsobila podobně jako kázání Thomase Chatera.

„Když jsem ji četl, jako bych pil to nejvzácnější víno," rozplýval se Willy před Skinnerem nadšením. „Přesně tak chápu evangelium a spasení."

Willy se však zase vrátil do hackletonského shromáždění. Po několik let bylo přece jeho duchovní oporou. Musel je podpořit. Hraběnka Mercerová tomuto společenství velice škodila. Možná nastal čas bránit se a stát se oficiální církví. Přes všechny své pochybnosti se Willy sešel s Danielem Plackettem, Thomasem Oldem a sedmi dalšími muži ze shromáždění, aby založili samostatnou církev. Hackletonské shromáždění se 19. května 1781 zapsalo oficiálně jako samostatná církev, což znamenalo, že mělo vlastní samosprávu. Také baptisté utvořili alianci nezávislých sborů, ale hackletonské shromáždění se za baptisty nepovažovalo, protože většina členů nesouhlasila s názorem, že nelze křtít malé děti.

Willyho život se teď zklidnil. Je doba hledání duchovních základů pryč? Může jít dál? Ano, může, ujišťoval sám sebe. A s důvěrou požádal Daniela Placketta o ruku jeho dcery Dolly. Svatbu měli 10. června 1781 v baptistickém kostele sv. Jana v Piddingtonu. Na učedníka to byl odvážný krok, který mohl udělat jen proto, že měl hodně přátel, z nichž nejvýznamnějším byl jeho mistr a budoucí švagr Thomas Old. Pronajali si jen maličkou chaloupku, ale Dolly byla nadšená.

„Přesně to jsem si vždycky přála, Williame. Milujícího manžela a zůstat v kruhu svých blízkých. Jak jsem šťastná."

Rodiče v Paulerspury se obávali, že neuživí rodinu, ale sami měli dost svých starostí. Matka v posledních letech slábla. Čtrnáctiletá Polly onemocněla. Bývala velice živá, ale teď ji hrozilo postupné ochrnutí. Někdy se probudila a nemohla hýbat prsty u nohy. A nelepšilo se to.

„Pán všeho milosrdenství je někdy krutý," konstatovala sedmnáctiletá Anna.

Na sklonku roku 1781 požádal hackletonský sbor ševcovského učně, aby zde kázal. Už mu neříkali Willy, ale William. William

dospěl, bylo mu dvacet let, měl manželku a dítě bylo na cestě. Zpočátku kázal velice nesměle a s bázní. Když ho pak členové církve a Dolly chválili, zaplavila ho ohromná pýcha

Říjen 1781 byl pro všechny Angličany trochu smutný. Americké kolonie porazily námezdní vojsko nerozhodných britských generálů a Brity z kolonií vyhnali.

„Aspoň že se držíme v Kanadě," bručel strýc Petr.

V létě roku 1782 se Williamovi a Dolly narodila dcera Ann. Byla milá, hodná a hezká. Careyovi z Paulerspury často přicházeli, aby se s ní potěšili. William a Dolly ještě neurčili termín křtu, a tak maličká Ann zůstávala nepokřtěná. Bylo jasné, že se William přiklání na stranu baptistů. A proč ne? Anglikán Scott měl sice na něho největší vliv, ale většina jeho duchovních rádců pocházela z řad baptistů, jako například Skinner a Hall. A jak rostla Williamova reputace kazatele, kdo ho nadšeně přijímal? Baptisté. Baptistický sbor v Earls Bartonu východně od Northamptonu ho dokonce přesvědčil, aby u nich kázal každý druhý týden. Do Earls Bartonu to bylo pěšky čtyři hodiny, takže to pro tak zaměstnaného ženatého muže vůbec nebyla malá oběť.

Jednou William řekl Dolly: „Malá skupinka nonkonformistů mě požádala, abych u nich jednou měsíčně vedl bohoslužby. A hádej kde? V Paulerspury!"

Kázal rád. Zprávy o jeho úspěších se velice rychle dostaly k rodičům v Paulerspury. Jednou se mu zdálo, že viděl v zadních řadách shromáždění svého otce. Otec Edmund zanedlouho dokonce Williamovi dovolil uspořádat rodinné shromáždění ve svém domě. Willy před nimi spálil balíček svých karet a hlasitě vyzýval přítomné k odložení cárů lidské pýchy. Rodiče se na to zpočátku dívali skepticky a sestry evangelizace podráždila, jen malý Tom, který bratra sotva znal, vypadal ohromeně.

V zimě William a malá Ann dostali horečky. Rodina se domnívala, že je to důsledek průvanu v téměř se rozpadající chalupě, a tak se přestěhovali jinam. Williamova maminka přišla Dolly pomoci pečovat o dva nemocné. Ale pro Ann už bylo pozdě, nepřežila. Williama přepadly drtivé pochybnosti. Ann nebyla pokřtěná. Byla to pro ně zkouška víry. Nebylo by se jim žilo a bydlelo lépe, kdyby po večerech místo kázání o životě z víry raději ševcoval? Samozřejmě,

že pro sebe peníze neutrácel; kolikrát se do shromáždění plahočil bez penny v kapse, jen s kouskem chleba na celý den? Poslední dobou už nemohl ani přemýšlet, protože ho stravovala horečka, která se střídala se zimnicí. Dolly truchlila pro dceru, ale také měla starost o Williama. Nezemře? Nemoc pokračovala týdny, měsíce. Těžké horečky způsobily, že mu začaly padat vlasy.

„Dolly, nesmíš se bát, tím dáváš najevo, že nedůvěřuješ Pánu!" napomínal ženu William.

Ale cosi mu říkalo, že bude lépe, když se nechá pokřtít. Ano, úplně přejal myšlení baptistů, a k ohromení otce Edmunda stejně tak i obě Williamovy sestry. Otec byl na jedné straně na Williamovu opravdovost a oddanost Pánu hrdý, na druhé straně měl pocit, že ztrácí autoritu ve vlastní rodině, jež byla na anglikánské církvi hmotně závislá. Přesto Thomas Skinner v létě 1783 pokřtil Ann a Polly v řece Tove. Obě stvrdily křtem nově nalezenou víru ještě dřív než William, který čekal s rozhodnutím na Dolly. Dolly se však bránila tím, že ona i William byli pokřtěni jako nemluvňátka. Nicméně naznačila, že nebude váhat jedině tehdy, stane-li se William ordinovaným pastorem a sám ji pokřtí. William už tedy dál neotálel. Pastor John Rylands ho pokřtil 5. října v řece Nene u Northamptonu. Rylands se svým otcem patřil také k Williamovým duchovním učitelům.

William na adresu těchto dvou pastorů z Northamptonu poznamenal: „Jsou také baptisté."

Williamu Careyovi teď bylo dvacet dva, byl podomním ševcem s popelavou, horečnatou tváří a holou hlavou. Neměl dost síly na práci. Ostatním připadalo, že má jenom problémy, on sám byl přesvědčen, že žije z víry. Měl jistotu, že jeho víra roste. Prochází teď sice zkouškami chudoby, nemoci a zármutku, ale už nemá pochybnosti. Ten rok byla krutá zima. Jeho zdraví bylo chatrné a byl na tom tak bídně, že mu dokonce patnáctiletý Tom dal nějaké své peníze. Přátelé v Paulerspury pro Williama a Dolly uspořádali sbírku.

„Naše trápení není ještě tak hrozné," připomínal William Dolly.

Piddingtonské domky navštívila nemoc. Také Thomas Old ulehl. Jeho žena Elizabeth tak měla kromě čtyř dětí ve věku od tří do třinácti na starosti ještě manžela. Thomas Old zemřel posled-

ního dne roku 1783. William nejenže ztratil přítele, ale zároveň musel zachránit obchod. Několik zákazníků zapřelo zakázky a horečkou otupělého Williama zaskočil finanční krach Thomasova obchodu. Do této stránky ševcovského řemesla ho nikdy nezasvětili. Sněhem i blátem se plahočil za prací. Vždyť je teď na něm závislá vdova se čtyřmi dětmi. Je přece jeho švagrová a děti jeho synovci a neteř! Dokonce na vesničanech vyžebrával staré boty, aby je mohl spravit a znovu prodat.

„Vydržím-li tuto zimu, vydržím vše," říkal si. „Chvála Bohu za jeho milosrdenství."

A chvála Bohu, William se znovu uzdravil. Jen vlasy mu už nenarostly. Aby si přivydělal nějaké peníze, začal v dílně po večerech vyučovat studenty. Dílna brzy vypadala jako škola, protože se všude povalovaly knihy a visely mapy. Přítel Scott ji v žertu nazýval Careyho kolejí. William se účastnil diskuzí v hackletonském shromáždění. Jednou měsíčně probírali povinnosti člena církve evangelizovat nejen ve farnosti, nýbrž po celém světě. Diskuze byly vskutku bouřlivé. Williama stále více přitahovala myšlenka „velkého poslání", které vyžaduje, aby věřící zvěstovali Krista celému světu. Podle rigidního kalvinismu byla misie zbytečná, neboť „Bůh si své vyvolené již vybral", teď už však snahám o misii v cizích zemích nemohl zabránit.

„Není takový postoj jen únikem před těžkým úkolem?" poukazoval William.

Byl však v postavení, které mu nedovolovalo nic víc než teoretické úvahy. Po celý rok 1784 se snažil rodině zajistit dostatek jídla. V tu dobu zjistil, že Thomas Old zanechal vdově dost peněz, aby mohla slušně žít. Byl nejvyšší čas, aby ulehčil Dolly, která byla opět těhotná. Když se od svých přátel dozvěděl, že vesnice Moulton nedaleko severního Northamptonu ztratila učitele, uvažoval, jestli by se na to zaměstnání hodil. Dlouhou dobu podceňoval svoji zálibu v cizích jazycích, zeměpisu a botanice. John Warr i další přátelé ho ujistili, že je velice obdarovaný učitel i kazatel.

Zažádal si tedy o místo v Moultonu, vzdáleném osm mil cesty.

V Moultonu mu řekli: „Místo je vaše, pane Carey, ale nemáme školu. Místnost k vyučování si budete muset zajistit sám."

William a Dolly se 25. března 1785 přestěhovali do chalupy na

konci Moultonu. Byl to dům ševce, jenž hned vedle hlavních dveří měl velké koryto k namáčení kůže. Trpké zkušenosti po smrti Thomase Olda způsobily, že zanevřel na obchodní stránku ševcovského řemesla. Dohodl se proto s bohatým obchodníkem Thomasem Gotchem z Ketteringu, že bude střevíce a boty šít pro něj. Gotch byl baptista, a tak Williama téměř neznal. Gotchův tříposchoďový dům z bílých cihel byl nedaleko ketteringského kostela se štíhlou do výše se vypínající věží. Jednou za dva týdny putoval William z Moultonu deset mil do Ketteringu, aby zde Gotchovi odevzdal hotové zboží a vyzvedl čerstvé kůže a další potřeby. S novou nadějí se začal věnovat řemeslu, vyučoval ve škole, tu a tam působil jako laický kazatel a pečoval o Dolly a novorozeně. Chlapeček Felix se narodil krátce po přestěhování a dostal jméno po nerozhodném místodržícím Judeje ze Skutků apoštolských.

„Felix je latinsky šťastný," vysvětloval William, který už natolik zmoudřel, že si vážil každé chvíle, kdy se mohl potěšit s dítětem.

William byl nadšený učitel, i když věděl, že třídu neposedných, neustále brebentících chlapců nezvládá. Jednu celou zeď chalupy vyzdobil archy papíru, na něž nakreslil mapu světa s náčrty jednotlivých zemí. Zaznamenával do ní města, obyvatelstvo a náboženství. Z kůže si zhotovil globus se všemi zeměmi světa. Kromě zeměpisu vyučoval matematiku, čtení a dějepis. Chlapcům také vštěpoval, že základem všeho poznání je Písmo. Čas od času někde kázal a tajně snil o tom, že jednoho dne bude ordinován jako baptistický kazatel. Představte si Williama Careye jako pastora! Byl však stále začátečník. Často když si myslel, že je jeho kázání velice dobré, bylo přijato posluchači i jeho rádci špatně. Naopak když si myslel, že je slabé, následovala nadšená chvála.

„Nejsem ještě dostatečně připraven," říkal si, když si uvědomil, že pochybnosti o povolání, které přijal, pomíjejí a stává se trpělivým. Připojil se k baptistickému sboru v Olney, kde byl kazatelem John Sutcliffe, s jehož názory se většinou shodoval.

V roce 1785 publikovalo northamptonské nakladatelství řadu výňatků z lodní knihy poslední plavby kapitána Jamese Cooka. Celá léta si Angličané vyprávěli o exotických cestách velkého průzkumníka jižních moří, jenž tragicky zahynul v roce 1779 na Sandwichových ostrovech. William považoval Jamese Cooka za

významného cestovatele a nesmírně ho obdivoval, až na jedno: Cook totiž zastával názor mnoha vzdělaných Angličanů, že pohany nelze evangelizovat. Jeho závěry byly čistě pragmatické:

... neposlouží to veřejným účelům ani zištnosti jednotlivců; a prohlašuji, že bez těchto pohnutek to nikdy nepůjde...

William Cooka obdivoval, ale tento cynismus odmítal. Začala ho znepokojovat a pronásledovat představa nedozírného moře pohanů. Kolik jich jen může být? Kristovo evangelium zasáhlo určitě jen menší část národů, které si označil na své mapě světa. Jak je to možné? Po tisíc let od ukřižování vytrvale šířili apoštolé a jejich odvážní následovníci Kristovo poselství. Pak převládla lhostejnost. Kde skončilo velké poslání? Nebylo by úžasné, kdyby on, William Carey, mohl odjet na nějaký tropický ostrov, třeba Tahiti, a obracet pohany na víru?

„Ach, Tahiti," horoval, a předkládal studentům lákavá fakta: „Čtyři sta čtverečných mil bujného, zeleného ráje. Je tam stále teplo. Na palmách roste svatojánský chléb, banány, kokosové ořechy, stačí utrhnout a jíst. Zátoky a laguny jsou plné tučných, líných ryb. A co je nejdůležitější, mládenci, žijí tam tisíce pohanů! Ano, pohanů. Jsou velice zhýčkaní. Koupou se třikrát denně. Jsou zdvořilí, ale stejně jako nádherní tropičtí ptáci neznají desatero..." Líčil jim dál hory, řeky, zátoky, korálové útesy, nenucenost jejich mluvy. Tak dychtivě hltal Cookovy zápisky, až měl pocit, že tam byl také.

Toho léta četl pojednání Andrewa Fullera, baptistického kazatele v nedalekém Ketteringu a hluboce ho zasáhlo. William už slýchal jeho živá a jadrná kázání v Olney. Fuller byl jen o několik let starší než William. Pod jeho pojednání *Přijatelné Evangelium* se William klidně mohl podepsat! Fuller v něm obviňoval kalvinismus z potlačení odpovědnosti věřících vůči nespaseným lidem. K podobnému závěru došel Robert Hall ve své *Pomoci sionským poutníkům*. Věřící lidé nemohou přece složit ruce v klín a spoléhat na to, že ti, které Bůh vyvolil, budou spaseni. Apoštolé tak nejednali!

V tu dobu baptistický sbor v Moultonu požádal Williama, aby se stal jejich kazatelem. Byl to starý sbor, jehož stoletá historie sahala až do doby Olivera Cromwella. Sbor však byl bez života, k bohoslužbám se téměř vůbec nescházel a sborový dům se pomalu

rozpadal. Skomírajícímu společenství nevadilo, že William není ordinovaný kazatel. Baptisté mohli mít laické kazatele. William váhal. Plat, který mu nabízeli, by se mu samozřejmě hodil. Byla to asi polovina toho, co vydělal jako švec, a to by znamenalo hodně. Ale vždyť nemá vůbec žádné zkušenosti! Není tím „nově pokřtěným... který zpyšněl", před nímž varuje apoštol Pavel? Se sevřeným srdcem se vydal do Olney, aby se poradil se svým duchovním rádcem Johnem Sutcliffem.

KAPITOLA

5

„MÁM vůbec vlastnosti staršího?" zeptal se William Johna Sutcliffa.

„Ano, jistě, bratře," odpověděl Sutcliff.

„Jsou moje kázání k něčemu?"

„Jen tak dál, bratře," povzbuzoval Sutcliff.

A tak William začal znovu budovat sbor v Moultonu, ne však jeho polorozpadlou budovu, ale věnoval se lidem. Měl teď hodně důvodů k vděčnosti, protože se mu začalo od roku 1786 dobře dařit. Malý Felix byl zdráv, Dolly také. I on se opět těšil plnému zdraví. Sbor se rozrůstal. Učil Dolly číst a psát. Měl dokonce čas věnovat se své lásce - jazykům, neboť poznal, že má mimořádné nadání učit se s udivující rychlostí cizím řečem. Měl nyní slušný příjem a jeho situace se zlepšila i tím, že ho začali navštěvovat vlivní lidé z baptistické církve. Prvním z nich byl bohatý Andrew Fuller.

„Vy jste se prý nedávno naučil italsky, francouzsky a dánsky?" ptal se ho Fuller nevěřícně.

„Ano," odpověděl William skoro provinile. „Bratr Ryland z toho byl celý pryč, když se o tom dozvěděl. A jeho otec také."

„A co je to tady na zdi za velkou mapu?"

William mu vysvětlil, jak si pro každou zemi dělá poznámky o obyvatelstvu, politickém zřízení, náboženství a dalších skutečnostech. Najednou ho přemohlo pohnutí, neboť mu náhle znovu došlo, jak se věci mají: „Cožpak to nevidíte, bratře Fullere? Většina tohoto světa nezná Krista. Všude, kam se podíváte, jsou pohané! Pohané, pohané, pohané."

Andrew Fuller překvapeně zamrkal. „Vaše mapa je toho skutečně mocným dokladem." Mysl mu horečně pracovala. „Poslyšte, Williame, když jsem přišel k vašim dveřím, viděl jsem v korytě namočené kůže."

„Nevadí vám ten zápach?"

„Ne, vůbec ne. Ale je na čase, abych vám řekl svůj názor: vadí mi, že pracujete s kůží."

Co tím Andrew Fuller myslel? Zbláznil se tento jemný a uhlazený člověk? Považuje ševcovskou práci za zbytečnou? William se podle rady Písma zdržel předčasných soudů, tak jako to udělal mnohokrát později. Oba Rylandové také přece vždycky nesouhlasili se vším, co dělal. I vlastního otce asi také zklamal. Když však příště odevzdával hotové zboží Thomasi Gotchovi, byl rád, že se s vyslovením soudu ohledně Fullera neukvapoval.

„Kolik si u mne ševcovinou vyděláte, Williame?" zeptal se Gotch.

„Pracuji snad špatně?" chtěl vyhrknout William, ale ovládl se. „Asi deset šilinků týdně, pane."

„Tak ode dneška vám budu platit deset šilinků týdně za to, že boty dělat nebudete."

„Nebudu šít boty?" ptal se užasle William. „Ale tomu nerozumím..."

Thomas Gotch se usmíval. „Byl u mne bratr Fuller, Williame. Vyprávěl mi o vás, že studujete cizí jazyky a pracujete na něčem pro Boha velice důležitém. Proto musíte dělat mnohem víc než ševcovinu."

„Chvála Pánu za vaši štědrost, pane."

O něco později toho roku William dostal nabídku, aby se stal členem northamptonského sdružení baptistických kazatelů. Na prvním setkání, které vedl starší Ryland, ho požádali, aby navrhl téma diskuze. William byl překvapený. Má se zmínit o své touze? Slova apoštola Pavla ze II. epištoly Timoteovi mu dodala odvahy: „Neboť nedal nám Bůh ducha bázlivosti, nýbrž ducha síly a rozvahy."

Postavil se a pokorně začal: „Vážení pánové, možná bychom mohli hovořit o tom, zda se velké poslání apoštolů učit všechny národy, uvedené na konci Matoušova evangelia, nevztahuje na všechny kazatele až do konce světa..."

„Mladý muži, posaďte se!" okřikl ho starší Ryland. „Bude-li Bůh chtít zachránit pohany, nebude se o tom radit s vámi - nebo se mnou!"

„Ale..."

„Žádné ale, mladý muži," přerušil ho Ryland. „Pro pána krále, cožpak si neuvědomujete, že bychom na překonání jazykové bariéry potřebovali druhé letnice?"

William chtěl protestovat, že podle jeho zkušeností neexistuje cizí jazyk, který by se během roku nebo dvou nemohl naučit. Ale to by bylo příliš opovážlivé. A starší Ryland mu připadal velice rigidní. Další diskuze by mohla vyvolat v některých kazatelích podezření, že on, William Carey, je kacíř nebo přinejmenším fanatický buřič. Posadil se tedy, neboť pochopil, že nejenže o misionářské práci nechtějí nic slyšet, ale že v nich dokonce vyvolal hněv.

„To že jsem se nedal vyprovokovat a držel se zpátky, je možná přesvědčilo o mé pokoře, protože mne do sdružení přijali," řekl později Dolly.

Další setkání se konalo v domě Thomase Gotche. Být součástí společenství tak významných lidí jako Rober Hall, Andrew Fuller a John Ryland, považoval William za velkou poctu. Vždyť ani nebyl ordinovaným kazatelem. Rozhodl se jen poslouchat. Na programu nebyla vůbec misie, ale situace v Indii, které mnozí Angličané říkali „Východní Indie", aby ji tak odlišili od Ameriky. Jiní ji zas nazývali indickým jménem Bengálsko. V čele Východoindické obchodní společnosti byl generál Lord Cornwallis, jenž neuspěl v Americe. Stal se skutečným pánem Indie. Indy utiskoval a bránil jim zastávat jakákoliv místa ve státní službě. Mocní indičtí maharádžové takové tyranské zacházení trpěli, neboť jim Angličané zaručovali moc a prosperitu.

„U jižního cípu Bengálska leží poměrně rozsáhlý ostrov, který patří Holanďanům, ale i kdybyste mne praštili, nevzpomenu si, jak se jmenuje..." řekl John Ryland.

Andrew Fuller se usmál, protože uviděl příležitost.

„Mám zato, že máme mezi sebou člověka, jenž se v zeměpise velice dobře vyzná..." a otočil se na Williama.

„Myslím, pane, že se ostrov, o němž mluvíte, jmenuje Ceylon," odpověděl William a zmlkl.

Andrew Fuller se smál: „Jen pokračujte a nenapínejte nás. Řekněte nám vše, co víte."

„Jak si přejete. Ceylon je tropický ostrov o rozloze asi padesáti

tisíc čtverečných mil, což je asi polovina Anglie. Je pravda, že je pod nadvládou Holanďanů." William v rychlosti uvedl pozoruhodnosti Ceylonu, přešel k popisu krajiny, období monzunů, počtu obyvatel a druhů jazyků, kterými se zde hovoří. Po několika minutách detailního popisu se jeho hlas rozhořel nadšením. „I když území ovládají Holanďané, v žádném případě to není křesťanská země." V jeho hlase bylo nyní znát rozhořčení: „Většina obyvatelstva je buddhistická, část hinduisté." Ke konci téměř křičel: „Miliony ubohých duší zatracených v pekle! A my pro ně nic neděláme!"

„Ale to není pravda, bratře Carey," bránil se jeden z bratří. „Za pohany se modlíme a modlíme se za ně usilovně od roku 1784, kdy jsme se na tom usnesli."

A na tom zůstalo.

Rok 1787 přinesl radost i žal. V létě zemřela na infekční chorobu Williamova matka, které ještě nebylo ani padesát let. Jak se dům Careyových v Paulerspury změnil! Jen Ann a otec Edmund zůstali stejní. Tom už z domova odešel a k údivu rodiny se přihlásil dobrovolně do armády. „Chvála Bohu, že válka v Americe skončila," řekl otec. Anglie však válčila dál s Francouzi nebo s Holanďany. Stav Polly se stále zhoršoval. Bylo jí teď jedenadvacet let a z postele téměř nevstávala. Jak dlouho zde zůstane Ann? Té bylo teď dvacet čtyři.

„Polly, neboj se, i kdybych se vdala, neopustím tě," ujišťovala ji Ann.

Týden po matčině pohřbu byl William ordinován v sešlém sborovém domě v Moultonu na baptistického kazatele. Ordinace se konala v srpnu a sešlo se dvacet baptistických kazatelů včetně Rylanda a Fullera. Před ordinací byla uspořádána sbírka, a tak si William mohl obléci nový černý oblek.

William považoval kazatelské povolání za „nejvyšší poctu na zemi". Žádné jiné ho nepřekoná. Být učitelem, biskupem a dohližitelem nad stádem je těžký úkol. Čím byl William dál duchovně, tím byl mírnější a nerad lidi napomínal, i když to vyžadovalo Písmo. Jen několik případů opilství, pomluv, hrubosti a lakomství ve sboru ho přimělo k pokusu o nápravu.

První Williamovou kazatelskou povinností byl křest Dolly.

Dolly byla opět těhotná, a tak ji křtil trochu s obavami, neboť voda v řece byla v říjnu studená.

William také propagoval misionářskou práci. Na setkáních kazatelů však toto téma zmiňoval jen velice opatrně. Bylo příliš ožehavé. Raději působil na jednotlivce. Ovládla ho touha evangelizovat a v Písmu nacházel pro ni stále další a další potvrzení. Víc než kdy jindy ho v knize proroka Izaiáše oslovoval Boží záměr rozšířit evangelium po celém světě. V 54. kapitole Bůh říká:

...synů osamělé bude více
než synů provdané, praví Hospodin.
Rozšiř místo ve svém stanu,
ať napnou stanové houně tvých příbytků.
Nerozpakuj se!
Natáhni svá stanová lana a upevni kolíky.
Rozmůžeš se napravo i nalevo,
tvé potomstvo se zmocní pronárodů
a osídlí zpustošená města.

Není to jasná výzva? A dále zde stálo:

Tvým manželem je přece ten, jenž tě učinil,
jeho jméno je Hospodin zástupů
tvým vykupitelem je Svatý Izraele;
nazývá se Bohem celé země.

Může být Kristus nazýván Bohem „celé země", když není evangelium „po celé zemi" rozšířeno? William četl dál:

Všichni tví synové budou Hospodinovými učedníky;
hojnost pokoje zjednám tvým synům. Podpírat tě bude spravedlnost,
zbavena útisku nepocítíš bázně,
děs se k tobě nepřiblíží.

„Všichni tví synové budou Hospodinovými učedníky!" V 55. kapitole Izaiáše Bůh říká: „pronárod, který tě nezná, přiběhne k tobě kvůli Hospodinu, tvému Bohu, za Svatým Izraele, který tě oslavil..." Lze ještě o nutnosti zvěstování evangelia pochybovat? Kniha proroka Izaiáše je odpovědností přímo nabitá. O kus dál Bůh říká:

„Tak tomu bude s mým slovem, které vychází z mých úst: nenavrátí se ke mně s prázdnou..." Jeho slovo se nenavrátí s prázdnou! V kapitole 56 stojí: „Ať neříká nikdo z cizinců, kdo se připojil k Hospodinu: Hospodin mě jistě odloučil od svého lidu..." Kdo jsou ti cizinci? Nejsou to pohané? A co slovo Písma „můj dům se bude nazývat domem modlitby pro všechny národy"? Lze to snad vyjádřit důrazněji?

William také studoval díla misionářů, kteří toto povolání přijali. Misionářem, jemuž nebylo rovno, byl samozřejmě apoštol Pavel. Podobní se ale našli i v nedávné minulosti. Patřil k nim John Eliot, nazývaný apoštol amerických Indiánů, jenž nesmírně Williama přitahoval. Do Ameriky odešel v roce 1631, naučil se řeči Indiánů v osadě Massachusetts. Kázal Indiánům evangelium v jejich rodném jazyku, učil je číst, a také sepsal pro ně katechismus. Své snahy korunoval překladem Bible do indiánské řeči.

„Jak úžasné věci vykonal pro Pána," žasl William.

Dočetl se, že také John Wesley usiloval v Americe o evangelizaci severoindiánského kmene Choctawů, ale z politických důvodů mu v tom zabránil vlivný James Oglethorpe. To jen posílilo Williamovo přesvědčení, že současná církev je lhostejná a nezajímá se o toto velké poslání. Co však zmůže jeden bezvýznamný kazatel v Moultonu?

V roce 1788 se jim narodil druhý syn. Dali mu jméno William. Snad nebude jednou chlapce mrzet, že má jméno po otci. William byl teď úspěšným kazatelem. Podařilo se mu obnovit sborový život, ale totéž bylo potřeba udělat se zchátralou budou, v níž se shromažďovali.

„Rekonstrukce domu je nebezpečná," sdělil William lidem, když je žádal o peněžní sbírky na stavbu.

Ještě téhož roku, když sháněl peníze na novou sborovou budovu v Birminghamu, rostoucím průmyslovém městě asi čtyřicet mil západně od Moultonu, seznámil se s mladým diakonem Thomasem Pottsem. Potts působil v Americe u delty Mississippi nedaleko New Orleansu a přišel do styku s Indiány, kteří podle jeho slov velice dobře evangelium přijímali.

„Je to opravdu nesmírně povzbudivé," řekl William. „Ano, je to tak, mnoho pohanů hladoví po Božím slovu." A pak vyprávěl Pott-

sovi o tom, že shromažďuje údaje o obyvatelstvu a náboženstvích cizích zemích.

Potts užasl. „Propánakrále, musíte vydat brožurku, v níž tyto informace budou. Pochybuji, že někdy někdo něco takového udělal, bratře."

„Nemám čas ani peníze." Teď je na řadě naše sborová budova. Možná bych mohl požádat některého kazatele ze sousedních sborů, aby takovou brožurku sepsal."

Potts se usmál: „Jak by mohl, vždyť nikdo z nich neví to, co vy. Budujte tedy nejprve svůj sbor, bratře, ale až se rozhodnete brožurku sepsat, slibuji vám, že sám vydání zaplatím!"

Začátkem roku 1789 se Williamova sestra Anna provdala za Williama Hobsona, jenž hospodařil na statku u Cottesbrooke nedaleko Olney. William byl rád, že se o svatbě mohl opět setkat s rodinou. Otec Edmund byl zdráv, Polly byla až na pravou ruku ochrnutá. Nikomu neuniklo, že Dolly čeká další dítě. William se jim při této příležitosti svěřil se svými úvahami. Nabídli mu místo kazatele ve shromáždění na Harvey Lane v Leicestru. Kdysi významný sbor byl nyní stejně jako nedávno Moulton v rozkladu. Ale Leicester byl velké město se sedmnácti tisíci obyvatel a farnost zde byla mnohem větší než v Moultonu. Bohatí šlechtici chtěli Leicester otevřít obchodnímu světu, a proto v té době budovali do města kanál. Co má dělat?

„Lidé v Leicesteru tvojí pomoc potřebují," naléhala Ann. Sboru v Moultonu jsi už pomohl. Nemůžeš ho předat do nějakých dobrých rukou?"

A tak William začal pracovat na obnově dalšího sboru. Sbor v Leicesteru měl šedesát členů, ale ve velkém vybíleném sborovém domě, kam se vešlo až tři sta lidí, vypadali ztracení. Tříposchoďová cihlová fara stála přes ulici přímo proti sborového domu na Harvey Lane, a když se William vyklonil z vikýře pracovny ve třetím poschodí, krásně na něj viděl. Williamova rodina se rozrostla o dalšího syna Petra. Za farou měli zahradu a zeleninové pole, svažující se až k řece Soar. Zahradu měli jako vždy nádhernou. Kazatelský plat jim však nestačil, a tak William opět učil ve škole. A opět měl všechny dny nabité povinnostmi. O své mimoškolní práci píše v dopise otci:

Pondělí věnuji studiu jazyků a nutím se aspoň trochu překládat. V úterý studuji přírodní vědy, historii, kompozici, atd.. Ve středu mám biblickou hodinu, na které už přes rok probírám Zjevení sv. Jana. Ve čtvrtek navštěvuji přátele. V pátek a sobotu se připravuji na den Páně a v neděli kážu slovo Boží. Už dvanáct měsíců zastávám funkci tajemníka výboru nonkonformistů... K tomu všemu navíc různé příležitostné cesty, setkání kazatelů a podobně, a tak se asi ptáš, jestli mi zbude vůbec nějaký volný čas...[1]

Aby nebyla kazatelská práce na novém místě příliš snadná, William dostal na starost stádo, bránící se jakékoliv snaze o zlepšení situace. Nebylo divu, že zde během minulých tří let rezignovali tři kazatelé. Někdy Williamovi připadalo, že pase stádo ďáblů. Narození a smrt dcery Lucy jeho úděl jen ztěžovalo. Její křehká nevinnost mu připomínala, že ani on zde nemusí obstát. Neodejde nakonec ze sboru? Ani starý ctihodný Robert Hall z Arnsby nedokázal sbor ovlivnit, naopak svou drsnou přímostí a kritikou Williamových kázání Williamovou důvěryhodností ještě více otřásl.

„Bratře, lidem se vaše kázání nelíbí. Nedáváte svému stádci to, co potřebuje pro každodenní život."

Na jednom setkání kazatelů v Clipstonu se William opět pokusil probudit soucit s pohany. Když seděli u stolu při společné večeři, povstal v náhlém hnutí mysli a pronesl slova sv. Pavla z epištoly Římanům:

Ale jak mohou vzývat toho, v něhož neuvěřili? A jak mohou uvěřit v toho, o kom neslyšeli? A jak mohou uslyšet, není-li tu nikdo, kdo by ho zvěstoval? Je přece psáno: „Jak vítaný je příchod těch, kteří zvěstují dobré věci!"

„Ale, prosím vás, bratře Carey, doba apoštolů je dávno pryč," odpověděl mu zarmoucený hlas. Ostatní v rozpacích ztichli.

A přece se navzdory všem nesnázím Williamovi dařilo v Leicesteru dobře. Vedl duchovní život na úrovni, jako nikdy předtím. Udržoval četná přátelství. Říkali o něm, že „dovede hovořit téměř na jakékoliv téma s lidmi nejrůznějších profesí", k nimž patřil na-

[1] Výňatky z dopisu Williama Careye otci s datem 12. listopadu 1790 jsou ze sbírky dopisů Williama Careye z let 1787–1814. Použito se svolením Regens Park College Oxford (Angus Library), Oxford, Anglie

příklad radikální novinář Robert Phillips, botanik Robert Brewin nebo lékař Thomas Arnold, průkopník v léčbě duševních chorob. Půjčovali mu knihy, a také chodil do knihovny v Guild. I přes vyčerpávající pracovní program se mu podařilo sepsat „traktát", o nějž naléhavě žádal Thomas Potts. Po třech letech jako by se konečně zlo ze sboru vytratilo a sbor začal růst.

„Je to Boží zásah!" užasl William. „Modlil jsem se, abych se stal Pánovým nástrojem."

„Traktát", k jehož sepsání ho přiměl Thomas Potts, nazval William *Rozvažování nad povinnostmi křesťanů využívat finanční prostředky na obrácení pohanů a přehled státních náboženství různých národů světa, společně s úspěchy předchozích pokusů a možnostmi dalších.* Název sám o sobě jasně naznačoval, že nejde o pouhý traktát; byla to kniha o osmdesáti sedmi stránkách.

V prvním oddílu William probíral klíčovou otázku, zda je Ježíšovo poslání stále platné. Uvedl zde přehled všech námitek, které kdy proti misionářské práci slyšel, a podává důkazy na jejich vyvrácení. Několik příkladů:

Námitka: Jak můžeme vědět, že tento příkaz stále platí? Ani Boží příkazy nejsou trvalé. Platí pro určitou dobu, a pak podobně jako lévitské zákony ztrácejí svou platnost.

Odpověď: Nikoliv, Boží příkazy zůstávají, dokud se nenaplní. Cožpak je možné považovat toto přikázání za naplněné, když většina lidstva dosud Kristovo jméno nezná?

Námitka: Kristův příkaz nelze brát absolutně, když ani apoštolé ho nenaplnili; nikdy totiž neslyšeli o dalekých místech zeměkoule, jako je například Tichý oceán, a ani se tam nedostali. Proto ani my nemůžeme chápat tento příkaz doslovně, neboť je stále mnoho zemí neznámých a neprobádaných.

Odpověď: Apoštolé měli jít podle svých sil do všech v tehdejší době přístupných končin země, a tak i my jsme povinni neotálet a vyjít do světa, jenž je mnohem větší než tenkrát. Měli bychom pro Krista jít opravdu s nadšením a dychtivě kamkoliv, ať jsou dveře otevřené či nikoliv.[2]

[2] Výňatky z traktátu W. Carreye: An Enquiry into the Obligations of Christians to Use Means for the Conversion of the Heathen in which the Religious State of the Different nations of the World, the Success of the Former Undertakings, and the Practicability of

V druhé části knihy se William zabýval dějinami misie od dob apoštolů až do současného působení Dánů v Indii a uvedl zde vskutku zvučná jména: svatého Pavla, svatého Tomáše, apoštola v Indii a Číně, Columba působícího ve Skotsku a Patricka z Irska. Skutečnost, že katolíci i moravští bratři z Německa, Holanďané i Dánové, neúnavně zřizovali misie po celém světě, zatímco angličtí protestanté pod různými záminkami otáleli, působila jako velice ostrá výtka!

V třetí části byly tabulky s informacemi o rozloze, počtu obyvatel a náboženství v jednotlivých zemích, které William dlouhou dobu shromažďoval na veliké nástěnné mapě světa. Informace byly velice podrobné, ať se jednalo o švýcarský kanton nebo některý ze sedmi Sandwichových ostrovů. Pro samolibé a sebespokojené duše, pohodlně si hovící v bezpečí křesťanského světa, byly jeho závěry zcela neuvěřitelné a ohromující:

Počet obyvatel světa podle tohoto výpočtu se pohybuje kolem sedmi set třiceti milionů: čtyři sta dvacet milionů žije v pohanství, sto třicet milionů je následovníků Mohammeda; sto milionů katolíků, čtyřicet čtyři miliony protestantů, třicet milionů řeckého a arménského (pravoslavného) vyznání a asi sedm milionů Židů. Každého soucitného člověka musí nepochybně zasáhnout, jak velká část Adamových potomků stále zůstává v nejžalostnější pohanské temnotě, bez možnosti poznat pravého Boha a zcela bez známosti Kristova evangelia...[3]

Takže sedmdesát šest procent lidstva nezná evangelium! Jinými slovy pět set padesát sedm milionů duší! Jedině blázen by mohl být spokojený! William neváhal uvést takové ohavnosti, jako kanibalismus a lidské oběti, které mnohé pohanské země dosud praktikují. To nebyly pověsti, ale skutečná fakta, zaznamenaná námořníky jako James Cook, a ti nebyli činnosti misionářů zvlášť nakloněni.

Čtvrtý oddíl knihy pragmaticky rozebíral konkrétní možnosti misionářské práce v dalekých krajích. Každý ví, že velké vzdále-

Further Undertakings are Considered, uveřejněného v knize S. Pierce Careye: William Carey, (ed. Peter Masters), Wakeman Trust, London 1993

[3] Výňatky z knihy S. Pearce Careye: William Carey, (ed. Peter Masters), Walkeman Trust, London, 1993

nosti nebo jazyková bariéra nikdy neodradily obchodníky, a tak ani misionáři nemohou zůstat v nečinnosti, argumentoval William. Překážkou není ani hlad. Misionář může přece pracovat na poli, chytat ryby, lovit zvěř. Nicméně musí počítat s tím, že ho očekává chudoba, ubohé podmínky k bydlení a neúnavná práce. Ano, také bude muset čelit zášti, zastrašování, věznění, mučení a možná i smrti.

V poslední části William nastínil, jaké jsou povinnosti „průměrného" křesťana. Každý křesťan se musí modlit a Bůh bude podle své vůle na modlitby odpovídat. Kromě toho musí usilovně pracovat a myslet na budoucnost. V každé denominaci by měly být vytvořeny místní misijní společnosti, avšak jednotlivé denominace by měly usilovat o co největší vzájemné duchovní porozumění. Společnosti musí zvážit, kam a kdy misijní úsilí zaměří, a stateční odvážlivci by se měli do misijní práce hlásit dobrovolně. Pro začátek bude asi nejideálnější tým dvou ženatých mužů. Jejich rodiny za nimi mohou přijít později. Ostatní křesťané ve sboru musí pro ně zajistit finance. Sbor musí misionáře peněžně i materiálně podporovat.

William zakončil knihu nadšeným povzbuzením:

Jaké blaho vidět myriády pohanů, kteří působením několika málo Britů poznali Boha! Takové úsilí si zcela jistě zaslouží korunu radosti! Vydání se Kristu a snaha šířit ze všech sil jeho království má nesmírnou cenu![4]

Rozvažování vyšlo tiskem 12. května 1792 a zpráva o jeho vydání byla uveřejněna v leicesterském Heraldu. O pár týdnů později se v hostinci U anděla v Nottinghamu, dvanáct mil od Leicesteru, měli sejít kazatelé ze dvaceti čtyř sborů northamptonského baptistického sdružení. William se rozhodl, že se veřejně pokusí dosáhnout řešení své záležitosti. Setká se opět s nezdarem? To ví jen Bůh.

[4] Výňatky z knihy S. Pearce Careye: William Carey, (ed. Peter Masters), Walkeman Trust, London, 1993

KAPITOLA

6

KDYŽ SE kazatelé northamptonského baptistického sdružení 30. května 1792 večer sešli, nejprve si s lítostí připomněli nedávno zesnulého energického Roberta Halla. Pak přišly na řadu zprávy z místních sborů. Několik sborů se stále potýkalo s nejednotností a lhostejností svých členů. Avšak zprávy nebyly jen špatné. Sbory v Nottinghamu, Ketteringu, Guilsborough, Walgrave, Clipstonu, Grettonu, Roade, Arnsby, Bottesfordu a Foxtonu byly v rozkvětu. I William měl možnost vyjádřit vděčnost Bohu nad tím, že se jeho sbor v Harvey Lane konečně vymanil z nesvárů.

William také připomenul, že je k dispozici *Rozvažování*. „Pro ty, kteří budou mít zájem," dodal s nadějí.

Kazatelé chvíli hovořili o Francii. Revoluce začala v roce 1789 a stále ještě vřela. Král Ludvík XVI. dal lidu některá práva, avšak držel se u moci. Ještě v dubnu se přepadením Němců pokusil o změnu. Kazatelé spekulovali, udrží-li se u moci, pokud neuspěje a bude poražen. A kdo nastoupí na jeho místo? Někteří v Anglii říkali, že pokud zvítězí revolucionáři, odstraní veškerou aristokracii. Co by to znamenalo pro Anglii?

William měl jedinečnou příležitost: příštího dne v deset hodin kázal ve shromáždění. K nelibosti mnohých si vybral text z 54. kapitoly Izaiáše: „Rozšiř své místo ve stanu, ať napnou stanové houně tvých příbytků. Nerozpakuj se! Natáhni svá stanová lana a upevni kolíky!" Znovu jim přednesl poselství o povinnosti získávat pro víru pohany.

Kázání uzavřel slovy: „Bratři, očekávejme od Boha veliké věci. Usilujme o velké věci!"

Mladého Johna Rylanda kázání zasáhlo: „Bratře Williame, myslím, že jste v této Boží záležitosti odhalil naši lhostejnost a nedbalost."

Dovést Johna Rylanda až k tomuto poznání považoval William za velký úspěch. Ale na dalším setkání o finančních záležitostech misijní společnost žádné peníze nedostala a ani jeden z kazatelů Williamův návrh na založení této společnosti nepodpořil. William seděl sklesle v křesle a v hlavě měl zmatek.

„Setkání je ukončeno, bratři," oznámil Andrew Fuller, jenž setkání řídil.

William vyskočil. „Opět se nic nebude dělat, pane?" zakřičel na Fullera. Obrátil se ke kazatelům: „Jste jako Mojžíšovi zvědové, kteří se vrátili z Kenaanu a říkali, že viděli obry, syny Anákovy, jež vzešli z obrů, a oni že si ve srovnání s nimi připadali jako kobylky..."

„Ale oni lhali," protestoval jeden kazatel.

„Možná že nelhali. Možná jen dovolili svým myslím, vlastnímu strachu a pochybnostem, aby je oklamaly."

Andrew Fuller vypadal vzrušeně. „Navrhuji znovuprojednání finančních záležitostí."

„Jsem pro tento návrh," řekl William.

„Kdo jste pro, zvedněte ruku," pokračoval Fuller a upřel planoucí, hněvivý pohled na ostatní kazatele.

Většina zvedla ruku!

To, co se před chvílí zdálo být nemožné, najednou šlo jako po másle. Fuller se snažil, popoháněl a bojoval jako ohnivý anděl pomsty. Během několika minut sdružení schválilo následující prohlášení:

Bylo rozhodnuto, že na dalším setkání kazatelů v Ketteringu bude vypracován plán na založení Baptistické společnosti pro šíření evangelia mezi pohany.[5]

„Chvála Pánu, konečně jsou otevřené dveře!" povzdechl si vděčný William.

Kazatelé se znovu sešli 2. října toho roku v Ketteringu. Jak se William obával, mnozí z těch, kteří byli v Nottinghamu přemoženi Fullerovým spravedlivým hněvem, si to zase rozmysleli.

„Proboha," svěřil se mu jeden z nich. „Jak mohu ve sboru doporučovat takovou věc? Jsme přece tak chudí. Uvažovat o misii v cizí zemi je absurdní!"

[5] Z „Prohlášení sdružení" z knihy William Carey, D. D., Fellow of the Linnean Society; napsané S. Pearce Careym, London: Hodder&Stoughton, Ltd., 1923

Jeho kritika je upřímná, myslel si William. Občas si sám nebyl jist. Stačilo, jak se k možnosti misijní práce postavili ostatní protestanté. Presbyteriáni ji veřejně odsoudili, anglikáni ji naprosto ignorovali, stejně tak kongregacionalisté a mnozí další nonkonformisté. Snad nejomračující odezva přišla od samotných baptistů. Kromě northamptonského sdružení se pět dalších baptistických sdružení od misijní práce distancovalo!

„Tak jsme zůstali sami, nepatrné společenství asi dvou tuctů baptistických sborů střední Anglie," vyjádřil své pochybnosti William. „Některé z našich sborů, jako třeba Thrapston, Cottesbrooke nebo Braybrooke, jsou ve vesničkách tak malých, že člověk z Londýna o nich nikdy neslyšel." Mnohé sbory neměly ani dvacet pět členů. William měl o číslech dobrý přehled. V Northamptonském baptistickém sdružení nebylo víc jak dvanáct tisíc Angličanů a většina z nich byla chudých jak kostelní myš. A jaký je jejich úkol? Přes pět milionů pohanů!

„Bože, odpusť mi takové černé myšlenky," napomínal William sám sebe. „U tebe je přece všechno možné."

V říjnu dvanáct kazatelů konečně přihlásilo své sbory do misijní společnosti, kterou ustanovili v následujícím prohlášení:

Podle doporučení uvedeném v Rozvažování Williama Careye jsme se jednomyslně a s pokornou touhou šířit evangelium mezi pohany rozhodli společně pracovat ve společnosti, kterou jsme pro tento účel založili, a jež by měla být obdobou křesťanstva, rozděleného na samostatně fungující denominace, abychom tak mohli dosáhnout velikého cíle. Nazvali jsme toto společenství Baptistická společnost pro šíření evangelia pohanům.[6]

Pro nově založenou společnost vybrali do Fullerovy prázdné tabatěrky třináct liber. William dal jednu libru, kterou získal prodejem *Rozvažování*. V čele společnosti stáli Andrew Fuller z Ketteringu, John Ryland z Northamptonu, John Sutcliffe z Olney, Reynold Hogg z Thrapstonu a William. Dohodli se, že se budou scházet jednou měsíčně.

Během následujících týdnů se Williamovi dostalo velkého povzbuzení od dvanácti kazatelů. I když jich bylo tak málo, byli to

[6] Výňatek z prohlášení společnosti z roku 1792 z knihy S. Pierce Careye: William Carey, D. D., Fellow of the Linnean Society, London, Hodder & Stoughton, Ltd., 1923

nadšenci. Také dostal dopis od Polly. Polly psala, že se otec Edmund doslechl o misijní společnosti a dělá si velké starosti, že se William stane misionářem. William otci odepsal, že je připraven sloužit Pánu, ale s tím, že by on sám odešel do cizí země, vůbec nepočítá. Velice ho překvapil dopis, který dostal od Dr. Johna Thomase z Londýna, který se o nové společnosti dozvěděl od londýnských baptistických přátel. Thomas se dobrovolně hlásil jako misionář do Indie!

„Je ochoten jet, jakmile se naskytne příležitost," řekl William Dolly. „Píše, že už v Indii byl. A také prý tam evangelizoval. Andrew Fuller souhlasí, aby ho v Londýně trochu prověřili. Ukáže-li se jako vyhovující kandidát, přijde na naše lednové setkání do Ketteringu."

„Bude vaším prvním dobrovolníkem, a když to bude možné, pojedeš s ním, že?" zalapala po dechu Dolly, když zpozorovala ve Williamových očích silné pohnutí.

„Hm, já..."

„Já s tebou nepojedu."

„Ale..."

„Jsem zase těhotná."

„To je ohromné, drahá. Bůh nám zase požehnal."

Brzy však byl William jako ochromený. Nečekal, že Dolly bude tak silně proti. Samozřejmě, že spolu o této možnosti hovořili. Dolly bývala zamlklá, ale připadalo mu, že souhlasí. Jenže to jí William vyprávěl o tropickém ráji na Tahiti a bylo to v době, kdy se stavělo baptistické sdružení vůči Williamovým myšlenkám stále odmítavě.

„Asi nic neříkala, protože si myslela, že se to neuskuteční," povzdechl si William.

O několik dní později Williama v Leicesteru navštívil Andrew Fuller. Fuller v Londýně hovořil s lidmi, kteří Dr. Thomase znali, především s pastorem Abrahamem Boothem, jenž si s Thomasem, když byl v Indii, pravidelně dopisoval. Fuller se dokonce s Thomasem osobně setkal.

„Je to jistě mimořádný člověk a plný horlivosti pro Pána," řekl Fuller.

„A jak to vypadá s jeho působením v Indii, bratře Fullere?"

„Zprostředkoval ho úředník Východoindické společnosti v Kalkatě Charles Grant. Grant zřejmě v minulosti žádal londýnské duchovenstvo o misionáře, ale nedostalo se mu žádné odpovědi, a tak udělal to nejlepší, co mohl. Našel si mezi Angličany v Kalkatě misionáře sám. A tím misionářem byl Dr. John Thomas."

„A co vlastně Thomas dělal?"

„Poslali ho na sever od Kalkaty do vesnice Maldy, kde několik podnikavých Angličanů vlastní indigové plantáže."

„Na výrobu modrého barviva?"

„Ano. Ale Thomas tam léčil Indy."

„Obdivuhodné."

„Byl tam pět let."

„Neříkejte!"

„Naučil se bengálsky," pokračoval Andrew Fuller s uznáním.

„Domorodou řeč? Opravdu?"

„Říká, že přeložil do bengálštiny Matoušovo a Markovo evangelium a Jakubovu epištolu."

„Překládal Bibli!" Williamovi se zatočila hlava. Vždyť on také vždycky chtěl dělat totéž! Působit mezi pohany! Přeložit Písmo do jejich jazyka! William byl ohromen. Jen stěží vnímal další Fullerovy poznámky o Dr. Thomasovi.

„Pozval jsem Dr. Thomase na naše lednové setkání, bratře," skončil Andrew Fuller.

„Velice správné," odpověděl William jako ve snu.

Až později přemýšlel, co mu ještě Fuller o Thomasovi říkal. Thomasovi bylo asi osmatřicet jako Fullerovi a pocházel z Gloucestru, říčního přístavu na západním pobřeží Anglie. Jeho otec byl diakonem anglikánské církve. Po ukončení studia medicíny si otevřel v Londýně lékařskou praxi. Několikrát se jako lodní lékař plavil na lodi do Indie. Znal mnoho vlivných Angličanů z Kalkaty, kde bylo ústředí britské vlády v Indii. Jeho žena a dcera žily v Londýně.

„Musí to být nesmírně zajímavý chlapík. Doufejme, že mluví pravdu," uzavřel William své přemítání.

Studené prosincové dny ubíhaly jen velmi pomalu a William se nemohl dočkat lednového setkání. *Jak rychle Bůh otevřel dveře*, myslel si. Uplynulo jen několik měsíců od nottinghamského setkání, jež skončilo bez jakékoliv odezvy na jeho výzvu k založení

misijní společnosti. Ale díky výbuchu Williamova spravedlivého hněvu se Fuller zázračně vzpamatoval.

Bible je nesmírně moudrá. William se vždy podle Přísloví snažil svůj hněv ovládat. Kdyby nebyl jeho hněv něco tak neobvyklého, Andrew Fuller by asi nezareagoval. Ale pochopil, že Williamovo vášnivé rozhořčení vychází z hloubi duše.

Ve středu 9. ledna 1793 se v Ketteringu sešla *Společnost pro šíření evangelia pohanům*. William kázal na text z poslední kapitoly Zjevení. Velice dlouho se Zjevením zabýval, neboť mnozí odpůrci práce mezi pohany používali právě Zjevení k „potvrzení" argumentu, že misionářská práce nemůže začít, dokud nenastanou znamení v něm uvedená. Toho dne se však William rozhovořil o slavném Kristově zaslíbení: „Hle, přijdu brzo, a má odplata se mnou; odplatím každému podle toho, jak jednal."

Pak dorazil dr. John Thomas. Kulhal, ale jeho ostře řezaná tvář vyzařovala dobrou náladu. „Bratři, omluvte moje zpoždění, ale zranil jsem si nohu."

„Pojďte prosím dopředu, pane doktore," vybídl ho Andrew Fuller. „Bratři mají mnoho otázek."

„Je to pro mne čest hovořit ke skupině takových nadšenců," začal dr. Thomas. „Lidé v Londýně jsou ustrašení a nevědí, zda mají moje působení mezi pohany schvalovat nebo mě za něj odsuzovat."

Doktor během setkání velice rychle bratry přesvědčil. Nikdo nepochyboval, že Indii zná. Znal ji jako cestovatel, lékař i jako evangelista. A také nebylo pochyb, že jeho chování vůči bližním je bezúhonné. Ošetřil každého, kdo k němu přišel. Vážil si natolik svých svěřenců, že se s pomocí učeného pandita nebo učitele učil bengálsky.

„Mám zde naléhavou prosbu dvou vzdělaných Indů z brahmanské kasty, bratři," zakončil dr. Thomas a zamával dopisem. Dovolávají se vašeho milosrdenství. Žádají o učence, kteří by jim pomohli přeložit Boží slovo."

„Překládat Písmo!" William málem vyskočil ze židle. Několika zasvěcenými lingvistickými otázkami se přesvědčil, že doktor skutečně přeložil část evangelia do bengálštiny!

Andrew Fuller se opatrně zeptal: „Pane doktore, uvažovali jsme,

že budeme misionáře podporovat jen během cesty do pohanské země a krátký čas po příjezdu. Domníváte se, že se mohou misionáři v Indii uživit sami?"

„Myslím, že ano, pane. I když zpočátku to bude velice těžké."

„Chtěl byste se stát naším prvním misionářem?"

„Jistě, bratři. Právě proto jsem zde," odpověděl Thomas energicky.

O cestě bylo rozhodnuto. William se už nedokázal ovládnout. „Bratři, nabízím se jako pomocník dr. Thomase!"

„Přední lingvista a hlavní organizátor společnosti? Proč? Nečekal jsem takovou velkorysost!" zářil dr. Thomas a Williama obejmul.

Doktor Thomas navrhl termín odjezdu do Indie na duben a dodal, že by si tentokrát rád vzal s sebou manželku a dceru Betsy. William jako ve snu přikývl na souhlas s dubnovým odjezdem a vydal se na zpáteční cestu do Leicesteru. Cestou nemyslel na nic jiného, než na Dolly a děti. Felixovi bylo sedm, Willymu čtyři a Petrovi tři. A další dítě na cestě. Po Dollyině výbuchu už nepředpokládal, že by s ním chtěla jet. Pravděpodobně tady zůstane. Možná je to lepší - aspoň pro začátek. Koneckonců právě tuto možnost uvádí ve svém *Rozvažování*.

„Mám pocit viny," říkal si. „Ale podle Písma jsem bez viny. Kdybych nebyl, nešel bych." Kráčel cestou s vyježděnými kolejemi a opakoval si verše ze 14. kapitoly Lukášova evangelia:

„Kdo přichází ke mně a nedovede se odříci svého otce a matky, své ženy a dětí, svých bratrů a sester, ano i sám sebe, nemůže být mým učedníkem. Kdo nenese svůj kříž a nejde za mnou, nemůže být mým učedníkem."

Když oznámil Dolly, že v dubnu odjede, viděl v její tváři strach, jako nikdy předtím. Úplně ztratila řeč. Bylo to na ni příliš. Williamův kříž ji drtil. Pro své dilema neviděla žádné řešení. Cesty do Indie se bála. Nechtěla opustit rodinu. Měla strach, že se jí dítě narodí na lodi. Když však zůstane, bude ve svých třiceti šesti letech zcela jistě vdovou. William to všechno dobře věděl.

„Pojď, probereme tvoje možnosti, drahá. Vím, že je to příliš náhlé," utěšoval ji William."

„Ne," protestovala Dolly. „Pochop to, Williame, máš hlavu

plnou exotických pohanů. Nikdy nebudeš šťastný na místě jako je Hackleton."

„Hackleton?"

„Samozřejmě. Přestěhuji se zpět k rodičům do Hackletonu. Kitty se nevdala a je ještě doma. Pomůže mi s dětmi i s novorozeňátkem."

„Proč bychom nemohli do Indie vzít také Kitty?"

„Neodvážila bych se ji o to požádat," odpověděla Dolly, ale slabá jiskřička naděje v její tváři prozradila, že s tím trochu počítá.

„Poprosíme ji o to."

„Nemohu uvěřit, že mi to uděláš," řekla Dolly a náhle začala vzlykat.

V neděli Williamův sbor nepřijal zprávu o nic lépe než Dolly. Lidé se zlobili, byli zmatení a připadali si zrazeni. „Jak můžete? Co bude s námi?" naříkal jeden bratr. A William byl svědkem, jak se na povrch derou staré zlosti a pocity ukřivděnosti, a tak léta ozdravného procesu přicházejí vniveč. Napsal dva dopisy. Jeden Andrew Fullerovi, v němž ho prosil, aby přijel do Leicesteru a uklidnil Dolly a sbor. Druhý byl adresován otci:

...byl jsem vyslán do Bengálska ve Východní Indii, abych se zde stal misionářem hinduistů, nejmírumilovnějších a nejpokojnějších lidí na světě, avšak zahalených do nejhorších pověr a nesmírné nevědomosti.

Manželka a děti prozatím zůstanou tady, a v době mé nepřítomnosti o ně bude dobře postaráno; kdyby se rozhodli jet se mnou, jejich výdaje budou hrazeny. Z Anglie odjíždíme 3. dubna. Doufám, drahý otče, že můj nesmírně náročný a čestný úkol, nejdůležitější, k jakému kdy byli synové člověka povoláni, budeš předkládat Pánu. Musím mnohé obětovat. Musím se rozloučit s milovanou rodinou a řadou vzácných přátel. Nikdy jsem nezažil takový smutek, jako při posledních nedělních bohoslužbách. Ale už jsem položil ruku na pluh.[7]

Polly mu napsala, že otec po přečtení tohoto dopisu křičel: „William se zbláznil!" Nijak ho to nepřekvapovalo. Otec vždy trpěl sil-

[7] Výňatek z William Carey Collection. Uveřejněno se svolením Baptistické misijní společnosti.

ným pocitem úzkosti. Znepokojoval se nad každým možným důsledkem, a když se jedna z deseti obav naplnila, naříkal: „Tak teď to vidíš!"

„Nikdo by z Pollyných krásných dopisů nepoznal, že je upoutaná na lůžko, a může hýbat jen jednou rukou," poznamenal William.

„Díky Pánu za takovou sestru, mého nejvěrnějšího zpravodaje," dodal.

Andrew Fuller s sebou do Leicestru vzal Johna Sutcliffa z Olney. Setkání se sedmdesáti členy Williamova sboru bylo úspěšnější než s Dolly. Dolly nedala najevo strach o vlastní bezpečí, jen připomínala Williamovo slabé zdraví. Cožpak si nepamatují jeho téměř roční zápas s horečkou, při němž přišel o vlasy a málem i o život? Cožpak nevědí, že v Indii je horko a nemoci, které žádný Angličan, slabý jako William, nemůže přestát?

„Nikdy s ním do Indie nepojedu, protože tam zemře!" naříkala.

William hodně cestoval, aby od baptistických bratří, kteří nebyli členy *Společnosti,* získal pro misijní cestu peněžní podporu. Při cestě do Yorkshire se setkal s bratrem Tomem. Tom byl během vojenské služby v Holandsku raněn, ale už se uzdravoval. Měl hodnou ženu a dva syny Petra a Eustacha. Tom byl vždycky nesmírně laskavý člověk, a teď také našel Krista.

Další cesty nebyly pro Williama nijak zvlášť příznivé. „Darovat peníze na misii s tak nejistým osudem je hřích!" utrhl se člen jednoho sboru.

V následujících týdnech William nemyslel na nic jiného než na Indii. Bratři z misijní společnosti mu dokonce platili stipendium, takže nemusel učit ve škole. I když na setkání *Společnosti* byli někteří bratři ustrašení, teď všichni vynakládali velkou energii, aby záležitost uspěla. William brzy věnoval přípravě veškerý svůj čas, vždyť právě toto první úsilí je nesmírně důležité! Když žádal dr. Thomase o učebnici bengálské gramatiky, Thomas se jen usmál: „Budeme ji spolu procvičovat celých pět měsíců, až poplujeme na lodi, bratře Carey." Pět měsíců! A tak William zjišťoval další skutečnosti. Od svého přítele Roberta Brewina získal hodně informací o indické floře. Snažil se přečíst si něco o hinduistickém náboženství. Připadalo mu však beznadějně složité, a proto zašel za

jedním starým profesorem v Leicesteru, který se zabýval srovnávacími studiemi různých náboženství.

„Co víte o hinduistech?“ zeptal se William profesora.

„Nějaký čas jsem v Indii žil,“ odpověděl profesor zjevně potěšen Williamovým zájmem. „Chování hinduistů je mnohem jednodušší než jejich náboženství. Jak by se mohli prostí rolníci zabývat tak složitým systémem, o kterém jste pravděpodobně četl? Budete-li je pozorovat stejně povrchně, jako většina Angličanů, zjistíte pouze, že nejedí maso a mají posvátné krávy. Uvidíte, že si dávají pozor, aby nepřekročili hranice vlastní kasty. I sňatky uzavírají jen ve své kastě.“

„V jedné knize jsem četl, že jsou čtyři kasty. V jiné však...“

Profesor se shovívavě usmál. „Kasty se dělily a dělily, až jsou jich dnes tisíce.“

„Tisíce?“

„Kastovní systém je v našich očích něco nepochopitelného a nesnesitelného. Hinduisté věří v reinkarnaci. Také věří, že se hinduista narodí znovu do vyšší kasty jen v případě, zůstane-li ve své kastě celý život. Z toho můžete pochopit, že jsou naprostými zajatci kasty.“

„Ach tak.“

„Budete-li se snažit hinduisty skutečně poznat, povšimnete si, že všechny kasty mají několik velice formálních obřadů. Tři z nich jsou nejdůležitější. Při prvním obřadu dvanáct dní po narození položí nemluvně do závěsné sítě nad dvanácti svíčkami a kněz oznámí jeho jméno. Druhým obřadem je svatba, která je obvykle uspořádána rodiči. Je-li muž bohatý, může mít tolik vedlejších žen, kolik si jich jen může dovolit. Poslední obřad se týká smrti. Hinduisté věří, že duše, která je uvězněna v lebce, může být vysvobozena pouze posvátným ohněm. Proto své mrtvé spalují, a pak se ujišťují, že lebka skutečně shořela nebo se rozpadla. Za tři dny po obřadu popel hodí do řeky...“

„Proč jste se odmlčel, pane?“

„Hindové dodržují i jiné tradice, při nichž tuhne krev. Nebudu o nich mluvit. Poznáte je sám, budete-li všímavý pozorovatel. Kromě toho jsem byl v Indii před mnoha lety. Třeba už Angličané taková barbarství nedovolují.“

Co tím myslel? William profesorovi poděkoval a rozloučil se. Obešel i jiné lidi, aby od nich získal co nejčerstvější informace o Východoindické společnosti, neboť ta byla prodlouženou rukou britské koruny, která teď v Indii ve skutečnosti panovala. Williama znepokojovala spousta dalších věcí, týkajících se cestování do Indie. Jeden ochotný přítel ho upozornil na zákon, schválený parlamentem:

Tímto je uzákoněno, že každý poddaný Jeho Veličenstva, který nebude mít úřední povolení či oprávnění k námořní dopravě, k cestě nebo pobytu do Indie, a dříve nebo později tam bude přistižen, bude obžalován a odsouzen dle uvážení Nejvyššího soudu k pokutě nebo uvěznění, nebo obojímu zároveň.

„Co je to za ‚úřední povolení'"? zeptal se později William Andrew Fullera.

„Dr. Thomas říká, že si s tím nemáme dělat starosti," zněla Fullerova znepokojivá a vyhýbavá odpověď.

„Ale dostaneme povolení, že?"

„Dr. Thomas byl zřejmě v Londýně u Charlese Granta," pokračoval nezvykle zaražený Andrew Fuller. „Grant je teď jedna z nejdůležitějších osob Východoindické společnosti. Thomas však povolení nedostal. Vláda asi už nebude vůči misionářům lhostejná, ale nepřátelská..."

„Nepřátelská?"

KAPITOLA

7

ANDREW FULLER těžce polknul a pokračoval: „Dr. Thomas říká, že nedostat povolení neznamená žádný problém."

„A co Francie?" zeptal se z míry vyvedený William, jenž slyšel, že revolucionářům došla trpělivost s vojenskými výpady Ludvíka XVI. proti Německu, a krále popravili.

Fuller zvedl obočí. „Kdo ví, co ještě revolucionáři udělají."

„Slyšel jsem, že vyhlásili Anglii válku. Nenapadnou anglické lodě?"

Fuller se slabě usmál. „Vyhlásili válku všem monarchiím na světě." Zachmuřil se a pokračoval: „Je smutné, že zabíjejí všechny představitele staré vládní moci včetně kněží."

„Neohrozí naši loď?" ujišťoval se William.

„Budete mít doprovod válečných lodí, bratře Carey. Nezapomeňte, že se budete plavit na lodi Východoindické společnosti, která patří anglické koruně."

Konečně se přiblížil den odjezdu. Dolly rezignovala, jen váhala, zda má s Williamem pustit Felixe. Plánoval, že by se oba vrátili do Anglie tak za tři čtyři roky. Poslední dny v Leicesteru byly vyplněné smutnými a uslzenými shromážděními. William ještě nikdy nepoznal tak silnou bratrskou podporu. Čtrnáct kazatelů přijelo požehnat jeho cestě. Misijní společnost vybrala od svých členů i mimo společenství stovky anglických liber. O peníze ani o modlitby za misii nebude nouze.

William odvezl do Hackletonu manželku a děti na voze plném nejnutnějších věcí a 26. března odtud odjel s Felixem.

„Na shledanou, drahá, neboj se o nás. Důvěřuj Bohu," řekl William tiše, ale všiml si, jak je Dolly ustrašená.

V Londýně se ještě jednou pokusili získat povolení. Dr. John Thomas přece jen znal vlivné lidi. Jeho prostřednictvím poznal

William sedmdesátiletého Johna Newtona, významného člena anglikánské církve, jenž pocházel z Olney. Newton obchodoval s otroky a ke spasení přišel během jedné silné bouře na moři. Napsal o zachraňující Boží milosti báseň, jež byla později zhudebněna a stala se známou křesťanskou písní. William ji dobře znal:

Tvá vzácná milost, šťastný den,
spasila lidský vrak,
já ztracený byl nalezen,
slepému vrácen zrak!

Úzkostí musila mne vést,
by strach můj zlomen byl!
Mou nejšťastnější chvílí jest
den, kdy jsem uvěřil.

Že mnohou bouří, nástrahou
má cesta vzhůru jde?
Mám všechno, když mám milost tvou,
ta domů dovede.

Až moje srdce znavené
se navždy zastaví,
tvá milost do nového dne
mne v slávu postaví.

Ano, byla to „Vzácná milost" (*Amazing Grace*).[8]

William právě prožíval chvilkovou pochybnost o úspěchu misie, a tak když byl představen Johnu Newtonovi, zeptal se ho: „Ale co když nás vrátí zpět, protože nemáme povolení?"

Drsného Newtona asi ustrašená otázka překvapila. „Proč? Myslíte si, že tam Pán pro vás nemá žádný úkol?" Přísně se na Williama podíval. „Ale jestliže má, tak vás žádná moc na zemi nezastaví!" Williamovy obavy se rychle rozplynuly. „Poslyšte, vím, že jako zbožní mužové jste jistě proti zlořádu otroctví. Chci, abyste se se-

[8] Vzácná milost, překlad b. k., Písničky na cestu, Praha 1970

známili s člověkem, jenž dovede boj za jeho zrušení až k úplnému konci."

A tak jim Newton na oplátku představil Williama Wilberforce. Wilberforce byl stejně starý jako William a říkalo se o něm, že neohroženým označováním otroctví jako společenského zla, získal velký vliv v poslanecké sněmovně. Byl to vskutku dobrý člověk, přesvědčený, že je nejvyšší čas, aby Anglie přestala pronásledovat katolíky. William se dozvěděl, že Wilberforce patří do kruhu londýnských evangelikálních intelektuálů, nazývaného Clamphamské bratrstvo. Všichni členové tohoto bratrstva bydleli na jihu Londýna v nové čtvrti Clapham s krásnými domy v klasicistním slohu se sloupovím, odtud tedy název bratrstva. K této skupině bohatých evangelikálů patřil také Charles Grant a Sir John Shore, dlouholetý úředník Východoindické společnosti. Oba s evangelizací pohanů sympatizovali, když se však jednalo o misii v Indii, stáhli se do pozadí. William se doslechl, že mnozí vlivní lidé v Londýně nechtějí působením evangelistů podráždit místní obyvatelstvo Indie, a tak ohrozit své obchodní zájmy. Z toho William usuzoval, že politické klima není právě zvlášť příhodné.

Podobné úvahy jeho obavám nijak neulehčily. „Stále ještě nemáme povolení?" ptal se Thomase.

„Už jsme dostali povolení pro mojí ženu a dceru Betsy, tvého syna Felixe a moje příbuzné Samuela a Sáru Powellovy. Žádné obavy. Zeptejte se reverenda Johna Newtona," odpověděl dr. Thomas a na okamžik přimhouřil oko.

Brzy se jich všech sedm nalodilo na palubu Orla z Oxfordu, na němž dr. Thomas v minulých letech dvakrát působil jako chirurg, a znal jeho kapitána. William se tak společně s dalšími dvěma sty padesáti pasažéry ocitl ve světě námořníků, ve světě, jenž ho už jako chlapce vzrušoval. Thomas se v něm cítil taky dobře a vyprávěl stejně zasvěceně o karavelách se širokou přídí a úzkou zadní palubou jako o moderních rychlých baltimorských kliprech. Na Williama to udělalo ohromný dojem.

„A jaká válečná loď nás bude doprovázet?" zeptal se Thomase, když u ostrova Wight čekali na konvoj.

Thomas měl víc než dost času na zasvěcené odpovědi o proměnách válečných lodí z velkých lodí se dvěma nebo třemi řadami

děl v menší, lehce ozbrojené fregaty, šalupy, brigantiny, škunery, kutry a lugry. Den za dnem ubíhal a Orel z Oxfordu stále čekal na válečný konvoj. Zdržení se protahovalo, a tak pasažéři vystoupili na břeh, a ubytovali se v Ryde. William napsal odtud dopis Dolly a byli stále ještě zde, když z Hackletonu došla její odpověď.

„Felixi! Máš bratříčka," zvolal Willliam. „Matka mu dala jméno Jaebes."

„Jaebes?" opakoval Felix udiveně.

„Krásné biblické jméno," odpověděl William, ale verš ze čtvrté kapitoly 1. Paralipomenon mu necitoval: „Jeho matka ho pojmenovala Jaebes se slovy: ‚Porodila jsem ho s trápením.'" Proč by měl Felix vědět, že je jeho matka nešťastná?

Jednoho dne začátkem května vzkázal kapitán dr. Thomasovi, aby za ním neprodleně přišel. Thomas se k Wiliamovi vrátil poněkud vyvedený z míry. Úřady v Kalkatě totiž dostaly hlášení, že na lodi je jeden pasažér bez povolení a někdo asi na to upozornil kapitána."

„Jeden?" zeptal se překvapený William.

„Ano, a jsem to nepochybně já. Hm, musím přiznat, že udavačem může být jeden z mých věřitelů. Víte, bratře Carey, než jsem v roce 1786 odjel do Indie, hodně jsem se zadlužil. Chtěl jsem všechno splatit, až se vrátím. Dovezl jsem orientální zboží a v Londýně ho prodal. Naneštěstí to však na všechny dluhy nestačilo. Jeden z těch, kterým jsem nemohl zaplatit, se zřejmě rozhodl pomstít se mi." Thomas vypadal sklíčeně. „Jestli se mi to nepodaří rychle urovnat, kapitán nás oba vysadí."

„Vysadí? Co budeme dělat?"

„Okamžitě odjedu do Londýna a uvidím, jestli se něco dá dělat. Snad se mi to podaří napravit."

„Budu se modlit, bratře."

A tak zatímco pasažéři Orla z Oxfordu čekali na válečný konvoj, dr. Thomas se spěšně vydal na cestu do Londýna.

Během čekání se William dovídal o doktorových dluzích. Byly vskutku značné. Ať byl dr. Thomas kdekoliv, měl tytéž problémy. Bylo jedno, jestli byl v Indii nebo v Londýně. William byl stále sklíčenější. Připadalo mu nemyslitelné, že by je mohli z lodi vysadit. Po tolika letech úsilí. Po takové těžké práci a trápení. Jak se to

mohlo stát? A vůbec, jakou záruku do budoucna má v dr. Johnu Thomasovi? Ten člověk mu teď připadal jako packal nejvyššího řádu.

Jednoho dne Felix vzrušeně volá: „Tati, podívej se do přístavu. Válečná loď připlula!"

Konvoj Orla z Oxfordu! A dr. Thomas se dosud nevrátil z Londýna. Co bude William dělat? Má vzít všechno zboží z lodi? Nalodili totiž zboží, které v Kalkatě chtěli prodat, aby měli prostředky aspoň na první nejtěžší rok. Povolí cestu paní Thomasové a ostatním? To bylo na Williama příliš. Našel si koutek, kde mohl vyplakat své hořké zklamání. Tak to je tedy konec.

„Tati, kde jsi?" volal Felix. „Dr. Thomas je tady."

„Omlouvám se, bratře," byla jediná slova, na které se Thomas zmohl, když přicházel k Williamovi.

„Jsme tu jen proto, aby nás nakonec vyhnali?" reptal William.

Thomas se narovnal: „Ale, bratře, dostaneme se tam stůj co stůj."

Nebyla to slova do větru, protože se už rozloučil s manželkou, dcerou i příbuznými. Nechal je na lodi! Brzy William, Felix a doktor viděli Orla z Oxfordu, jak zvedá kotvy a pluje směrem na jih. Vydali se na cestu do Londýna. William snad ještě nikdy nebyl tak zachmuřený. Nebyl takový pošetilec, aby si neuvědomoval, že plout do Indie na jaře je téměř pozdě. Týdny bude trvat, než se dostanou jen na jižní cíp Afriky a pak kolem mysu na sever do Indie. V tu roční dobu plula loď Indickým oceánem hnána jihovýchodními monzunovými větry. Avšak na podzim se větry otočí a lodě musí plout proti větru. A v době zimních měsíců se do Indie nedostanou vůbec! Nesmírně ho skličovala myšlenka, že se plavba zase o rok odloží.

„Vždyť naděje je jedna ze tří hlavních křesťanských ctností," připomínal si William. Nesmí se vzdávat, nesmí ztrácet naději. Jindy energický a stálým optimismem překypující Thomas ji také neztrácel, i když teď působil dojmem, že má jen problémy. William se tolik bál chvíle, až se bude muset postavit před Andrew Fullera a další spolupracovníky, kteří mu pomáhali. Jak rád by jim dokázal, že jejich víra v něho nebyla marná!

„Propánakrále, bratře Carey, myslím, že mám další loď!" ozná-

mil mu dr. Thomas vzrušeně po návratu z jedné kavárny v Londýně, kde se dal do řeči s námořníky.

Příštího dne se ujistili, že v Doveru skutečně kotví dánská loď, která před vyplutím do Kalkaty bude přibírat pasažéry! Bez povolení. Připadalo jim to jako zázrak. Ale objevil se zádrhel: neměli dost peněz na cestu.

„Máme dost peněz pro vás a pro Felixe," řekl Thomas. „Koupím vám lístky."

„Ne, do Indie musíme jet všichni tři," odpověděl William.

„Pak se budeme muset vrátit do *Společnosti* a požádat o další peníze," pronesl Thomas vesele.

„Ano, samozřejmě," řekl William otupěle a s nuceným úsměvem pokračoval: „Pojď sem, Felixi, pojedeme do Hackletonu navštívit maminku. Nebudeš rád, že uvidíš Willyho, Petra a maličkého Jaebese?"

Thomas se rozzářil: „Poslyšte, bratře Carey, teď když už vaše žena porodila dítě, mohla by se k nám s dětmi připojit."

„Doktore Thomasi! To bychom museli koupit ještě další čtyři jízdenky!"

„Stejně budeme žádat misijní společnost o peníze," se zvláštní logikou vysvětloval Thomas. „Vím, že ta naše smůla je ve skutečnosti jen novou příležitostí, vždyť všechno zlé je pro něco dobré."

Nočním dostavníkem dorazili do Northamptonu a odsud šli do Hackletonu pěšky. Dolly byla radostí bez sebe, když je uviděla. Cizí země jako Indie ji nikdy nelákaly. Připadala si lehká jako pírko. Ukázala jim Jaebese, krásné nemluvňátko se zaťatými pěstičkami a růžovými tvářičkami. Avšak málem omdlela, když zjistila, že ji oba muži chtějí znovu přemluvit k cestě do Indie. Hněvivě je odmítla.

„Paní Careyová," prosil Thomas, „budete toho po celý život litovat, obávám se, že se vaše rodina bude muset navždy rozdělit."

Dolly váhala. „Ne, pane, nemohu jet."

„Musíme jít teď za Andrew Fullerem, dr. Thomasi," řekl William sklíčeně. „Máme málo času."

Oba muži se s Felixem vydali na cestu do Ketteringu. William byl úplně na dně, Thomas naopak jako by obživl. Čím byla situace horší, tím víc se radoval. Thomas se cestou zastavil.

„Víte, bratře Carey, myslím, že vaše žena byla připravena říci ano."

„Oh, jaký jste optimista," zvolal William bez jakéhokoliv náznaku obdivu. Měl co dělat, aby Thomasovi neřekl, že je blázen. „Celé měsíce jsem ji přemlouval, aby s námi jela."

„Vrátím se," řekl Thomas.

William a Felix se vrátili s Thomasem do Hackletonu. Když vešli do domu, Dolly překvapením otevřela ústa. Sestra Kitty nevěřícně kroutila hlavou. Thomas se usmál a posadil se. Jeho tvář velice zvážněla.

Začal se modlit: „Prosím za to, aby nám dnes ráno Bůh zjevil svoji vůli. Pane, dej nám vědět, co máme dělat."

„Už jsem vám to řekla," vzdorně pronesla Dolly.

„A já vám, milá paní, říkám že budete navždy litovat, když jste se rozhodla rodinu rozdělit..."

Dollyina tvář zbledla strachem. „Nechci, aby..."

„Důvěřujte Bohu," řekl jí dr. Thomas měkce.

„Kdyby mohla s námi jet Kitty, pak možná..."

„Kitty?" doktor se obrátil ke Kitty a čekal na odpověď.

„Musím chvilku být sama," odpověděla ustrašeně Kitty a nejistě odešla do ložnice.

William věděl, že se Kitty modlí. Nevycházel z údivu nad jednáním dr. Thomase. Ten člověk pohnul horou. Ani na okamžik nezapochyboval, že to tentokrát dobře dopadne. Kitty se po několika minutách vrátila a začali balit. William s Thomasem se vydali do Ketteringu.

„Toho jsem se obával," řekl Andrew Fuller. Tak sklíčeného ho William ještě nikdy neviděl. „Zklamali jste."

„Vůbec ne," bezstarostně odpověděl dr. Thomas. „Moje žena, dcera a sestřenice s bratrancem jsou v této chvíli už na cestě a mají s sebou na lodi zboží, které pro naši práci zajistí finanční prostředky. My jsme se jen vrátili pro Williamovu rodinu."

„Pro paní Careyovou?" zvolal Andrew Fuller zděšeně.

„Samozřejmě, že teď budeme muset zaplatit za cestu mnohem více," pokračoval věcně Thomas. Budeme potřebovat jízdenky pro paní Careyovou, pro její tři chlapce a sestru Kitty."

Andrew Fuller zamrkal: „Pět jízdenek!"

„Ano pane, pět," předstíral překvapení Thomas. „Cožpak společnost nezamýšlela poslat do Indie celou rodinu bratra Careye?"

„Ovšem," řekl Fuller a pokýval hlavou. „Je to tak nečekané. Ale ve skutečnosti tato změna ušetří bratru Careymu zpáteční cestu do Anglie, že? A nikdo nemůže obviňovat společnost z toho, že roztrhla bratrovu rodinu. Ano, teď v tom vidím Boží ruku." Fuller se zatvářil odhodlaně: „Nevidím důvod, proč by bratři nemohli udělat další sbírku."

Když opouštěli Londýn, William téměř nemohl mluvit. Zdánlivě poražený a zostuzený dr. Thomas vzal ztečí hradby protivenství a nepřízně osudu jako starozákonní válečník a vyšel vítězně, a tak zachránil situaci. Všech šest osob se nalodilo na palubu dánské lodi *Kron Princessa Maria*, která 13. června 1793 zvedla kotvy, a za příznivého větru vyplula na Atlantický oceán.

„Adié, drazí bratři a sestry, adié!" volal nadšený dr. John Thomas a upřeně sledoval zelený obzor Anglie. „Kéž je s námi i s vámi, nyní a až navěky, Bůh Abrahamův i Jákobův. S láskou vám dávám sbohem!"

William pozoroval vzdalující se Anglii. Uvidí ještě někdy rodnou zemi? Potěšení z lodi trochu zmírnilo jeho smutek. I když nic neříkal, měl zpočátku z dánské lodi *Kron Princessa Maria* strach. Teď už ne. Byla to nádherná obrovská loď a od námořníků se dozvěděl, že všechny lodě Východoindické společnosti jsou takové. Posádky lodí Východoindické společnosti měly kolem devadesáti námořníků a byly dobře vyzbrojené asi třiceti děly. Byly to velice rychlé lodě, i když byly plně naložené. Do Indie vezly drahé tkaniny zhotovené v Anglii, z Indie do Anglie vzácný mušelín, hedvábí, koření, čaj a porcelán. Na třech hlavních stěžních se vzdouvaly ohromné lodní plachty.

„Představím vás kapitánovi *Kron Princessa Maria*," halasil Thomas. William se otočil a uviděl muže v uniformě s bílou kapitánskou čepicí. „K vaším službám, kapitáne," řekl William a představil mu Dolly a Kitty.

„Jsem rád, že jedete naší lodí," řekl kapitán.

„Jste Angličan?" zeptala se Kitty.

„Dán," opravil ji kapitán s úsměvem. „Ale původem Angličan,

jak jste si myslela. Moje nevlastní sestra je hraběnka Langhamová z Cottesbrooke v hrabství Midlands."

Williama nesmírně překvapilo, když zjistil, že on a jeho rodina dostali největší kajutu na lodi. Byla na zádi pod kapitánským můstkem. Hned vedle nich měl Thomas kajutu první třídy. Kapitán je zval k sobě na oběd. Každý den se vyptával, jak se jim vede. Co asi Thomas kapitánovi řekl, že se jim dostává tak královského zacházení? Dokáže si někdy William na doktorovy nečekané - ať již dobré či zlé - rozmary zvyknout?

Když jednoho odpoledne spolu studovali bengálštinu, svěřil se dr. Thomas Williamovi: „Byl jsem divoký a nespoutaný chlapec. Školu jsem nenáviděl. Chodil jsem na lov a na ryby, toulal se po kraji, jen abych nemusel číst knihy. Asi si dovedete představit, jaké to bylo pro moje rodiče překvapení, když jsem dokončil medicínu. Mysleli si, že jsem konečně přece jen dospěl. Ale mýlili se. Každou lékařskou praxi, o niž jsem se v Londýně pokusil, jsem zbabral tak hrozně, že mi zbyly jen dluhy. Tak jsem se nalodil jako lodní lékař na Orla z Oxfordu a odjel do Indie. Dluhy mne však pronásledují až do dnešního dne."

„V Kalkatě také?" zeptal se ustaraně William.

„Nebyla to vždycky jen moje chyba," vyhýbavě odpověděl Thomas. „Několikrát mne okradli a podvedli."

„Bratře Thomasi, děkuji vám za důvěru," řekl William.

„Ještě jsem neskončil. Měl byste vědět o mých dalších chybách. Můj cit pro spravedlnost a entuziasmus mě stály mnoho přátel. O selhávajících bratřích v Anglii i v Indii jsem se často vyjadřoval nemilosrdně a tvrdě."

„Já mám také chyby," řekl William. „Přestože jsem strávil mnoho času na modlitbách, měl jsem právě nedávno pocit, že jsem vůči Duchu Svatému naprosto hluchý, a zoufal jsem si. Jak mohu být pohanům k užitku, když mám ve vlastní duši takovou prázdnotu?"

„Dokonale se doplňujeme, protože já mívám hlavu příliš vysoko v oblacích a vy se zas příliš držíte u země," ukončil rozhovor dr. Thomas.

„Vždycky jste optimista, bratře. Chvála Bohu za to. Připadá mi, jako by to bylo teprve včera, když jsem se sám sebe ptal, uvidím-li

ještě Dolly s dětmi, a myslel si, že naše misie naprosto selhala. A teď takové královské zacházení!"

Oba muži začali intenzivně studovat bengálštinu. Bengálské písmo používá stejně jako evropské jazyky vodorovné řádky psané zleva doprava a jednotlivá slova oddělují mezery, což Williamovi usnadňovalo učení. Thomas ho také ujistil, že bengálština používá fonetickou transkripci, tedy že každý znak bengálské abecedy odpovídá určitému zvuku. Cizost znaků ale Williama děsila.

„Vždyť jsem přece zvládl řeckou abecedu," povzbuzoval se William.

„Kolik má bengálština samohlásek?" zeptal se Thomase.

„Jedenáct," odpověděl Thomas. Tušil další Williamovu otázku, a tak pokračoval: „A třicet tři souhlásky. A pak je třináct kombinací souhláska - samohláska."

„Celkem tedy padesát sedm?"

„Asi tak, jen ale nespěchejte," odpověděl Thomas.

„S Boží pomocí se ten jazyk naučím, doktore. Pomůže mi bengálská abeceda naučit se hindštinu?"

„Obávám se, že ne. Hindština má vlastní abecedu." A dodal vesele: „Ale hindskou abecedu využijete také v sanskrtu!"

Každou neděli ráno a večer konal William pro osm členů své rodiny a asi tak tucet dalších zájemců bohoslužby ve velké kajutě, kterou Careyovi obývali. Dokonce založili pěvecký sbor a zpívali církevní písně. Lingvista William s nesmírným potěšením denně naslouchal dánštině, norštině, němčině a francouzštině členů posádky a pasažérů. Námořníci však často hrubě rozprávěli o víně a lehkých ženách. William se bál, aby jeho chlapci takové řeči nezaslechli.

„Možná je lepší, když je chlapci uslyší tady na lodi, protože zde můžete uvést jejich představy o těchto věcech na pravou míru," mínil optimista Thomas.

V Biskajském zálivu mezi Francií a Španělskem bylo moře tak rozbouřené, že *Kron Princessa Maria* nemohla přistát, a tak plula po větru podél afrického pobřeží směrem na jih. Na krátkou dobu ji moře zaneslo daleko na západ, téměř až k Brazílii. Pak narazila na západní větry, které ji nasměrovaly ke Kapskému městu na jižním cípu Afriky. Ani jednou nevpluli do přístavu. Williamovi připa-

dalo, že se kapitán nechce vydat na plavbu do Indie, neboť je už příliš pozdě. Nechával si tuto obavu pro sebe, stejně jako znepokojení nad průjmy, které ho trápily. Všichni ostatní plavbu snášeli dobře, nejlépe asi maličký Jaebes. Jedna černoška však neměla takové štěstí. Než *Kron Princessa Maria* doplula do Kapského města, zemřela i se svým dítětem. Za doprovodu modliteb celé lodě odevzdali jejich těla mořské hlubině.

„Jistě zastavíme v Kapském městě," spekuloval William.

„Snad," dodal Thomas. „Vypadá to na bouři."

Ale nezastavili. Loď objela mys a za příznivého větru a mořských proudů nabrala severovýchodní kurz. Uprostřed noci na ně udeřila tak silná bouře, že jim to připadalo jako děsivý sen. Chvála Bohu, že bouře nepřišla dříve, pomyslel si William. Mučivá úzkost zachvátila každého trochu jen bázlivého člověka, ale nikdo se nebál tak jako Dolly. Objímala Kitty a naříkala hrůzou. William měl také strach a modlil se za odpuštění.

Konečně za nimi do kajuty přišel Thomas. „Takových bouří jsem už na moři zažil, milé dámy," řekl s úsměvem.

Ale ženy neuklidnil. Příštího rána byly vlny ještě větší. I Thomas pobledl a povzbudivá slova mu došla. O několik hodin později, kdy ustalo vlnobití, se William a Thomas odvážili vyjít na palubu. Všechny plachty byly staženy, ráhna a lanoví byla na cucky.

„Trochu nás to pocuchalo," řekl jim kapitán.

Než námořníci opravili škody, plula loď bez plachet." Mohli jsme celou tu dobu být v Kapském městě," stěžovala si Kitty. „A nebo v Hackletonu," řekla nevlídně Dolly. Thomas poněkud netaktně před Williamem podotkl, že Dolly dělá problémy a je svéhlavá jako Lotova žena. O jedenáct dní později vytáhli plachty a pluli proti větru. William sledoval přístroj na měření rychlosti. Ohromilo ho, jak rychle plují. Felix však poznamenal, že už týdny neviděli žádnou loď.

William raději nemyslel na to, co by to na tak frekventované trase mohlo znamenat.

KAPITOLA

8

VZDUCH se oteplil a voněl pevninou. Přestože se blížili k pobřeží Indie, loď se pohybovala stále pomaleji. Tak to pokračovalo den po dni. Vítr se sice proti nim neobrátil, jak se někteří obávali, ale slábl, a loď vzdorovala silným proudům indických řek, vlévajících se do Bengálského zálivu.

Jednoho rána do kajuty přiběhl Felix: „Ze strážního koše hlásili, že viděli Kalkatu. Posádka v ráhnoví pracuje jako o závod a mění stále kurz, chvíli plujeme severovýchodně, hned zas severozápadně. Musí také stále měnit plachty. Námořníci říkají, že teď nemůžeme přistát."

„Změnil se teď vítr?" zeptala se Dolly a hlas se jí zadrhl strachem. Oči jí jen planuly: „Už jsme na moři víc jak čtyři měsíce."

William se obrátil na Felixe: „Pojďme na palubu zjistit, co se děje."

Na palubě Felix zachmuřeně pokračoval: „Posádka říká, že nás to zase zažene zpět až do Višákhapatnam."

„Musíme se tedy modlit a neděsit dámy," řekl William.

O několik dní později zemřel lodní tesař na zánět pohrudnice. Plavba si vyžádala třetí oběť. William se modlil, aby byla poslední. Konečně loď vplula na řeku Huglí, do široka se rozlévající mezi bujně zelenými břehy. Hnědá řeka plná úrodné hlíny po prudkých deštích jen hučela. Za svítání jednoho listopadového dne, když přispěchali k lodnímu zábradlí, uviděli rozsáhlé město s palmami a nízkými budovami s červenými střechami. Připadalo jim, že Indie zná jen dvě barvy - červenou a hnědou. V dáli po proudu bylo vidět světlé budovy se sloupovím. Kolem jejich lodi se pohupovaly štíhlé lodě, na nichž byli snědí černovlasí lidé s turbany na hlavách a bílými bederními rouškami. V rukou drželi dlouhá vesla. Všichni byli hubení a svalnatí. Gestikulovali a pokřikovali na loď.

„Tak tahle vypadají," řekla Dolly.

„Indové jsou krásní, že?" odpověděl jí William. „Měl jsem pochybnosti, protože o nich někteří námořníci ošklivě mluvili."

„Mačher džhol! Mačher džhol!" volali lodníci.

„Já jim snad rozumím!" pronesl William s úžasem. „Ano, podívej se, Dolly, támhle prodávají ryby!"

Loď plula pomalu po řece a po několika hodinách doplula až do samého středu Kalkaty. Vzduch byl horký a dusný. Míjeli upravené přístupy k vodě, čím dál častěji skutečné kamenné schody. Za nimi se na břehu tyčily stále větší a impozantnější budovy v evropském stylu.

Thomas přišel za Williamem. „Právě jsem se vrátil od kapitána. Loď budeme muset co nejdřív opustit. Kapitán pro nás najal několik menších člunů, které nás dopraví na břeh."

Thomas nemusel vysvětlovat, proč musí opustit *Kron Princessa Maria* ještě než doplují do hlavního přístaviště. Vždyť nemají ke vstupu do Indie povolení. Tak proč si dělat problémy. William šel za kapitánem, který právě křičel na posádku rozkazy. Využil krátké odmlky, aby mu poděkoval za jeho pohostinnost. Brzy se všech osm lidí i se zavazadly ocitlo na břehu. Kalkata byla fantastická. Všude stály moderní zcela evropské kamenné a cihlové budovy, ulice však byly přeplněné snědými Indy. Jejich šaty nikdy neměly tmavé, studené barvy, nýbrž byly jasně oranžové nebo zelené a modré. Všude se blýskaly a třpytily bronzové a měděné kroužky, protože Indové hodně nosili náramky, náušnice a nosní kroužky.

„Sáhibe!" zvolal kdosi, když je viděl vystupovat z lodí.

Pak vykřikl další: „Memsáhib!" a vzrušeně ukazoval na Dolly a její sestru.

Misionáři vystoupili na břeh, kde bylo velké tržiště. Procházeli se tu Indové, nakupovali látky, šperky a jídlo. Ve vzduchu se vznášela důvěrně známá vůně skořice, máty a česneku, ale Williamův nos dráždila i jiná neznámá exotická koření. Při chůzi se stále kolébal, jako by byl ještě na lodi. K jeho úžasu popošel dr. Thomas do středu tržiště a začal kázat. Lidé se seběhli a poslouchali. To bylo pro Williama velice povzbudivé znamení. Indové se usmívali a z jejich tmavých tváří svítily oslnivě bílé zuby. Thomas kázal velmi

dlouho. Po kázání k misionářům přišlo několik Indů. Nabízeli jim na velkých jitrocelových listech rýži okořeněnou karím.

„Pojďte do naší vesnice," říkali upřímně.

William zjistil, že Thomas už stačil zařídit spoustu věcí. Poslal poslíčka do domu, kde bydlela jeho žena a ostatní. Měli se všichni setkat v Bandelu, portugalské osadě severně od Kalkaty. Thomas a Carreyovi brzy pádlovali po proudu řeky Huglí v loďkách, které Thomas najal. V Bandelu již misionář žil - starý Švéd Kiernander, o němž už Thomas Williamovi dříve vyprávěl. Kiernander se nicméně na jejich misii nijak nepodílel, působil totiž jen mezi Eurasijci, kteří mluvili anglicky. Po několika dnech dorazili do Bandelu. Šťastný Thomas se konečně mohl setkat s manželkou a dcerou. Jeho žena ale pro něj měla špatnou zprávu:

„Tvůj konvertita, Rám Rám Bošu, odpadl od víry, drahý."

„To není možné."

„Jeho vlastní lidé se mu vyhýbali, protože je zradil," vysvětlovala.

„Ale já mu přece řekl, co se může stát..."

„Opustili ho i Angličané."

„Ach tak," řekl smutně Thomas, „doufal jsem, že to dopadne lépe."

„Ať tak či tak, u nás je vítán," řekl William. „Najmu si ho jako učitele, abych se zdokonalil v bengálštině."

Energický Thomas se brzy vydal, doprovázen Williamem a Rám Rám Bošuem, na evangelizační pouť. Putovali člunem a pěšky po vesničkách kolem řeky. Snad všude se leskla zavodněná rýžová pole. Většina vesnic byla hinduistických, někteří vesničané ale byli muslimové. William se brzy naučil rozlišovat, ke které z těchto dvou skupin Indové patří, protože kromě hrstky bohatých, kteří nosili nejrůznější hedvábné a brokátové šaty, se venkované těchto dvou kultur oblékali do prostých, bavlněných, ale naprosto odlišných oděvů. Šaty hinduistů byly „splývavé a řasené", oděvy přívrženců islámu naopak přiléhavé a „šité na míru".

Hinduista nosí dhótí, což je obdélníkový kus bavlněné látky, pevně omotaný kolem beder. Jinak je nahý. Hinduistka má na sobě sárí, jež je také z jednoho kusu látky, avšak delšího. Sárí je dvakrát pevně omotáno kolem beder, zahaluje hruď a je přehozeno přes

levé rameno. Zbytek látky buď volně splývá po zádech nebo tvoří pokrývku hlavy. Bavlněná látka sárí má ozdobný okraj. Oproti tomu muslimové nosí šité šaty, jejichž vrchní část se nazývá „čólí". Volná spodní část oděvu je u kotníků stažena. Muži obvykle nosí turbany. Ženy mají navíc zahalenou hlavu a tvář zakrytou závojem a jejich šat má volnější ráz.

Na Williama udělala velký dojem zdvořilost Indů, jejich pozornost vůči cizincům a hluboce zakořeněná zbožnost. Všude, i na nejodlehlejším venkově, bylo vidět květiny a hinduistické svatyně. Brzy si také povšiml i jiných praktik, na které upozorňoval profesor v Leicesteru.

„Vidíte ty veliké jizvy na zádech toho muže?" zeptal se ho jednoho dne Thomas.

„Jsou příšerné," vydechl William. „Od krokodýla?"

„Ne, od háků na maso." William zděšeně naslouchal Thomasovu vysvětlení: „Při náboženských slavnostech, jako je Dóldžátra, vyzvednou muže z nižších kast ze země na lanech s háky, které jim zapíchnou do zad. Zavěšeni na jakémsi vodorovném rameni se pak ve vzduchu otáčejí a při tom rozhazují květiny jako oběť nejvyššímu hinduistickému bohu Šivovi."

„Taková krutost," zamručel nevěřícně William.

„Moc rád bych věděl, jestli je to pro chudé lidi náboženská zkušenost nebo jen příležitost, jak vydělat peníze," řekl Thomas, „protože taková srdceryvná podívaná vám vytáhne poslední haléř z peněženky, jen aby ten člověk přestal."

„Tento obřad, stejně jako mnohé jiné praktiky, nemá žádný základ v šástrách, našich posvátných hinduistických knihách," řekl na omluvu Rám Rám Bošu.

„Pak snad musíme takové praktiky vymýtit," řekl William.

„Jasně že musíme!" zvolal Thomas.

Během prosince muži navštěvovali vesnice a dělali si plány. V Bendelu však onemocněl nejprve Felix a pak i Dolly silnou úplavicí, metlou všech cizinců v Indii. Nikdo přesně nevěděl, co způsobuje silné průjmy, doprovázené krvácením. Dostupná léčba byla stejně tak odpudivá jako vlastní nemoc. Na žaludek se přikládaly pijavice. Dolly se snažila nemoc snášet a nestěžovat si, ale Kitty si stěžovala za ni.

„Psa paní Thomasové napadl šakal," řekla Williamovi jednoho večera Kitty vyčítavě s podtextem „tak co s tím hodláš udělat".

„Při našem způsobu života není příliš praktické mít psa," odpověděl William a v skrytu duše se obával, že lupičem byl leopard.

„To je pravda, zvlášť když není dost jídla pro děti," připustila Kitty. „Podívej, jak je chudáček Felix nemocný."

William si teď navykl na stálé hašteření. Většinou ho vyvolávaly obě sestry, které měly pocit, že mohou říkat druhým lidem cokoliv je napadne. William si byl jist, že by se situace zlepšila, kdyby je mohl někde natrvalo usadit. V Bandelu byli jen dočasně. Od zastavárníka Nelu Datta se dozvěděl o volné půdě. Než pozemek získají, mohl by je zastavárník nechat bydlet v malém venkovském domku v Manicktulle, severně od Kalkaty.

„A co bude s Thomasovými?" ptala se Kitty.

„Thomas si otevírá praxi v Kalkatě," přiznal William.

„Chce, abychom nebyli bez peněz."

Za zboží, které s sebou do Indie vezli na prodej, nedostali tolik peněz, kolik očekávali. A protože Careyovi odešli z Hackletonu nečekaně, neměli ani nábytek ani nádobí. Také si zapomněli vzít většinu šatů a všechno si museli v Indii znovu kupovat. K tomu bylo třeba připočíst každodenní živobytí, pronájem lodí a bráhmanské učitele, což znamenalo mnohem více výdajů, než původně plánovali. Paní Thomasová s ostatními utratila hodně peněz v Kalkatě, když čekala na Williama a Thomase s Felixem než dorazí. Ve skutečnosti již byli misionáři téměř bez haléře. William nechtěl touto zprávou Dolly a Kitty znepokojovat.

Ale v půli ledna obě ženy nevydržely a vybuchly.

„Slyšely jsme, že si dr. Thomas v Kalkatě pronajal pěkný velký dům!" křičela Kitty.

„Se služebnictvem!" dodala Dolly.

„Vždyť musí přitáhnout pacienty," vysvětloval William.

Ale vysvětlení ženy neuspokojilo. „Jsem si jista, že Thomasovi jedí chleba a ne rýži," reptala Kitty.

„Určitě právě teď sedí na terase a pijí čaj," žehrala Dolly. Williamovi nezbývalo než bojovat s vlastní hořkostí. Ženy přece nemohly vědět, jak toho dne navštívil Angličany v Kalkatě a setkal se jen s pohrdáním. Dokonce ho odmítl přijmout jeden významný

člen církve, pro něhož měl doporučení od Johna Newtona. Po návratu do Manicktully ho obě ženy zahrnuly výčitkami.

Do deníku si napsal:

Jsem v cizí zemi, sám, bez křesťanských přátel, s velkou rodinou a nemám nic, abych zajistil jejich potřeby... Jsem sklíčený, ale ne kvůli sobě, nýbrž kvůli rodině... Večer jsem si vyléval srdce před Pánem, ale moje břímě mě tíží dál. Následujícího dne jsem prožil krásnou chvíli na modlitbách, ale pak ta, jež by mi měla pomáhat, mě zahrnula urážkami a výčitkami, které mi náladu zcela pokazily. Byl jsem rozzlobený, zarmoucený a hluboce otřesený. Je mi jí líto, protože nikdy nebyla pokrytecká; její zdraví se zhoršilo, a mívá veliké obavy, i když ze šesti pět zbytečných... Kéž by mi Pán Bůh dal moudrost.[9]

Své břímě už nedokázal před přáteli skrývat. Johnu Sutcliffovi do Olney píše:

[Obě ženy]... jsou nešťastné, ač v jedné z nejkrásnějších zemí světa, a osamělé, ač uprostřed statisíců. Jsou pro mne břemenem a trápením, ale Bohu díky, že jsem neklesl...[10]

Oporou v čekání mu byla Bible. Pokud byla jeho duše nasycena Božím slovem, dokázal zapomenout na nesnáze. Konečně se objevil volný pozemek. Byl východně od Kalkaty. Zařídil to zřejmě Williamův brahmánský učitel Rám Rám Bošu, jehož strýci kdysi tento pozemek patřil. Rám Rám Bošu se snažil Williamovi vysvětlit, jak bývalý indický guvernér lord Cornwallis vyvolal novým daňovým systémem v zemi chaos, ale William to nedokázal pochopit. Porozuměl jen, že se půdy, z níž nebyly zaplaceny daně, zmocnila vláda; pozemky těch, kteří nemohli splatit půjčky na zaplacení daní, připadly zase věřitelům. Rodinné vlastnictví půdy bylo odjakživa něčím neměnným, téměř posvátným. Teď bylo vše v naprostém zmatku.

William spěchal do Kalkaty rozloučit se s Thomasem. „Řekli

[9] Výňatek z cestovního deníku Williama Careyho podle Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and Untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House, 1992

[10] Výňatek z dopisu Williama Careye Johnu Sutcliffovi z knihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and Untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House, 1992

nám, že je tam už státní bangalo, v němž můžeme bydlet, dokud si nepostavíme vlastní dům," říkal nadšeně Thomasovi.

„A kde ten pozemek je?" zeptal se Thomas.

„Na východě v oblasti Sundarbanu."

„Sundarban!"

„Vy to tam znáte?"

„Kdysi jsem tam byl na lovu," odpověděl Thomas vážněji, než kdykoliv jindy.

„A co jste lovil? Snad nebudeme žít v divočině?"

„Poslyšte, bratře Carey, proč nezůstanete ještě nějaký čas v Manicktulle? Dovolte mi, abych se vám po něčem podíval v Maldě, kde jsem posledně bydlel. Je to moje nedbalost. Měl jsem se o to postarat dřív. Je mi to strašně líto..."

„Dejte do Sundarbanu vědět po příbuzných Rám Rám Bošua," odpověděl William. „Musím se vydat na cestu."

Večer 3. února 1794 nastoupili všichni do člunu: dvaatřicetiletý William, osmatřicetiletá Dolly, třicetiletá Kitty, osmiletý Felix, pětiletý Willy a čtyřletý Petr. Dolly nesla devítiměsíčního Jaebese. Přidal se také Rám Rám Bošu.

„Do Debhatty," řekl bengálsky Rám Rám Bošu člunařům.

Člunaři vedli naloženou loď úžasnou spletí řek, z nichž některé byly hodně široké, jiné však stěží splavné. První noc jim připadalo, že kotví na jezeře, které bylo tak mělké, že člunaři snadno dosáhli kůlem na dno.

„Budeme spát na lodi?" ptal se William.

„Je to lepší," odpověděl Rám Rám Bošu.

„Není to zbytečné?" Ale spaní na lodi sotva mohlo znepokojit Williamovu rodinu, která strávila pět měsíců na moři.

Příštího dne uviděli okolní krajinu. Nepodobala se žádné zemi, kterou kdy William viděl. Nebyla tam žádná tráva, jen bahno. Na vyvýšených místech dál od řeky přece jen rostly stromy. Nejrozšířenějším druhem byl sundarí, podle něhož byla země pojmenována Sundarban. Rostly tam také tamarindy, známé pro své velice tvrdé dřevo, vhodné k výrobě nábytku, a pro jedlé plody. Rám Rám Bošu je ujišťoval, že tam také rostou kokosovníky a bambus.

„Až založím zahradu, budeme mít čočku, hořčici, cibuli a hrách," řekl William Dolly. „Mám zato, že jsem v dálce zahlédl jelena."

„Je zvláštní, jak je skrz stromy vidět daleko," poznamenala Dolly. „Vypadá to, jako by mezi zemí a prvními větvemi stromů nic nebylo."

Trávili dny pozorováním bahnitých břehů. Kolem břehů se hemžil zvláštní druh malých ryb, které vyskakovaly na břeh, jako by chodily po ploutvích, a pak skočily zpátky do vody. Na bahnitém povrchu bylo vidět také kraby. Tu noc opět zakotvili na řece, ne však u břehu, nýbrž uprostřed.

„Zase spíme na lodi?" řekl překvapeně William.

„Je to lepší," odpověděl Rám Rám Bošu.

Příštího dne se jim naskytl pohled, na který nebyli připraveni. Na bahnitém břehu ležel obrovský plaz, dlouhý jako jejich člun. Byl to krokodýl. Pozoroval je prastarýma, vypoulenýma žlutýma očima. Ze zavřených čelistí mu trčely ohromné špice zubů. William ujišťoval Dolly a Kitty, že se k nim nemůže dostat. Ale sám si nebyl tak jistý.

„Teď chápu, proč jsme se na noc neutábořili na břehu," zaúpěla Kitty.

„To ne dobrý nápad," souhlasil Rám Rám Bošu.

Toho večera se Williamovi zdálo, že v dálce slyšel řev. Leopard? Tygr? Nevěděl. Samozřejmě, že slyšel od Indů vyprávění o tygrech, ale kolem osad se vyskytovali zřídka. Osamělí zabijáci žili stranou osad. Ale kde jsou nějaké osady?

Kitty si toho všimla také. Příštího rána se zeptala Rám Rám Bošua: „Kam se poděli všichni lidé?"

Ten odpověděl: „Nikdo tady. Lidé sem přicházejí jen na dřevo a med divokých včel. Žijí ve vesnicích někde jinde."

Misionáři konečně dorazili na místo. Na pahorku dál od řeky, které se zde říkalo Jebuna, byla vesnice Debhatta. Zahlédli několik vesničanů, a podle šatů byli nepochybně všichni muslimové. Opravdu tady stála cihlová stavba s verandou. Kolem upraveného vládního bangala byly vysekány stromy, a ačkoliv tu a tam bylo vidět střechy chatrčí, okolí vypadalo stejně podezřele, jako divoký tropický les, který vídali v minulých dnech. Dolly neskrývala zklamání. Vypadala, že bude protestovat, ale podívala se na chlapce a umlkla.

„Proboha," bylo jediné, co ze sebe vypravila Kitty.

„Bude to chtít trochu zahradnického umění a místo se projasní," řekl William.

Navzdory ponurému, bahnitému pralesu byli všichni šťastní, že konečně mohou opustit člun, vylézt na bahnitý břeh a stát na pevné zemi. Z cihlového bangala vyběhl usmívající se muž. Byl to vládní úředník Charles Short, který už zde bydlel!

„Ale budu rád, když se ke mně připojíte," ujistil je. „Nevím, kde jinde byste bydleli."

Nastěhovali se tedy do bangala. Zatímco ženy uvnitř připravovaly jídlo pro děti, Charles Short si vyšel s Williamem na procházku. Nešli daleko. Short nesl velkou předovku.

„Zvěř je tak blízko domu?" zeptal se William. „Poslyšte, jak je to tady s lovem? Už ani nevíme, jak chutná maso."

„Vlastně je to kvůli obraně, reverende."

„Kvůli obraně?"

„Proti tygrům."

„Myslel jsem, že se tygři lidem vyhýbají."

„Ne v Sundarbanu, tady ne. Tady se naopak lidé vyhýbají tygrům. Minulý rok zabili tygři jen v této oblasti dvacet lidí."

„Ach tak." Williama strachem zamrazilo.

„Musím vás upozornit, držte si chlapce co nejblíž u domu."

„A co mám říci ženám?"

„Prostě jim řekněte, že jsou venku hadi. Ostatně to je taky pravda. Jsou tady velice nebezpečné kobry. Před hadem obvykle utečete, ale tygrovi ne." Na okamžik se odmlčel. „Říká se, že tu něco není v pořádku, myslím s těmi tygry, že loví lidi. Něco je snad ve vodě, nevím."

„Přicházejí v noci až k domu?"

„Zatím ne. Aspoň ne zde v Debhattě."

„Lidé tady jsou asi převážně muslimové," uvažoval nahlas William. „Svých anglických přátel jsem se hodně ptal hlavně na hinduisty, ale ne na muslimy."

„Tak především nejsou tak přísní vegetariáni jako hinduisté. Většina jejich zvyků je židovského původu. Myslím, že nemohou jíst jen krev a vepřové. Sedm dní po narození při obřadu ‚aqiqah' dostane dítě jméno. Chlapci jsou ve věku mezi sedmi a dvanácti roky obřezáni. Manželství je pro muslimy důležité a muž může mít

až čtyři manželky, pokud s nimi jedná spravedlivě. Před pohřbem vykonávají smuteční obřad a mrtvé pochovávají tváří směrem k Mekce."

„A kdo to jsou, sunnité?"

„Vidím, že o islámu víte více, než jsem předpokládal. Tedy pokud to chápu, muslimové se dělí na sunnity a šíity. Šíité jsou mystikové a dovedou být doopravdy násilní. Sunnité jsou zbožnější a přizpůsobivější. Díky Bohu, že v Indii jsou sunnité."

Toho večera řekl William ženám a chlapcům o hadech. Obě ženy se na něho nazlobeně dívaly. Byly však zticha, neboť s nimi společně jedl Charles Short. William jim také řekl, že by se neměli vzdalovat od domu, protože by se mohli ztratit v pralese. A tam by mohlo být divoké prase nebo nějaké jiné zvíře. „Mohl bych ho zastřelit na jídlo," dodal nepřesvědčivě.

„A ať si chlapci nehrají blízko řeky, jsou tam krokodýli," dodal rychle Charles Short.

„Poslyšte, reverende," zeptal se později Short Williama, „víte, na kterém místě je váš pozemek?"

„Myslel jsem, že je to tady."

„To ne. Tento pozemek a bangalo patří solné huti Východoindické společnosti. Tady máme skladiště. Mám ho na starosti."

„Ach tak."

Příštího dne vzal Rám Rám Bošu Williama na jeho pozemek. Nebyl v Debhattě, nýbrž asi jednu míli severně po proudu řeky Džamuna. Údajně tam měla být vesnice Kalutala. Ale místo bylo neobydlené, pusté a nebylo tam nic než prales.

„Sáhibe, když se tady usadíte, přijdou také další lidé. Dám jim o vás vědět, uvidíte," řekl Rám Rám Bošu.

Rám Rám Bošu zůstal dál u Williama jako jeho učitel, ale William příliš tvrdě fyzicky pracoval. Každý den chodil společně s Felixem na pozemek, kácel stromy a připravoval půdu. Dolly sice ještě měla úplavici, ale Felix se už uzdravil. Snažili se zachovat větší datlovníky, banánovníky, mangovníky a kokosovníky. Založili zahradu, v níž William vyměřil základy domu. Dům bude stát na vysokých kůlech, bude z trámů, s bambusovou podlahou, střecha a stěny budou z rohoží.

„Podívej se, tati," řekl jednoho dne Felix, když zase pracovali.

„Ne, to jsou naši."

William se zlobil. Říkal jim, aby nechodili. Ale těžko mohl počítat s tím, že za ním nepřijdou, když sám sem chodí každý den. A tak je přivítal a dovolil jim projít se po okolí. Dolly odmítla. Sevřela rty, postavila se vedle bambusového trámu a držela Jaebese v náručí. Willy uviděl nádherného lesního datla. Petr našel malého neškodného hada. Také Kitty cosi objevila.

„Pojďte sem rychle!" křičela. „Našla jsem nějaké obrovské stopy."

William se šel podívat. Přeběhl mu mráz po zádech.

KAPITOLA

9

VŠECHNY STOPY, které Kitty objevila, měly zřetelně otištěno bříško a čtyři prsty. Stopy nebyly symetrické jako psí. V měkkém bahně byly velké skoro jako talíř.

„Tak veliké! Sázím se, že je to nosorožec!“ volal Willy.

„Není to šelma, že ne?“ ptala se Dolly, která přišla za nimi.

„Jak by mohla,“ pohotově odpověděla Kitty. „Nejsou tu žádné stopy po drápech.“

Ale William věděl, že šelmy drápy zatahují. Strýc Petr ho už jako chlapce naučil znát mnoho druhů stop. Tyhle velké stopy s největší pravděpodobností jsou stopy šelmy. A jen jediná šelma je tak veliká, aby zanechala stopy, o nichž si jen pošetilec může myslet, že jsou od nosorožce.

„To je tygr,“ řekl Rám Rám Bošu, jenž právě dorazil.

„Tygr!“ vykřikla Dolly.

„Ano,“ poznamenal William slabě.

Toho večera se Dolly zlostně obořila na Williama:

„Řekni, že je to jen zlý sen. Řekni, že se ráno probudím zase v Anglii.“ V zoufalství nad Sundarbanem křečovitě sevřela malého Jaebese. „Ten strašný prales bude naším hrobem.“

William ji příkře okřikl: „Dolly, vždyť chlapci už skoro spí! Kde je dnes večer Charles Short?“

„Odešel v poledne navštívit několik míst, kde domorodci získávají sůl.“

„Kde je Kitty?“

„Mám zato, že pomáhá indickému chlapci sbírat dřevo. Dohodli jsme se, že oheň nesmí vyhasnout. Nikdy.“ Celá se třásla.

V děsivé oranžové záři viděli stíny Bengálců, rovnajících dřevo do hranic vedle ohňů. Výraz Dollyiných očí změknul, když se objevila Kitty přicházející s náručí plnou dřeva. Odhodila dřevo

na zem a vyšla na verandu. Vypadala vystrašeně stejně jako Dolly.

„Jeden indický chlapec říkal, že už nesmíme dělat další hromady dřeva. Proč?" zeptala se Kitty a podívala hněvivě na Williama, jako by očekávala, že ji bude zase lhát.

William už byl ze stálého zlehčování unavený. Tady to prostě nešlo. Proto jednoduše řekl: „Hromady dřeva na pustém místě přitahují kobry."

„Jedovatí hadi," zareptala Kitty. „A co ještě?"

„Každý den se budu modlit za to, aby mne Pán Bůh odtud dostal," šeptala si pro sebe Dolly a vstala, aby uložila Jaebese do postýlky.

O několik dní později se William vrátil večer z pozemku do bangala velice spokojený. Bambusový dům byl téměř hotov. Ale jak to má říci Dolly? A chlapcům? Dolly záměrně minulého večera vyprávěla chlapcům pohádku O třech prasátkách. Jaká bude jejich reakce na to, že mají bydlet v domě ze slámy místo v cihlovém?

„Máte nějakou poštu, reverende," oznámil mu Charles Short.

„Děkuji vám. Podívejme se, je to od dr. Thomase."

„Tak jak se mu vede v jeho sídle?" zeptala se Kitty jedovatě.

William si potichu četl dopis. Obě sestry byly na doktora přecitlivělé, William se tomu musel smát. Dr. Thomas byl zároveň jeho nejlepší přítel i nejhorší nepřítel. V dopise psal, že mluvil se svými starými přáteli Udnyovými z Maldy. George Udny byl v Maldě významným úředníkem Východoindické společnosti, pověřený důležitými obchodními úkoly, a ptal se, zda by dr. Thomas neměl zájem provozovat indigovou plantáž poblíž Maldy. Modré barvivo bylo velice žádané. Angličané nestačili plantáže zakládat. Plat byl stálý a dostačující. Správce plantáže dostane k dispozici dům se služebnictvem. Dr. Thomas tedy souhlasil, že indigovou plantáž v Mahipaldighi povede.

„Ten mizera Thomas má ale zase štěstí," řekl William.

„Jsme štěstím bez sebe," poznamenala Kitty.

William četl dál. Nevěřícně zamžikal. Cože to Thomas píše? Jestli by William neměl zájem řídit podobnou plantáž nedaleko Mudnabati? A plat by byl stejně velkorysý. A William by také dostal pěkný dům a služebnictvo. Udny se domnívá, že se mu podaří

zařídit pro oba muže povolení k pobytu, takže se nebudou muset obávat vězení. Bude-li mít William zájem, ať ihned Thomasovi napíše. Pak mu Thomas pošle peníze na cestu, na „třistamílový výlet na sever".

William odložil dopis. „Musela jsi se hodně modlit, Dolly."

„Co tím chceš říct?" Poprvé po dlouhých týdnech se usmála.

Přečetl dopis nahlas. Dolly byla štěstím téměř bez sebe. Zakabonila se jen, když si uvědomila, že z Debhatty odjedou až za několik týdnů. Dr. Thomas čeká na Williamovu odpověď a pak Careyovi budou muset počkat na peníze od Thomase. Ve svém deníku William vysvětluje:

Choval jsem velkou naději, že misie zde v Debhattě rychle pokročí, neboť jsem zde měl příležitost bezprostředně působit na řadu domorodců a zároveň mohl dobře zabezpečit svoji rodinu; není pochyb o tom, že jsme zde byli dobře materiálně zajištěni, ale příliš mnoho času jsem musel věnovat fyzické práci a vlastníma rukama pracovat na naší malé farmě, a tak jsem rád, že se budu moci zase v Mudnabati připojit ke svému bývalému kolegovi dr. Thomasovi a společně s ním pokračovat v naší práci.[11]

Charles Short se domníval, že nová příležitost, kterou dostal Dr. Thomas, asi souvisí s novým guvernérem Východoindické společnosti sirem Johnem Shortem.

„Jistě," rozpomněl se Wiliam. „Myslím, že byl společně s Charlesem Grantem a Williamem Wilberforcem, členem Claphamského bratrstva. Všichni tito vlivní pánové měli velké pochopení pro evangelizaci pohanů."

„Modlete se za mír v Indii," řekl Charles Short. „Protože pokud zde domorodci či Francouzi ohrozí zájmy Angličanů, pak sem anglická koruna opět dosadí guvernéra typu Cornwallise."

„Vojáka," dokončil William.

Dollyina radost ze stěhování dlouho netrvala. Dozvěděla se, že Charles Short požádal Kitty o ruku a Kitty nabídku přijala. Budou spolu žít jak v Debhattě, tak v Kalkatě. Dolly byla ohromena.

[11] Výňatek z cestovních zápisků Williama Careyho vzat z knihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House, 1992

„Jak to, že jsem to nepoznala?" zeptala se Williama a otevřeněji než kdy jindy dodala: „Jak já nenávidím Indii!"

William zanechal bambusový dům svému osudu. Veškerý čas trávil učením se bengálštině, kterou považoval za „nesmírně bohatý a krásný jazyk". Příliš dlouho jsem mlčel a těžkých dnů bylo také přespříliš, říkal si. Ale naděje na zvládnutí bengálštiny na něj působila jako živá voda. Připadal si jako cestovatel, jenž téměř zahynul v divoké bouři, ale teď, roztrhaný a zmáčený, opět vidí mezi těžkými mraky prorážet slunce.

Ale bouře jako by se znovu a znovu vracela. Rám Rám Bošu nadšeně verboval Indy z celého okolí Sundarbanu, aby přišli do Kalutaly. Prý jich už několik set dalo souhlas a tisíce budou následovat. Opustí William tisíce Indů, volajících o pomoc? Tisíce pohanů, kteří mohou být získáni pro Krista? Každý den čekání na Thomasu odpověď jen prohluboval Williamovu sklíčenost. A navíc se v hloubi duše obával dosud nepoznaných monzunů. Rám Rám Bošu říkal, že až nastanou deště, všechno bude mnohem horší. V období dešťů nebude možné plavit se po řece. Deště začínají obvykle koncem května a začátkem června, ale mohou začít i dříve. Williama děsilo pomyšlení, že budou během monzunů odříznuti od světa jako na pustém ostrově. Také ho tížil pocit viny. Co když v Debhattě opět selhal?

V duši mám džungli, místo abych tam měl zahradu. Stěží mohu říci, dostal-li jsem Boží milost, či nikoliv. Jak s takovým nedostatkem vlastní víry mohu pomáhat v Indii?[12]

Avšak skrze modlitbu a Boží slovo načerpal novou sílu, a tak brzy píše:

Když jsem poprvé odjížděl z Anglie, vkládal jsem do evangelizace velké naděje, o které mne bez Boží pomoci málem připravily všechny ty nesčetné překážky – nebylo nic co by je posílilo, jen samé nesnáze – od té doby, kdy jsem opustil své drahé ovečky v Leicesteru – a je tomu již rok a devatenáct dní – jsem v jednom kole, jednou nahoře, hned zas dole; pět měsíců uvězněn na palubě lodi s lidmi hříchu, dalších pět jsem se učil jazyk;

[12] Výňatky z deníkového zápisu z března nebo dubna 1794 z knihy S. Pearce Carey: William Carey, D. D., Fellow of the Linnean Society, London, Hodder & Stoughton, Ltd., 1923

můj domorodý tlumočník a učitel [Rám Rám Bošu] neuměl natolik anglicky, aby mohl moje kázání tlumočit; od mých nejbližších jen výčitky a srážení, nekonečné průtahy, v odloučení od přátel a spolupracovníků, bez příležitosti k vzájemnému společenství, bez místa k odpočinku... tygři v pralesích... nic pozemského, nač bych mohl spolehnout, žádné pozemské potěšení kromě jídla a oděvu; zůstal mi jen Bůh a jeho Slovo.[13]

Přepadaly ho pochybnosti o sobě samém i o rodině, ale zdrojem pokoje pro něho zůstávala víra v Boha. „I kdyby byli pohané sebepověrčivější, a špatné příklady Evropanů tisíckrát horší, i kdyby mě všichni opustili a pronásledovali, moje víra, založená na Slově, přece jen překoná všechny překážky a vítězně projde všemi zkouškami. Bůh dá, že zvítězíme," opakoval si častokrát.

Velice ho znepokojovala nepřetržitá sklíčenost Dolly, často přecházející do silných výbuchů stížností na sobeckou Kitty. Začátkem května napsal:

Nemám nikoho blízkého, kdo by mi pomáhal a dodával odvahu. Moje vlastní rodina se vůči práci, k níž jsem byl povolán, staví spíše nepřátelsky. I když je pro mne nesmírně těžké jednat moudře, a také se občas chovám neuváženě a netaktně, došel jsem k poznání, že oporu, jakou mám v Bohu, nikde jinde nenajdu, a že možná jsou tyto zkoušky dobré k tomu, abych důvěřoval a hledal štěstí jen a jen u Pána.

Připadalo mu, že kdykoliv Dolly vidí, stále si jen stěžuje nebo zoufale naříká. Indii nenáviděla a během letních monzunů jí bylo ještě hůř. Nepřetržité deště, horko. Nemoc, smrt, vše tisíckrát horší! William viděl, jak ji strach a odpor stravuje. Ještě v Anglii tvrdila, že Indii nenávidí a tvrdošíjně odmítala odjet. Pak se náhle díky jedné slabé chvilce v Indii ocitla. Jak svůj osud a ty, kdo jí ho „připravili", nenáviděla! A teď bude pryč Kitty, její jediná útěcha. Williama trápil pocit viny, že Thomas na Dolly vynutil souhlas k cestě. Bez ní by se tu cítil mnohem lépe. Za takové myšlenky si připadal ještě provinilejší.

[13] Výňatek z cestovních zápisků Williama Careyho vzat z knihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House, 1992

„Dřív taková nebyla", chabě ji omlouval před Charlesem Shortem po jednom z jejích ostrých výstupů.

„Ovšem, reverende," odpověděl Short v rozpacích.

William piloval bengálštinu a přitom se v jeho myšlenkách střídala velká radost a nadšení z vítězství s pocity naprostého selhání. „Očekávej od Boha velké věci; a snaž se je pro něho také dělat," připomínal si. Ano, přeložit Bibli do bengálštiny je velký a obtížný úkol, ale co je to proti trápení, které má s pološílenou ženou v bahnitém pralese? A tak skutečně začal za pomoci Rám Rám Bošua na překladu pracovat. Šel s ním dokonce až do chrámu, kde před dvěma sty domorodci diskutoval se dvěma bráhmany. Když mu bráhmani vysvětlovali, že dřevěná socha člověka sedícího na tygru je bůh lesa Dukkinroy a holohlavá žena jedoucí na bezhlavém koni je bohyně neštovic Šítalá, bylo mu jeho poslání jasné jako nikdy před tím.

„Je to modlářství," řekl lámaně s pomocí Rám Rám Bošua. „Je to ohavnost."

A snažil se jim vysvětlit, že jediná cesta ke spasení je skrze Krista. Když však odsud odcházel, cítil hroznou sklíčenost. Čeho vlastně dosáhl? Brzy tyto lidi opustí, už za několik týdnů, možná dokonce dní. Nezpochybnil jim jen jejich vlastní víru? Cožpak nemají „zákony" obdobné deseti přikázáním? Možná jejich zákony nemají tak ucelenou a závaznou formu, ale jejich podstata pod povrchem hinduismu žije:

Nevyslovuj soud, který by mohl někoho zranit.
Krutí a nelítostní jsou jako divá zvěř.
Jsi-li potřebným žádán o almužnu, neodmítni jej.
Zbožnost, která nectí otce a matku, je marná.
Děti, staré lidi a chudé cti tak, jako by byli vládci světa.
Oběť zmarní lež a dobro almužny podvodný čin.
Ženu ani květinou neudeříš.

Ano, v nepřeberné směsici hinduismu přece jen lze najít svatost a správný způsob života. William se cítil provinile: ne proto, že by Kristus nebyl tou pravou cestou, ale protože napadl jejich víru, aniž by je dokázal přivést ke Kristu. Jedinou úlevu od pocitů viny ze svého pošetilého jednání a od trápení s Dolly mu poskytovala víra.

Nemohl jinak - musel se Bohu odevzdat a důvěřovat mu. Modlil se: „Pane, uvažuji-li o tvém povolání a o tom, jak jsi mou cestu připravoval, pak tvým slibům věřím a mám pokoj, že je to součást tvého plánu."

Konečně přišly peníze od Thomase. Byl poslední květnový týden, obvyklý počátek období monzunů. Spěšně se nalodili na pronajatou velkou loď s přístřeškem. Charles Short ujistil Dolly, že svatba bude v Debhattě za pár měsíců. Do té doby bude Kitty bydlet u příbuzných Rám Rám Bošua. A tak se Careyovi vydali 23. května 1794 za úsvitu na sever bez Kitty. Propluli řekou Džamuna, pak lčamatí a nakonec se plavili po Džalangi. Zdálo se, že živý ruch na řekách Dolly uklidnil. Míjely je plně naložené lodě. Muži na člunech vytahovali sítě s rybami. Také břehy se hemžily spoustou pilných, pestře oblečených Indů. Obklopovala je pronikavě ostrá vůně koření a zvuky divoké přírody k nim doléhaly z bezpečné vzdálenosti.

„Pane, prosím, stůj při nás, ať včas doplujeme," modlil se William každého dne, když na obloze sledoval přibývající dešťové mraky, a přál si, aby je mohl zpomalit či zastavit.

Svou úzkost před rodinou tajil. Překládal Bibli do bengálštiny a snažil se, aby ho nepopuzovalo neustálé brebentění chlapců, jež často přerůstalo v hádky. Tři sta mil na takové lodi nebyl žádný výlet. Po mnoha dnech dorazili na řeku Gangu, která nebyla tak bahnitá, a připadala jim široká jako moře. Silný proud je unášel vpřed. V Navábgandžu vpluli na řeku Mahánandá. Konečně dorazili do svého prvního působiště v Maldě. Bylo to 15. června. Cesta trvala dvacet tři dny.

George Udny a Thomas, který o jejich příjezdu dostal zprávu do Mahipaldighi, srdečně Careyovy přivítali.

V neděli kázal William anglicky v malém shromáždění. „Mám nesmírnou radost, že mohu opět svobodně a v plnosti kázat evangelium." Věděl však, že v angličtině může kázat jen pro své potěšení. Budoucnost bude vyžadovat bengálštinu a mnoho dalších jazyků, které se musí naučit.

„Prosím, vyžádej si dopisy od bratří z Anglie," žádala Dolly chladně Williama.

S malou nadějí se tedy zeptal Thomase, jestli nepřišly z Ang-

lie nějaké zprávy. „Milý příteli, teď teprve dostali náš první dopis z Indie," odpověděl Thomas. „Jejich odpověď přijde až za několik měsíců." Thomas se brzy vydal na zpáteční cestu do Mahipaldighi.

Zatímco si Dolly s chlapci v domě Udnyových užívala odpočinku, George Udny zasvětil Williama do výroby indiga. Navštívili několik místních výrobců, neboť právě v měsíci červnu domorodci indigovník sekají, svazují do balíků a dopravují na místo zpracování, kde balíky naházejí do velkých kádí, plných vody, určených k fermentaci. Až se voda zbarví tmavozeleně, vypustí ji do nižších kádí a pak do ní domorodci nepřetržitě tlučou dřevěnými kůly, aby ji provzdušnili. Tmavozelená barva vody se postupně změní na tmavě modrou. Tehdy je vhodný čas nechat ji v klidu, aby se na dně kádí mohly usadit krystaly modrého barviva. Nakonec z kádí odčerpají vodu a vykrystalovaný sediment přečistí další rekrystalizací a připraví k naložení na loď. Proč je po tomto produktu taková poptávka? Protože indigo dává tkaninám intenzivní a stálou modrou barvu, která se vypráním neodstraní.

„Vidíte, reverende, přestože postup vypadá komplikovaně, je ve skutečnosti s jistou dávkou zkušenosti velice jednoduchý a výnosný," zakončil George Udny výklad.

V srpnu Careyovi nastoupili na loď a vypluli po řece Tangan do Mudnabati. Loď byla opět prostorná a s přístřeškem, a tak navzdory dešti byla cesta a výhled do krajiny příjemný. Nikde žádný prales, jen řeky, rýžová pole a indigo. Po řekách i zavodněných rýžových polích se v kánoích z vydlabaných kmenů střelhbitě pohybovali bíle oblečení domorodci. Tu a tam bylo vidět bambusovníky a malé vesnice na kopcích, obklopené stromy. Konečně dorazili do svého nového domova v Mudnabati.

„Úplně nový. Dvouposchoďový a z cihel," vydechla Dolly uznale.

„Chlapci, opatrně," napomenul William chlapce, kteří ihned vyrazili prozkoumat okolí.

„Opatrně? Proč?" zeptala se Dolly se strachem v očích.

„Řekli mi, že jsou tady nebezpeční jen hadi," usmál se povzbudivě. „Krokodýli tady jsou sice velcí, ale mírní. Nanejvýš ukradnou jedno dvě kuřata."

„Žádní tygři?“ zeptala se a v očích se jí zračil ledový chlad. Připadalo mu, že mu tygry už nikdy neodpustí.

„Žádní tygři.“

Vnitřek domu se Dolly líbil. Místnosti byly prostorné a měly velká okna. Za domem se podél řeky rozkládala továrna na výrobu indiga. Byla stále ještě ve výstavbě. Ohromný kulovitý rezervoár na vodu však už byl hotový a pomocí vodní turbiny se do něj z řeky čerpala voda. Také bylo připraveno pět párů ohromných kádí, které rezervoár zásoboval vodou. Do pěti horních kádí právě naváželi hromady indigovníku, které se sem dopravovaly na lodích a vozech tažených voly. Než z nižších kádí odčerpají vodu a ukáže se tmavě modrý sediment, dokončí dělníci stavbu kotlů, pecí a skladiště. Až bude zařízení hotové, bude William řídit práci asi dvou set dělníků.

Nové události a nejposlednější plány podrobně popsal v dopise Andrew Fullerovi. Jak teď William plánoval! U domu byla parcela určená pro zahradu. Rozvrhl několik málo akrů nesmírně velkorysе. Objednal semena a cibule několika tuctů různých druhů zeleniny, a také ovocné i lesní stromky. Objednal kosy, srpy a pluh. Vyžádal si Curtisův botanický magazín. Už v Anglii v Leicesteru se pod vlivem Roberta Brewina stal z Williama botanik - amatér, který měl znalosti jako nějaký profesor. Jakou nádheru Božího stvoření předvede svým zahradnickým uměním v tak úrodné půdě! Jako dobrý správce Božích darů měl v úmyslu také chovat kachny, kuřata, krávy, prasata a ovce, které se také ihned snažil pro svou „farmu“ opatřit. A doufal, že si brzy bude moci dovolit luxus mít koně!

„Chvála Bohu! Musel bych se z hloubi duše hanbit, kdybych mu za tak úžasnou cestu nebyl vděčný!“ říkal.

Pokračoval také v práci na překladu Bible do bengálštiny. V tu dobu už zjistil, že mu Rám Rám Bošu jen z přílišné zdvořilosti často schválil překlad, jenž považoval za nedostatečný a špatný, proto musel některé pasáže přepracovat. Do listopadu chtěl dokončit Genesis, Matouše, Marka a Jakuba. Bylo to nesmírně důležité. Také doufal, že díky překladu zvládne bengálštinu natolik, aby mohl kázat domorodcům. Jak toužebně čekal na ten velký den.

Místní obyvatelstvo nebylo zdravé. William brzy zjistil, že značnou část dělníků sužuje jakási záhadná nemoc. Také mnoho služebníků v domě bylo nemocných, ale pracovali dál. Chudí lidé si nemohli dovolit povalovat se na rohožích. William se pustil do boje s jejich podivnými zvyky. Jednou ho dělníci požádali, aby s nimi na začátku výroby indiga obětoval bohyni Kálí, manželce jednoho ze tří velkých bohů Šivy. Kálí je divoká, zamračená a hrůzu nahánějící bohyně, zobrazovaná se zuby zbrocenými krví a s náhrdelníkem z lidských lebek. V jedné ze svých čtyř rukou drží useknutou hlavu muže. Krvavá oběť bohyni Kálí chrání obětujícího od neštěstí.

„Ne, to nemohu," řekl William dělníkům.

Ale zarazil se a nebránil jim. Nebyl ten správný čas. Vždyť jim ještě nezvěstoval pravé Slovo Boží. Už nikdy nikomu nezpochybní jeho víru, i když pohanskou, dokud mu nepředá zvěst o Kristu. A tak potichu sledoval, jak dělníci obětují bohyni Kálí ubohou, mečící kozu. Už také zjistil, jakému druhu odporu vůči Kristu zde bude muset čelit. Najal služebnictvo pro dům, protože však služebníci v domě přicházejí do přímého styku s Angličany, bylo to mnohem těžší než sehnat dělníky na výrobu indiga. Chtěl například najmout pro práci v domě malého chlapce z nejnižší hinduistické kasty, jenž uměl pracovat s kůží a zhotovovat z ní sandály. Chlapec však přijal nabídku až po několikerém odmítnutí. Bál se toho, co by mu mohli ostatní Indové udělat.

„Takže naše domácí služebnictvo je v očích ostatních, ať hindů nebo muslimů, nejnižší z nejnižších," správně usoudila Dolly.

V okolí žili také muslimové. Pár dní po svém příjezdu Careyovi s překvapením viděli shluk lidí, blížících se k jejich domu. Stovky, ne-li tisíce lidí. Nebyla to však slavnost na uvítanou. Byl muslimský svátek a továrna na indigo stála na místě, kde byl pohřben muslimský světec!

Indové byli také velice zvědaví, a tak Williama nepřekvapovalo, když se muslimové prostě zastavili a civěli na podivně oblečené anglické vetřelce. Ani otázky nepovažovali za nic neslušného.

„Kolik si vyděláte?" ptal se jeden stařec.

„Jak jste přišel o vlasy?" chtěl vědět jiný.

„Čím jste si vybělil kůži?" ptal se třetí.

William tvrdě pracoval. Plánoval, že až skončí období dešťů, bude pracovat ještě usilovněji. Chtěl založit zahradu. Uprostřed září ho však přepadla horečka, jakou doposud nikdo z Careyových neměl.

KAPITOLA

10

WILLIAMOVA horečka začala jako obyčejné nachlazení, ale brzy se přidala krutá bolest zad a šíje. Hlava mu třeštila. Dolly ho přesvědčovala, že má horečku, i když on na bolestivých místech pociťoval mrazení. Brzy nemohl ani jíst. Kolem úst se mu udělaly boláky. Cítil, že dostal horečku, ale nemohl se vypotit. Později se začal intenzivně potit. Postel byla úplně mokrá. Konečně se začal pomalu uzdravovat.

„Co to jen proboha může být?" ptal se Dolly. „Ta strašná indická malárie?"

„Pokud ano, tak jsem slyšela, že se ti znovu vrátí," řekla se strachem v očích.

A také se vrátila.

Opět se objevily příznaky nachlazení s bolestí šíje. Myslel, že se mu hlava rozskočí. Slyšel, jak o něm Dolly ustrašeně říká, že má třesavku už dvacet čtyři hodiny. „Jak dlouho to ještě bude pokračovat?" slyšel ji šeptat. Jedinou útěchou mu bylo, že trpí on, a ne Dolly. Také zaslechl, že je nemocný Petr. Byla to Boží milost, že je náhodou navštívil George Udny. Měl s sebou lahvičku s „kůrou", jak se říkalo chininu, léku získávanému z kůry chininovníku.

„Ukáži vám, jak ho připravit," řekl Udny Dolly a Williamovi. Musíte být opatrní, je to velice silný jed." A Udny jim ukázal, jak odměřit nepatrnou štipku „kůry" a smíchat ji s mnohem větším množstvím jemné pryskyřice. „Připravil jsem vám šest dávek." Vysypal nepatrné množství na lžíci. „Tady je první, vezměte si Williame. Musím vás upozornit: možná ztratíte sluch. Ale jen dočasně."

Po několika dávkách „kůry" William ohluchnul. Udny ho bedlivě sledoval. Když zjistil, že je už úplně hluchý, léčbu přerušil. Williamovi se však sluch brzy vrátil a nemoc byla pryč. Zimnice, horečka, bolesti, všechno přestalo.

„Ta moje nemoc, to byla opravdu indická malárie?“ zeptal se Udnyho.

„Ano,“ odpověděl zachmuřeně Udny. „Záchvaty indické malárie vás teď budou pronásledovat po celý život. Já jsem ji měl také. Chinin mějte vždy po ruce.“

„Myslím, Williame, že se ti ulevilo, a tak ti snad mohu říci, že Petr také onemocněl,“ oznámila mu vyčerpaná Dolly.

Pětiletý Petr? To není možné. Takový živý chlapec. A bystrý. Mluvil bengálsky jako domorodec. Starost o chlapce ale otupilo další zhoršení vlastního zdravotního stavu. Tentokrát to nebyla horečka, ale silný průjem a zvracení. Co to zas je? A kolik takového utrpení ještě jeho organismus vydrží? Jak dlouho může přežít, když v sobě neudrží žádnou potravu? Ale brzy to přešlo.

„Petr má stále úplavici, či co to je,“ připomínala utrápená Dolly.

„Musíme se za něho modlit,“ odpověděl chabě William.

Dorazil Thomas a snažil se Petra zachránit, ale chlapcovo tělo už nemělo sílu prudké nápory neustálého zvracení a průjmu vydržet. William se Thomase jako ve snách ptal, jestli Petr bojuje s běžným průjmem, nebo čeká-li ho nápor strašné a rychle zabíjející cholery. A to, čím trpí on sám, ty náhlé recidivy, není to také cholera? Cholera zahubí v několika dnech asi polovinu těch, kteří ji dostanou, ne-li všechny.

„V tropech má mnoho nemocí stejné symptomy, jako je horečka, zvracení a průjmy, a není možné říci, která z nich to je,“ připustil Thomas.

Petr zemřel 11. října.

„Petr je mrtvý!“ naříkala Dolly.

Kolik toho ještě bude muset Dolly vytrpět? Zanedlouho se to ukázalo. Nestačilo, že tu nebyla věrná Kitty, aby ji v jejím zármutku utěšila; William byl zcela zaměstnán přípravami pohřbu a v Mudnabati neměli žádné přátele. Prostě nebyl nikdo, kdo by pomohl.

„Nemohu v továrně sehnat tesaře, který by nám udělal rakev,“ postěžoval si William Felixovi, aby ho Dolly neslyšela. „Hinduisté i muslimové se asi bojí dotknout mrtvého, a tak nám s ničím nepomohou.“

Nakonec musel přinutit čtyři muslimské dělníky, aby vykopali hrob na jižní části pozemku továrny, v dostatečné vzdálenosti od

ostatních muslimských hrobů. Druhý den se dozvěděl, že předák všechny čtyři dělníky vyhostil z vesnice a zakázal vesničanům se s nimi stýkat. Ačkoliv to bylo v naprostém rozporu s jeho povahou, došel William za předákem a jménem anglické vlády mu pohrozil vězením, neodvolá-li ihned tento trest. Záležitost Williamovi zabrala celý den, ale aspoň to nebylo nadarmo. Stále však neměl nosiče pro máry. Další dva dny se dohadoval, vyhrožoval, aby našel někoho ochotného dopravit Petrovo tělo do hrobu. Nakonec se k tomu uvolili dva domácí sluhové: Matu, který měl na starosti čištění latríny a chudý chlapec, který snad ani do žádné kasty nepatřil. Ti dva odnesli Petrovo tělo do hrobu.

„Náš chlapeček nemá ani rakev a ta hnusná země je plná červů," naříkala Dolly.

Williama ani ve snu nenapadlo, že bude takový problém najít někoho, kdo by mu pomohl Petra pohřbít. Vždyť měli tolik služebnictva. Podle jeho mínění až příliš mnoho. Sluhové trvali na tom, že mohou vykonávat jen jeden úkol, aby nerozhněvali bohy, proto jich bylo tolik. Careyovi tedy zaměstnávali dvě ženy, které mlely obilí, pekaře, kuchaře, majordoma, chůvu, jednoho muže, jenž obstarával nákupy potravin, dva muže na různé opravy v domě, několik lidí na úklid, několik zahradníků; vždy jeden člověk se staral o jeden druh hospodářských zvířat, a dokonce měli jednoho muže na sbírání mízy datlovníků, která nahrazovala kvasnice. Kdyby jen William dovedl před Dolly utajit starosti, které s Petrovým pohřbem má. Ale nedokázal. Nemůže se na mně přece dívat ještě chladněji, než když mluví o tygrech, ujišťoval se. Ale její pohled teď zmrzl úplně. Jako by se z ní stala cizí, zcela nepřístupná bytost.

„Ale hinduisté své mrtvé vhazují do řeky nebo je spalují, že? Muslimové přece vlastní mrtvé také pohřbívají? Vždyť máme hrob nedaleko hrobu jejich světce. Tak proč právě tobě nepomohli, Williame?" říkala s hořkostí.

Jakmile George Udny dostal zprávu o Petrově smrti, spěchal za Careyovými, aby je potěšil. Trval na tom, aby Dolly s chlapci ihned odjela a zůstala několik týdnů u nich v Maldě. Williama poslal s Thomasem na sever pod záminkou hledání dalších vhodných míst pro výrobu indiga. Chtěl jim tak ulevit od napětí způsobe-

ného Petrovou smrtí a starostmi o indigové plantáže. William s Thomasem odjeli z Bengálska na lov do oblasti nazvané Bhútán.

„Chvála Pánu, podívejte!" zvolal William a ukazoval do dálky.

„Himálaje!" odpověděl Thomas.

Na obzoru se rýsovaly vrcholky hor pokryté sněhem. William stěží dokázal obsáhnout pohledem neuvěřitelně rozsáhlý masiv. „Ta obrovská hora na severu je asi nejvyšší hora světa," říkal průvodce. „Jmenuje se Kančendženga." Muži dorazili až na úpatí hor, porostlé bujným pralesem, hemžícím se divokou zvěří. Thomas vzrušeně hovořil o slonech, leopardech, tygrech a medvědech. Williama uchvátila květena. Popsal ji vůbec kdy nějaký Angličan? Pochyboval o tom. Kde by měl začít? V tomto zeleném ráji se totiž dařilo stovkám, tisícům rostlinných druhů. William sbíral plody, semena, kořeny, listy. Byl to nevyčerpatelný poklad. Thomas mezitím v pralese sledoval šelmy. Když jednou právě pluli lodí po řece a snažili se najít divokého buvola, vyrazil náhle z keře na břehu tygr a málem skočil do jejich lodě. William obrovskou šelmu vnímal jako ve snu; vždyť tento uklidňující, zelený svět přímo překypoval tolika divy.

„Chvála Pánu. Tyto chvíle pro mne znamenají víc než cesta kolem světa," radoval se William.

Obyvatelé Bhútánu byli velice otevření a laskaví. Williama a Thomase ve městě přivítal jménem velkého lámy místní vládce zvaný „subahdar". Přihlížel mnohatisícový dav. Pak je subahdar ve svém velkém sídle slavnostně pohostil. William se dozvěděl, že Bhútiové sepsali ve svém jazyce, jenž je dialektem obyvatelstva náhorní plošiny Tibetu, mnoho knih o astrologii a náboženství. Subahdar tvrdil, že uctívají „Nejvyššího, kterého je možné poznat jen myslí". Svým kněžím říkali lámové. William se vrátil do Maldy nadšený a zotavený.

Dolly byla chladná, ale cožpak konec konců nemá zármutek? „Doposud jsme nedostali žádný dopis z Anglie," oznámila mu. „A to jsme v Indii už víc jak rok. Vysvětli mi, proč nemáme žádnou poštu."

„Nevím."

„Udnyovi poštu dostávají. Cožpak se o tebe nikdo nezajímá?"

Careyovi strávili Vánoce společně s Udnyovými v Maldě a do

Mudnabati se vrátili až na Silvestra. Kdykoliv si William vzpomněl na Petrovu smrt, bodlo ho u srdce. Stejně tomu tak bylo i se vzpomínkami na zemřelé dcerky. Snažil se myslet na radostné chvíle, které s nimi prožil. Bůh to tak jistě chtěl. Kdyby bylo pro ně lepší zůstat, nestalo by se to. Samozřejmě, že jsou u Pána. Na zpáteční cestě do Mudnabati bavil chlapce historkami z Bhútánu. Uvědomil si, že udělal chybu, když o cestě do Bhútánu nadšeně vyprávěl, ale už bylo pozdě.

„Vypadá to, že jsi navštívil zahradu Eden, zatímco já jsem s chlapci hnila v Maldě," poznamenala zlobně Dolly.

„Myslel jsem, že ti ve společnosti Udnyových bylo dobře."

„Líbily se ti ženy v Bhútánu?"

„Ženy? Co tě to napadlo? Domorodci jsou buddhisté. Mluví zvláštním tibetským dialektem."

„Ty a tvoje jazyky!" pronesla jízlivě.

Do deníku si zapsal:

Tentokrát naplnila mou duši hořkost (týkající se rodiny).[14]

Opět se pustil do studia jazyků. Potýkal se s hindštinou i bengálštinou. Kromě Rám Rám Bošua si najal dalšího pandita. Jak říkal Thomas, hindština měla vlastní písmo. Ale byly zde jisté podobnosti, například hlásky, a také počet znaků, byl téměř shodný. Zvláštní písmo hindské abecedy se nazývalo dévanágarí. Konečně jedna abeceda, jež je pro více jazyků, pomyslel si William. A byly to velice významné indické jazyky. Dévanágarí používal posvátný sanskrt, a také důležitý jazyk střední Indie maráthština. „Tyto jazyky mi umožní kázat evangelium po celé Indii," dělal si naděje William.

Pokračoval také v práci správce indigové továrny. Blížila se zima. Záchvaty malárie způsobily, že byl citlivý na chladno. Musel nosit dlouhý kabát, a přestože teplota přes den stoupla na víc jak třicet sedm stupňů, chvěl se stále zimou. To ho však tolik netrápilo. Přistihl jednoho úředníka, že podvádí a ubírá dělníkům pět procent z platu. Okamžitě ho propustil.

„Dám to místo někomu, komu mohu důvěřovat," řekl William

[14] Výňatek z cestovních zápisků Williama Careyho vzat zknihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House,1992

a na jeho místo povolal Rám Rám Bošua. William při postupném odhalování korupce zjišťoval, že dělníci už nikomu nevěří. Vždycky je někdo okrádal. Vlastníci půdy, věřitelé, náčelníci vesnice, všichni byli pověstní svými tyranskými způsoby. I předáci ve Williamově indigové továrně šidili dělníky na mzdě, a tak je William také propustil. Mnoho problémů s místními lidmi pocházelo právě z nedostatku důvěry. William se rozhodl, že se pokusí ze všech sil jejich důvěru obnovit.

Se ztrátou důvěry však souvisely také problémy, s nimiž se potýkal doma. K jeho naprostému údivu Dolly neustále zpochybňovala jeho věrnost. Její obviňování bylo tím překvapivější, čím racionálněji se při jiných příležitostech chovala. Denně dělala Williamovi po návratu z továrny scény, jako by měl poměr s jinou ženou. Na začátku února si zapsal:

Je to pro mne opravdu Údolí smrti, rozdíl je jen v tom, že moje duše není tak necitlivá, jako duše Bunyanova Poutníka. Ach, co bych dal za to, abych měl soucitného přítele jako v Anglii, kterému bych mohl otevřít své srdce... Ale je tu Bůh, který má nejen slitování, ale také může zachránit z nejhoršího...[15]

O dva dni později napsal:

Ach, jakým břemenem je prázdné srdce. Chybějící radost trochu nacházím ve vzpomínkách na minulost, a psaním přátelům v Anglii částečně přehlušuji tíhu, která na mně leží...[16]

Dolly ho teď doma neustále napadala. 6. února si poznamenal:

Někdy se procházím po zahradě a snažím se modlit; pokud se vůbec mohu modlit, je to jen za chůze, když jsem sám. Myslel jsem, že dnes bude... trochu líp, ale brzy se vrátila hrozná temnota; prohodil jsem pár slov o Bohu s jedním muslimem, ale zas se cítím tak špatně, protože...[17]

Williamova situace se nelepšila. Přes den mohl před svým trápením utéci jedině odchodem do továrny na indigo, ale ani tam ho skleslost neopouštěla. Večer se zase musel k příčině vší té mizérie

[15] Výňatek z cestovních zápisků Williama Careyho vzat zknihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House,1992

[16] Ibid.

[17] Ibid.

vracet. Samozřejmě, že si pamatoval, jak v roce 1792 duševně onemocněla žena Andrew Fullera. I ona přece po smrti dítěte zešílela. Ale na co to William myslí? Je Dolly choromyslná? V březnu vytáhl dvoudílnou knihu, kterou si vzal s sebou do Indie. Nikdy ho nenapadlo, že ji bude číst kvůli někomu ve vlastní rodině. Autorem knihy byl jeho známý z Leicesteru, Dr. Arnold, a její název zněl *Poznatky o povaze, typech, příčinách a prevenci duševních chorob.*

„Proboha!" zaúpěl William po chvilce čtení. „Dolly asi skutečně bude choromyslná!" Později si napsal do zápisníku, že „jeho duši ochromila deprese."

Konečně přijel na návštěvu Thomas s manželkou.

„Ach, jak bych si přál, abyste mi v jedné záležitosti poradil," řekl William v soukromí Thomasovi.

A vylíčil mu nesčetné situace, v nichž ho Dolly podezírala z nevěry. Obvykle velice impulzivní a energický Thomas byl tentokrát opatrný a zdrženlivý. Nemyslel si, že se William zbláznil? Při obědě se Dolly chovala naprosto skvěle. Byla duchaplná, optimistická a zcela při smyslech. Thomas se cítil trapně, že ji pozoruje. A paní Thomasová pozorovala spíše Williama než Dolly! Neřekla jí Dolly něco o svém podezření? Nemyslí si paní Thomasová, že vinu nese William? Atmosféra při obědě byla téměř ďábelsky nabitá nevysloveným podezřením.

Dolly se rozzlobila až večer, když už byl čas jít spát: „Viděla jsem, jak se díváš na paní Thomasovou! A všimla jsem si, jak se ona dívá na tebe. Staří přátelé, že?"

Příštího dne byl Thomas velice zaražený. Zdálo se, že zvažuje fakta. Ať už bude jeho závěr jakýkoliv, je to neuvěřitelné. Je Dolly částečně choromyslná? Nebo je mírný William nezkrotný sukničkář? Nebo blázen? Thomas se snažil záležitost rozřešit, ale vypadal čím dál víc nešťastněji. Řešení mu připadalo nad jeho síly.

„Jdu se projít," řekl Williamovi. „Sám."

William seděl společně s Dolly a paní Thomasovou u jídelního stolu. Paní Thomasová se na něj příliš přívětivě nedívala. Ve skutečnosti ji ještě tak nevlídnou nikdy neviděl.

Měl nepříjemný pocit, a tak řekl: „Asi bych měl jít do skladiště. Brzy budeme posílat zboží na loď."

„To byste měl," odpověděla paní Thomasová suše.

„Souhlasíte, že?" vyštěkla Dolly a nenávistně zírala na paní Thomasovou. „Abyste mohla za pár minut tajně vyklouznout a sejít se s ním, že?"

Od této chvíle Thomas s manželkou začali Williamovi věřit. Thomas s ním hovořil o dané situaci zcela otevřeně. Také nahlédl do Arnoldových knih. Nesouhlasil s Williamovým míněním, že Dolly trpí formou duševní choroby, kterou Arnold nazývá „utkvělá představa", při níž nemocná osoba vnímá věci, které neexistují. Thomas se podle Arnolda domníval, že Dolly má chorobnou poruchu poznávání, kdy má nemocný na realitu pokřivený pohled. Dolly prý vystupňovala do extrému svou vášnivou žárlivost.

„Nemá žádný smysl nekonečně se dohadovat o diagnóze, důležité je, co s tím dělat," podotýkal Thomas.

„Nikomu o tom nebudeme říkat," upozornil William.

„Samozřejmě, že ne. Může se z toho dostat. Možná že ji přestálé nemoci a Petrova smrt připravily o smysly jen dočasně. Budeme se modlit."

Ale o několik týdnů později bylo jasné, že se její stav zhoršuje. Každý den chodila za Williamem ven z domu a sledovala ho, aby se přesvědčila, že navštěvuje ženy. Obviňovala ho na veřejnosti. Doma ho ohrožovala na životě; mnohokrát se na něho sápala s kuchyňským nožem. V červnu si napsal do deníku:

Mám ve vlastní rodině velice těžké trápení, o němž se nerad zmiňuji. Víc než kdy jindy teď potřebuji víru a trpělivost, a díky Bohu, že mne nenechává bez pomoci a milosti, neboť želbohu je toho mnoho, nač bych si mohl stýskat...[18]

William deník odložil. Nedokázal psát stále totéž dokola. Měl toho tolik, zač mohl být vděčný, a přece se ocitl v nejhlubším zoufalství. Co si Bůh musí o jeho slabosti myslet? Bude si ještě někdy vést deník? Asi ne.

Thomas s manželkou se nečekaně vrátili do Mudnabati. Dolly se vždycky snažila být před Thomasem klidná, tentokrát se však

[18] Výňatek z cestovních zápisků Williama Careyho vzat zknihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House,1992

neudržela a při obědě Williama napadla. Bila ho po hlavě a poškrábala mu obličej.

„Ty mizero! Ty podvodníku!" ječela.

Uklidnila se však stejně rychle jako vybuchla a začala jíst. William byl vnitřně rozpolcen. Stav Dolly byl zoufalý a Williama jen utěšovalo vědomí, že ostatní lidé nepochybně vidí, že choromyslná je Dolly, a ne on.

Sklíčený Thomas se později sešel o samotě s Williamem.

„Takhle to dál nepůjde, Williame. Pamatujte na chlapce, ničí je to. A za těchto podmínek nemůžete šířit evangelium. Sleduje vás a chodí za vámi na veřejnosti. Domorodci si opravdu myslí, že jste démon, či něco podobného."

„Jsem rád, že jste zde, nečekal jsem vás," řekl William.

„Víte, proč jsem přišel?" Thomas vyndal z kabátu dopis. Dolly mi ho poslala expres a je plný lží o vaší nevěře, Williame." Položil ruku na Williamovo rameno. „Myslím, že já sám bych z takových nespravedlivých útoků začal zuřit. Bůh dopustil, aby se takové neštěstí stalo právě vám, protože jen vy ho dokážete unést. Kdo jiný by reagoval na její obvinění tak bezúhonně? Ano, vy to dokážete unést. Jsem si tím jist."

„Ale co máme dělat?"

„Pošlu pro Udnyovy. Společně s Dolly promluvíme."

Po příjezdu Udnyových obě dvojice dlouhé hodiny věnovaly rozhovorům s Dolly. Její choromyslnost byla matoucí. Pokud nešlo o Williama, byla pozoruhodně při zdravém rozumu. Nečekaně však vybuchla a chrlila proti němu jedno neskutečné obvinění za druhým. Zkusili jinou taktiku. Téměř po dvou letech začaly konečně přicházet dopisy z Anglie. A tak jí předčítal dopisy a pak o nich společně hovořili. Třeba ji dopisy z domova zaujmou a uklidní. Četli jí dopisy od Careyových i Plackettových. Četli dopisy od starých přátel v Moultonu a Leicesteru. V mnohých byly úžasné zprávy. Sbory prosperovaly jako nikdy předtím. Velký podíl na jejich růstu měli Careyovi. O jejich misii se hovořilo po celém Midlandu. Také Londýn se probudil k misijní činnosti. Díky zprávám o rodině Careyových tam bude v brzké době zorganizována Londýnská misijní společnost.

„A co si myslíte o francouzské revoluci?" pokračoval George

Udny. „Proboha, vždyť vzbouřenci zakázali křesťanské kostely a slavnostně vyhlásili nové revoluční náboženství rozumu!"

Dolly se tlumeně zasmála, aby dala najevo, jaká je to absurdnost. Ale dopisy ji neupokojily. Dokázala o nich diskutovat velice rozumně, a pak se vzápětí jedním dechem vrhnout na Williama.

Thomas posléze vzal Williama stranou. „Myslím, že máme jedinou možnost, Williame..."

„Počkejte," prosil William a řekl mu o nečekané změně situace. Dolly byla opět těhotná. Dítě čekala v lednu.

„Ano. počkáme tedy," souhlasil Thomas. „Existují případy, kdy může mít porod na duševní chorobu uzdravující vliv. Dr. Arnold tento názor ve svých knihách potvrzuje."

Jeden dopis z Anglie před Dolly zatajili. Dopis, který Williamovi způsobil mnoho zármutku. Byl od misijní společnosti a obsahoval tvrdou, zraňující kritiku od několika londýnských duchovních. Vytýkali Williamovi, že se pustil do vydělávání peněz, a vzdal se svého poslání. Pak ho již mírnějším tónem napomínali lidé z jeho vlastního společenství. Dopis působil Williamovi palčivou bolest. Jeho jedinou útěchou bylo, že Andrew Fuller pravděpodobně o dopise neví, protože v tu dobu byl vážně nemocný. Ihned společnosti odepsal a vysvětlil jim, že jeho činnost v Indii svědčí v jeho prospěch a ujistil je, že práce v továrně na indigo pouze financuje jeho misionářské snahy. On sám je chudý a vždycky bude - dokud nebude evangelium vydáno v bengálštině a hindštině!

„Kdyby jen věděli," naříkal. „Ale stejně ten dopis dostanou až za několik měsíců."

A tak se William celý rok 1795 trápil pod tíhou napomenutí misijní společnosti a Dollyiných záchvatů zuřivosti. Jeho bezmocnost a pocity marnosti se poprvé dostaly ven v dopise adresovaném sestrám:

Dollyina ubohost a zášť je nepředstavitelná. Evropané (z Anglie i odjinud) ji opakovaně domlouvali, ale marně; jak a kdy to skončí, ví jen Bůh. Díky Bohu, že se to bláto, které hází, nemůže přilepit, ale je to zkáza pro děti, které taková obvinění neustále slyší... [19]

[19] Výňatek z „William Carey Collection". Vytištěno se souhlasem Baptistické misijní společnosti.

Konečně se to dozvěděli příbuzní v Anglii. Thomas později napsal dopis o Dollyině stavu Andrew Fullerovi. Misijní společnost musí být informována. A nejlépe je bude informovat lékař. Thomas nic nezamlčel. Popsal její útoky na Williama, všechna vyhrožování a nechutná obvinění. Dopis zakončil optimistickou poznámkou, že se jí v lednu má narodit dítě. Snad se uzdraví. William věděl, že Andrew Fuller měl kdysi tutéž naději. Ale když jeho duševně chorá manželka porodila dítě, úplně zešílela, a nakonec zemřela!

KAPITOLA

11

BĚHEM DOLLYINA těhotenství se William usilovně věnoval práci. Už zjistil, že továrna na indigo vyžaduje bedlivý dohled jen tři měsíce v období letních dešťů. Po zbytek roku, zvláště v zimních měsících od listopadu do února, měl čas navštěvovat vesnice, které pěstovaly indigo. Byla to oblast o rozloze asi čtyř set čtverečných mil a bylo v ní na dvě stě vesnic. Rozhodl se, že každou zimu projde polovinu této oblasti. V tuto roční dobu voda klesla, a tak se William mohl vydat na cestu po krajině. Většinou chodil pěšky po vyvýšeninách mezi vodními políčky. Když bylo opravdu málo vody, jezdil na koni. Přijel do vesnice, vyřídil obchodní záležitosti, a pak se obratně dal do řeči s hrstkou lidí. Indové jsou otevření a zvědaví, a tak se hlouček vždy rychle rozrostl. Vzápětí jim William zvěstoval evangelium.

„Lidé velice často hovoří o zármutku, který v jejich duších působím, a tak jsem si jist, že smyslu mých slov rozumí, i když věty mají pořád anglickou stavbu a nedostává se mi idiomů," přiznal Thomasovi.

William si také vždycky ještě našel čas na překlady, na nichž pracoval s pomocí Rám Rám Bošua nebo jiného učitele. Často s brkem v ruce pracoval za mdlého světla olejové lampy dlouho do noci. O nedělích kázal v Mudnabati. Pro Indy na volném prostranství, pro Evropany v přízemí domu. Zde 1. listopadu 1795 oficiálně založil baptistický sbor. Přijeli Thomasovi se Samuelem Powellem, kterého William pokřtil.

Dolly museli hlídat. Služebnictvo dávalo bedlivý pozor na sebemenší náznak násilnosti. Vůči služebnictvu ani chlapcům se nechovala zle, jen neustále mluvila proti Williamovi. William trávil většinu času mimo dům, nejčastěji v nějaké vesnici. V posledních měsících těhotenství už Dolly tolik Williama nesledovala. V lednu

1796 byl William v Mudnabati a asistoval při porodu dítěte. Narodil se jim chlapeček a dali mu jméno Jonathan. Felixovi v tu dobu bylo deset, Willymu pět a Jaebesovi dva. William i Thomasovi s úzkostí sledovali, zda se Dolly zlepší. Když malý Jonathan spal, její pozornost se zase soustřeďovala na Williama. Nezlepšila se. Zhoršila se. Thomasovi viděli, jak zaútočila na Williama kuchyňským nožem.

„Izolace je jediný způsob, jak vás ochránit, Williame," pronesl striktně Thomas.

„Musím o tom dlouho a důkladně přemýšlet."

„Ne," protestoval zamračeně Thomas. „Musíte to udělat hned. Co kdyby se vám něco stalo. Myslete na osud chlapců."

A tak začátkem roku 1796 zavřeli Dolly s Jonathanem do jejího pokoje. Měla tam knihy ke čtení. Také šití a psací potřeby. Thomas, který ji dokázal nejlépe uklidnit, se ji snažil přesvědčit, že záleží jen na ní, bude-li se brzy moci opět pohybovat volně. Nemusí ani uznat fakt, že William je věrný. Jen musí ovládnout svou žárlivost, to jediné musí. Pokusí-li se z pokoje uniknout, aby se mohla Williamovi mstít, bude mít svobody ještě méně. Pak by ji museli připoutat za ruce i nohy k posteli.

„Připoutejte Williama, aby nemohl chodit za ženskými!" odpověděla.

William po večerech překládal Bibli do bengálštiny, i když Dolly často ve svém pokoji křičela a chlapci se spolu škorpili. Chlapci teď byli velice neukáznění. Neměli matku, a ve skutečnosti ani otce, kteří by je vychovávali. Mohl je William kárat, když díky rodičům, kteří je měli chránit, zažili jen bouře a zmatek? Navíc na ně měl málo času. Cožpak tento překlad není Božím plánem? A tak pracoval, i když se chlapci hádali nebo prali. Neustále se radil s Rám Rám Bošuem. Jak si přál, aby se jeho učitel obrátil. William byl v Indii skoro tři roky a ještě se mu nepodařilo získat pro víru jediného člověka. Věděl, že Rám Rám Bošu evangeliu rozumí. Proč ho odmítá? V létě Williama šokovalo, když se doslechl, že Rám Rám Bošua obviňují z cizoložství. A ukázalo se, že obvinění je pravdivé!

„Jak je to možné?" trápil se William. „Cožpak to není tentýž Rám Rám Bošu, jenž složil slova naší první písně v bengálštině: ‚Kdo kromě Ježíše nás může vysvobodit z věčné temnoty hříchu?'"

O Rám Rám Bošuovi vyšly najevo další věci. Ani on nebyl ve své úřednické funkci poctivý. Ale byl přece jen slušnější než ostatní. Jak nerad ho William propouštěl. Ať jde! A šel. Misie musí být bezúhonná. Škola pro domorodce, kterou William založil, také utrpěla, protože její učitel, jenž byl přítelem Rám Rám Bošua, se urazil a ze školy odešel.

„Kolik dalších zklamání ještě budu muset vydržet?" naříkal William a myslel při tom na Dolly a Rám Rám Bošua. „Ale co to říkám za hlouposti? Cožpak jsem nepřekládal Joba? Což jsem se nic nenaučil?"

Vrátil se k práci. Brzy do školy nastoupil nový učitel. Chodilo tam asi třicet Indů, nejmladšímu bylo pět let, nejstarší byli tak kolem dvaceti. Ze všech kast. Někteří z nich byli sirotci, kteří potřebovali jídlo a střechu nad hlavou. William si najal dalšího pandita, tentokrát mnohem mladšího, romantického a se smyslem pro poezii. Krátce před tím napsal v dopise Johnu Rylandovi, že kromě bengálštiny se teď zabývá hindštinou, kterou hovoří všichni domorodci západně od Bengálska. Nezmínil se však, že studuje také sanskrt, indickou obdobu latiny západního světa, který mu otevře přístup ke značné části indické klasické literatury a posvátným knihám. William věděl, že mnozí duchovní v Anglii studium domorodých posvátných knih odsuzují.

„Ale já je považuji za pokladnici, díky níž se zlepší můj překlad Bible do indických jazyků," obhajoval se William před panditem, který nemohl nesouhlasit.

Velkým povzbuzením pro Williamovo noční studování byly pravé voskové svíčky, které dostal darem od nového přítele z Dinádžpuru. Dobrodinec se jmenoval Ignatius Fernandez, původem byl Portugalec z Makaa, a vlastnil továrnu na svíčky. Ke křesťanství ho přivedl neúnavný Thomas. Když se Fernandez dozvěděl o Williamově překladatelské práci, poslal mu voskové svíce, a také peníze na slovníky a encyklopedie. A tak si už William nemusel po nocích namáhat oči při slabém světle z lampy s hořčičným olejem.

„Taková nečekaná pomoc!" žasl William. „Samozřejmě, že je od Pána, on to zařídil."

Jednoho říjnového dne se v Mudnabati objevil mladý Angličan. Byl to John Fountain a měl zde Wiliamovi pomáhat! William o něm

vůbec nevěděl; Fountain totiž přijel dřív, než došel dopis, v němž misijní společnost Williamovi jeho příjezd oznamovala. Byl samozřejmě baptista, a stejně jako William pocházel z Midlandu. Miloval hudbu, a plný horlivosti chtěl pomáhat. Fountain se ubytoval v bangale asi čtvrt míle od Williamova domu. Náruživě rád se koupal, a brzy přiměl také Williama, aby každé ráno skočil do řeky Tangan.

William se nikdy nedostal do zvlášť povznesené nálady, protože Dollyino trápení stále trvalo. Začátkem jara roku 1797 v dopise Andrew Fullerovi naříká:

Moje trápení v rodině... pokračuje a roste. Zažil jsem několik útoků na život, ale teď doufám, že už k ničemu takovému nedojde. Bůh mě milostivě ochránil, a tak pevně podpíral, že jsem práci pro veřejnost významně nezanedbal. Jsem však beznadějně zoufalý, když vidím, jak jsou moje děti vystavovány nejsprostším urážkám a otřesným projevům záchvatů zuřivosti, a neustále vedeny k nenávisti vůči svému otci; je pravda, že i když vyřčená slova nechápou, přece jen se jejich mysl trvale plní jakousi hrubou, divokou krutostí a nízkostí, která mě velice sužuje...[20]

Williamova práce však přece jen postupovala, jak skromně v dopise naznačil. Kriticky si uvědomoval, jaké ďábelské zlo by mohly napáchat chyby v překladu. Měl proto Pána stále na paměti a byl úzkostlivě pečlivý. Znovu a znovu si překlady do bengálštiny ověřoval na svém učiteli. Pandit posuzoval styl a syntax. Také překlad četl a Williamovi pak jeho obsah vykládal. Tak si William kontroloval jeho přesnost. Do jara 1797 dokončil revizi Thomasovy práce na Matoušově a Markově evangeliu, Jakubově epištole a přeložil zbytek Nového Zákona.

„Celý Nový Zákon v bengálštině! To je úspěch!" nadšeně vykřikoval George Udny.

„Ale ještě není v tisku," odpověděl William ustaraně. „Tisk bude velice nákladný. V Indii nikdo sazbu neudělá a sazeči v Anglii zase nedělají sazbu s bengálskou abecedou. Když si odlitky písma ne-

[20] Výňatek zcestovních zápisků Williama Careyho vzat zknihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House, 1992

chám udělat a koupím tiskařský stroj v Anglii, spočítal jsem, že vytištění několika tisíc výtisků přijde na tisíce – ne rupií, ale anglických liber!"

„Nebesa! Nechte toho. Než začne nová indigová sezóna, musíte si dát pauzu a odpočinout si."

Pauzu? Kdo má čas na pauzu? Na Udnyho naléhání se William přece jen vydal společně s Thomasem na cestu do Bhútánu. William zjistil, že také Thomas potřebuje změnu. Ještě nikdy ho neviděl tak sklíčeného. Svěřil Williamovi, že se možná přestěhuje do Kalkaty a vrátí se ke své lékařské praxi. Tížila ho vlastní neschopnost získat pohany pro Krista. Proč je skutečné obrácení tak bolestně nesnadné?

William ho povzbuzoval: „Příteli, co by dělal kazatel třeba v Anglii, kdyby byla opět tak temná a barbarská, jako tenkrát, když ji objevil Julius Caesar? A dejme tomu, že by se musel učit anglicky, aby se domluvil s místními obyvateli? A kdyby neměl v angličtině Písmo svaté a musel by šířit evangelium jen kázáními?"

„Asi máte pravdu."

Thomas se vzchopil a obživl. Přiznal, že má opět velké dluhy. Když si vyměňovali dary s místním subahdarem, překypoval veselostí a energií jako obvykle. William s Thomasem dali subahdarovi kompas a zrcadlo. Ten je na oplátku zahrnul meči, přilbicemi, štíty a vyšívanými látkami. Lámové, tedy kněží, tentokrát nebyli přátelští. Slyšeli, jak subahdar hovoří se dvěma cizími příchozími o misii mezi jejich lidem. Sledovali, jak je subahdar napodobuje. Nejvyšší kněz to už nemohl déle vydržet. Začal se Thomase a Williama vyptávat s takovým hněvem na jejich zvyky, že je subahdar musel poslat pryč. Oba muži společně s Georgem Udnym skutečně měli v úmyslu začít misii v Bhútánu. Ale Bhútán byla choulostivá záležitost. Ta krásná a příjemná země nebyla pod kontrolou Východoindické společnosti. Obyvatelé Bhútánu si tedy mohli myslet, že misionáři jsou špehové, připravující cestu pro britský převrat. Britská vláda se naopak domnívala, že si misionáři dělají, co chtějí.

Když se oba muži loučili, aby se vrátili každý na svou indigovou plantáž, Thomas jednoduše řekl: „Musím opustit Mahipaldighi a jet do Kalkaty, bratře."

A rtuťovitý Thomas byl pryč. Udny dal jeho práci v Mahipaldighi spořádanému Samueli Powellovi. William se modlil za Powella i Thomase a jejich rodiny, ale neměl vůbec čas, aby se dál zajímal o jejich osudy. Indigová sezóna právě začínala. Nejdřív musel poslat svému příteli botanikovi Williamu Roxburghovi do Kalkaty dvacet čtyři druhy rostlin, které pečlivě nashromáždil v Bhútánu. A pak také musel pokračovat v evangelizační práci ve vesnicích, ani nemohl nechat ladem jedinečný dar od Boha - své překlady.

„Hlavní otázkou teď je, jak dostat náš Nový Zákon v bengálštině do tisku," nadnesl Johnu Fountainovi.

Jak toužil po tom, aby si mohl objednat sazbu a tiskařský stroj z Anglie. Tiskařské stroje se v poslední době zdokonalily. Říkalo se, že brzy budou všechny tiskařské stroje jenom kovové. Velké šrouby, které připevňovaly válec s papírem na sazbu, nahradily páky. William si samozřejmě nemohl dovolit koupit nové zařízení, ale nedostal by aspoň starší dřevěné šroubové lisy?

„Kdybych aspoň nemusel objednávat sazbu v Anglii," posteskl si, celou dobu však nepřestával toužit po nádherném moderním typu písma v Londýně navrženém Johnem Baskervillem.

Sazba přicházela v jednopalcových kouscích, které se ručně skládaly do formy. Většina strojů netiskla z jedné formy jen jednu stránku, ale dvě. Sazeč sazbu potřel barvou a pak šroubem přitáhl válec, jenž přitlačoval papír k sazbě. Dobrý lis měl pružiny, které postup urychlovaly, ale i nejlepší tiskař zvládl jen asi dvě stě archů papíru za hodinu. Kolik dni by asi trvalo vytištění jednoho Nového Zákona?

„Ach, musím přestat na to myslet," říkal si William. „Jen to zpomaluje zvládání hindštiny a překlad Starého Zákona do bengálštiny."

Jako vždy se trápil kvůli Dolly. Nelepšila se. Odmítl ji přivazovat, ale svobodu, kterou měla, si nijak nezasluhovala. Byla zamčená ve svém pokoji a od rána do večera zde křičela. Co se stane, až si umane převrátit si denní dobu? Bude William moci vůbec spát? A co by se stalo, kdyby unikla z pokoje? Už ho několikrát napadla. Ale největší starost mu dělal její vliv na chlapce.

Jednoho prosincového dne Williama oslovil zářící George

Udny: „Právě jsem se dozvěděl, že v Kalkatě bude konečně písmolijna!"

„Pro bengálské písmo?" zeptal se William se zatajeným dechem.

„Ano. Budou zhotovovat sazbu pro všechny indické dialekty!"

Williama ohromila Boží péče.

„Teď nesmíme přehlédnout žádný starý použitý tiskařský stroj."

„A tiskaře," dodal Udny.

A tak William čekal a pracoval. Měl teď v Anglii skupinu lidí, s nimiž si pravidelně dopisoval, a k nimž mohl být až na záležitosti s Dolly upřímný a otevřený. Naprosto otevřeně psal jen Andrew Fullerovi a svým sestrám, Vůči ostatním, dokonce i v dopisech otci a bratrovi, byl obezřetný. V lednu 1798 napsal Polly a její opatrovnici Ann:

Ubohá paní C. je tak nešťastná, jak jen choromyslnost může způsobit a často je také příčinou neštěstí celé rodiny. Ale milostivý Bůh nás podpírá... [21]

Léto roku 1798 bylo zlé. Ještě v červenci William projížděl svým čtyřsetakrovým královstvím a s potěšením pozoroval zelená pole plná rýže, konopí a drahocenného indiga. Stačilo ale deset dnů nepřetržitého deště, a z jeho království bylo ohromné jezero. Dokonce některá pole nad starými říčními kanály byla víc jak dvacet stop pod vodou!

„Letošní úroda je totálně zničená," řekl Williamovi George Udny a dodal: „Budu muset indiga nechat, jak říkal Thomas. Východoindická společnost čeká zisk a ne výmluvy."

William byl Udnyovým pesimismem šokován. Vzdát se indiga? „Oblast na severu je výše položená a méně náchylná k záplavám."

„Půjčím vám peníze, abyste tam mohl začít, budete-li to chtít zkusit."

Udny se náhle zasmál. „Jsem tak sklíčený, že jsem vám zapomněl říci, že jsem v Kalkatě objevil tiskařský stroj."

„Tiskařský stroj!" Willam byl tak rád, ale bál se zeptat se, kolik bude stát.

[21] Výňatek zcestovních zápisků Williama Careyho vzat zknihy Jamese R. Becka: Dorothy Carey: Tragic and untold Story of Mrs. William Carey, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House,1992

„O peníze se nestarejte," řekl Udny, tušící Williamovo dilema. „Je to můj dar pro vaší misii."

„Děkuji vám, jste náš největší dobrodinec."

V září dorazil tiskařský stroj lodí a zanedlouho ho William společně s Johnem Fountainem sestavili. Domorodci začali obrovskému dřevěnému tiskařskému stroji ironicky říkat „sáhibova modla", což se oběma líbilo. Sázení i tisk bylo nesmírně náročné řemeslo a William s Johnem dělali pokroky jen velmi pomalu. Avšak jejich snahy byly v porovnání s událostmi v Evropě bezvýznamné.

Francouzská revoluce se hroutila a nastala příležitost pro ctižádostivce. Mladý francouzský generál Napoleon si podrobil severní Itálii a říkalo se, že má zálusk na Egypt. Bude tento nadějný samovládce hrozbou Indii, klenotu britské koruny? Anglie nečekala. Mírumilovný sir John Shore, znalec perštiny a sanskrtu, odešel z funkce guvernéra Východoindické společnosti. V roce 1797 do Indie přišli tři bratři Wellesleyovi. Richard se stal novým guvernérem, Henry jeho osobním sekretářem a Artur vojenským pobočníkem.

„Je před námi nová éra Indie," upozorňoval George Udny. „Wellesleyové využijí francouzského militarismu jako záminky k ovládnutí Indie. Nejvíce se však obávám postoje Arthura Wellesleye k evangelizaci. Mám obavu, že nebude tak příznivě nakloněný, jako vzdělaný sir John Shore."

Už v roce 1799 bylo jasné, že si Wellesleyové ve jménu ochrany Indie před Francií chystají podrobit poslední domorodé úředníky. V Majsúru vládl Tipú Sultán. Byla povolána ohromná britská armáda, aby na něho zaútočila.

William pokračoval v práci. I přes povzbuzení, které se snažil dát v Bhútánu Thomasovi, se sám čas od času ocital v hluboké depresi. Tisk mu zabíral příliš mnoho času. Doposud nezískal nikoho pro víru. Nepodařilo se mu obrátit ani svého pandita. Jak je možné, že všichni evangelium znají, a stále ho odmítají? O svém nezdaru a pocitech marnosti napsal členům Misijní společnosti:

Zlhostejněl jsem a trochu se zatvrdil a mám pokušení kázat evangelium tak, jako by byli nezranitelní. To však není poctivé vůči Boží milosti a moci, neboť On slíbil, že bude se svými slu-

žebníky až do skonání věků; také je to mrhání energií a kázání je pak nudně formální.[22]

Jsem vskutku ubohým nástrojem, píše o sobě ctihodnému Johnu Newtonovi, ale dál pokračuje v namáhavé službě. Na jaře 1799 odjel do Kalkaty navštívit Kitty. Její manžel Charles Short byl smrtelně nemocný. Snažil se co nejvíc oba manžele potěšit, a ještě než nastoupil na loď, kterou se vracel do Mudnabati, navštívil Thomase a obchod s tiskařskými potřebami.

Nesmírně ho znepokojoval obraz, který se mu během cesty naskýtal kolem řek. Na svazích, rampách nebo schodech, vedoucích k vodě, viděl opuštěné, bezmocné lidi. Odložené staré a nemocné, zanechané napospas smrti hladem!

A to nebylo jediné barbarství, jehož byl svědkem! V Noaserai, asi třicet mil severně od Kalkaty, uviděl na břehu řeky Huglí shluk lidí. Podezíravý William poručil lodníkovi, aby zastavil.

„Co se děje?" zeptal se bengálsky.

„Budeme svědky velkého svatého činu," zněla odpověď.

Pak William uviděl lidské tělo na pohřební hranici. Hromada dřeva dosahovala tří stop. Kolem mrtvého chodili muži a ženy ve svých nejlepších hedvábných šatech. Vedle těla mrtvého bez hnutí stála nějaká žena. Williama zamrazilo. Už slyšel o hrozném hinduistickém zvyku zvaném „satí", ale nechtěl tomu věřit.

„Ta žena je vdova po mrtvém?" zeptal se nedůvěřivě.

„Ano."

„A zemře společně s manželem?"

„Ano."

„A chce zemřít?"

„Samozřejmě. Je to velký posvátný skutek."

William se rozčilil, jako ještě nikdy v životě.

„Ne!" Chtěl se k ženě dostat, ale dav mu zabránil. „To nesmíte udělat! To je sebevražda!" křičel v bengálštině.

Rázem bylo po klidu. Jiná žena vzala vdovu za loket a spěšně ji vedla okolo pohřební hranice. Vdova nesla tác se sladkostmi, zvanými thioy, a rozhazovala je do davu. Obešla hranici celkem šest-

[22] Výňatky z deníkového zápisu z března nebo dubna 1794 zknihy S. Pearce Carey: William Carey, D. D., Fellow of the Linnean Society, London, Hodder & Stoughton, Ltd., 1923

krát. William hlasitě protestoval. Přihlížející se na něho začínali zlobit. Chránil ho pouze jejich strach před anglickými úřady.

„Ve jménu spravedlnosti přestaňte!" křičel William.

„Jestli se vám to nelíbí, jděte pryč," vyjel na něho jeden z přihlížejících.

„Nechci být svědkem vraždy!" odpověděl William a doufal, že se zaleknou, když jim pohrozí případným potrestáním.

Ale žena vylezla na hranici a položila se vedle svého manžela. Byla klidná, protože to byl „skutek svatosti", nebo ji ochromil strach? William se nemohl prodrat davem. Celá scéna byla neuvěřitelně nepochopitelná, téměř přízračná. To se přece nemůže stát! Nakonec na obě těla položili bochníky chleba a polili je olejem z nádobky. Pak dva muži hromadu stlačili dvěma bambusovými kůly.

„Vidím to! Nechte ji odejít, prosím!"

Ale kdo ho slyšel? Dav s vášnivou pronikavostí křičel a tančil radostí. Náhle hranice vzplála. William klopýtal zpátky na loď a hrůzná podívaná se mu navždy vryla do duše. Celou zpáteční cestu do Mudnabati přemýšlel o satí a o starých a nemocných lidech, zanechaných na horní plošině říčních schodů. Existovaly zde ještě další praktiky, jako třeba obětování nemluvňátek řece, kterým se také zdráhal uvěřit.

Jak si jen vůbec mohl myslet, že je zde zbytečný? Vyprovokován bezprávím, které všude kolem sebe viděl, napsal:

Neopustím misii, nevyměním ji ani za všechna obecenství a skvělou společnost v Anglii. Zanechání této služby by bylo mým největším neštěstím. Kéž jsem užitečný při pokládání základního kamene Kristovy církve v Indii; nežádám větší odměnu ani pocty. Dílo, jemuž Bůh požehná, nepadne a bude prosperovat. Kristus začal tuto starobylou a silnou pevnost obléhat a zcela určitě ji dobude. Jeho vůlí jistě není, abych opustil to, čeho se on sám ujal...[23]

Po návratu do Mudnabati musel opět čelit problémům s indigem. Tentokrát úrodu nezničily povodně, ale sucho. Život u řeky ustal. V květnu 1799 ho přišel navštívit George Udny.

[23] Ibid.

„Je mi to líto, Williame, ale déle jak do srpna vás tady nemohu nechat. Co budete dělat?"

„Musím si to rozmyslet."

Bolelo ho u srdce, když si pomyslel, že tu bude muset nechat Petra. Ale s Mudnabati byl konec. Neměl by založit jinou plantáž na severu? Nebo si má něco najít v Kalkatě? V nejčernějších okamžicích uvažoval o návratu do Anglie. Nebylo těch pět let, manželčina choromyslnost a jeho syn dostatečnou obětí Indii?

Tehdy ho překvapil dopis z Anglie.

KAPITOLA

12

DOPIS přišel v květnu 1799 a byl od Williama Warda z října předcházejícího roku.

Milý pane Carey, nevím, zda si pamatujete na mladého tiskaře, jenž Vás jednu neděli doprovázel z ripponské kaple a hovořil s Vámi o Vaší cestě do Indie. Tato osoba Vás přijede navštívit a píše tento dopis. Misijní společnost mě 16. října přijala do svých služeb. Bylo to krásné shromáždění. Misijní duch stále žije... Doufám, že koncem jara připluji společně s ostatními...[24]

S ostatními? Ward je tiskař? William byl zpočátku jako omráčený, pak najednou obživl a byl plný elánu. Jistě je to přímé Boží vedení: Bojuj dobrý boj! Připomněl si Warda. Bylo mu asi kolem třiceti, byl to přítel Andrew Fullera a některých členů Jednoty baptistů. Byl velice přímočarý, a tak se jednou nebo dvakrát málem ocitl ve vězení. A ještě k tomu tiskař! O několik dní později se William dozvěděl, že osm misionářů je už na cestě. Kromě Warda a tří manželských dvojic měla přijet také slečna Tiddová, snoubenka Johna Fountaina. William ihned začal plánovat další indigovou plantáž na severu. Nemůže ztrácet čas! George Udny mu půjčil peníze, jak sliboval, a tak William zaplatil za plantáž na severu. Čekal na příjezd misionářů a překládal.

„Povinnosti našeho předchůdce na nové plantáži převezmeme později."

V říjnu dostal od Georga Udnyho zprávu, že misionáři dorazili. Kromě osmi dospělých přijelo také pět dětí. Avšak nastaly problémy. Nový guvernér Richard Wellesley nebyl tak vstřícný jako sir John Shore. I když misionáři pluli na palubě americké lodi Crite-

[24] Výňatek z Wardova dopisu Williamu Careymu je převzat z knihy S. Pearce Carey: William Carey, D. D., Fellow of the Linnean Society, London, Hodder & Stoughton, Ltd., 1923

rion a vylodili se v dánském městě Serampur, vzdáleném několik mil po řece od Kalkaty, britské úřady je nepřijaly. John Fountain spěšně odjel do Serampuru. Nemohl se dočkat, až uvidí svou snoubenku. Do Mudnabati se vrátil jako ženatý 1. prosince, ale místo manželky s sebou přivezl Williama Warda.

„Máme pro vás smutnou zprávu," řekl Ward Williamovi v pracovně a vyděsil se, když Dolly začala ve svém pokoji křičet. Fountain ho však musel předtím velice dobře informovat, protože hned pokračoval: „Jeden z našich přátel zemřel několik hodin po příjezdu na horečku."

„Tak rychle? To mohla být jen cholera." William se odmlčel, nečekal tak zlou zprávu. Konečně pokračoval: „A co říkají britské úřady na váš příjezd?"

„Vůbec nesmíme cestovat," odpověděl Ward. „Jsou neoblomní."

„Ale vy jste tady, pane Warde."

„V Serampuru vládne dobrý člověk. Plukovník Bie vydal Wardovi dánský pas," vysvětloval John Fountain.

„Ano, starý plukovník je skvělý člověk," souhlasil William.

John Fountain si odkašlal. „Plukovník Bie nabídl misionářům trvalý pobyt v Serampuru. A také své guvernérské sídlo k nedělním bohoslužbám. Budeme-li chtít, zajistí nám i školní budovu. Také dánské pasy, které misionářům umožní aspoň krátkodobě cestovat po britském území, jak vidíte tady v případě Williama Warda."

Ward ho nedočkavě přerušil: „Plukovník rovněž říkal, že bychom tam mohli zřídit také tiskárnu. Nijak nám nebude bránit! Slyšel jsem, že Nový Zákon je už téměř připraven do tisku."

William ukázal na haldy papíru. „Kromě několika málo kapitol ze Starého Zákona je hotová celá Bible, příteli."

„Celá Bible v bengálštině?" ptal se Ward s úžasem. „Děláte nemožné!"

William se usmál. „Všechno mohu v Kristu, který mne posiluje."

„Filipenským 4:13, samozřejmě," poznamenal Ward. „Tak jak tedy, pane Carey? Přijedete do Serampuru?"

Williamova mysl horečně pracovala. Přišel by o stovky liber, které již investoval do nové indigové plantáže na severu. Byla by to těžká ztráta. A tito mladí misionáři z Anglie zřejmě zapomněli

na skutečnost, že se dostali právě do Serampuru, kde ztroskotali po patnácti letech namáhavé práce odvážní a výjimeční moravští bratři z Německa.

„Boží vůle je jasná," řekl konečně William.

Příštího rána John Fountain spěchal zpět do Serampuru. Ward zůstal, aby pomohl Careyovy přestěhovat. O několik dní později přišel na návštěvu George Udny a Williamovo rozhodnutí ho ohromilo.

„Je to úžasné, přijel jsem, abych vám řekl, že mě přeložili k Nejvyššímu soudu do Kalkaty, a abych vás varoval před mým nástupcem, který nesnáší misionáře. A místo toho vidím, že vás mezitím Bůh nasměroval do bezpečí v Serampuru."

Nalodili se 1. ledna 1800. Částka potřebná k cestě do Serampuru se s počátkem nového tisíciletí mnohonásobně zvýšila, a tak kromě čtyř chlapců a Dolly k největším cennostem, které s sebou William vezl, patřil jen tiskařský stroj a rukopisy. Samozřejmě, že nemohl nevzít stovky nejrůznějších botanických exemplářů. Na botaniku nikdy nezapomínal. Byla pro něho jako dýchání. Péče o rostliny pro něho znamenala život. Skličovalo ho pomyšlení, že tu zanechává Petra a zahradu. Na druhé straně se bude častěji vídat s ředitelem kalkatské botanické zahrady Williamem Roxburghem, s nímž si dopisoval. A pak také se soudcem Colebrookem, jediným Angličanem v Indii, který uměl sanskrt lépe než on sám.

„Nezískal jsem nikoho pro víru," povzdechl si William Wardovi, když se dívali, jak jim Mudnabati mizí za horizontem. „Bůh mi však dovolil přeložit Bibli do bengálštiny a naučit se hindštinu i sanskrt. Myslíte, že se mnou počítá?"

Dolly se během plavby po řece chovala obdivuhodně. Uzdravuje se? „Jaké by to bylo požehnání pro rodinu, Pane," modlil se William. I když měli tentokrát mnohem větší náklad než před pěti lety, plavba byla snazší, protože pluli po proudu, jenž je unášel k moři.

Desátého ledna loď doplula do bohatého a rušného přístavu na západním břehu řeky Huglí a razila si cestu labyrintem plachetnic nakládajících a vykládajících náklad. Byl to Serampur. V dálce směrem na jih bylo vidět Kalkatu, na východním břehu řeky stála britská vojenská pevnost. William se dozvěděl, že zde tráví víkendy

guvernér Richard Wellesley, kterého sem z Kalkaty dopravuje britská královská loď.

„Není divu, že byl guvernér tak dobře informován o nedávném příjezdu misionářů," poznamenal William.

Všichni misionáři rodinu Careyových srdečně uvítali. John Fountain je překvapil svou mladičkou manželkou, velice mladý byl i David Brundson a jeho žena, starší byli jen Marshmanovi; bylo jim jako Wardovi něco přes třicet. Chráněnec Johna Rylanda a zkušený učitel Joshua Marshman potvrzoval bojovným výrazem ve tváři pověst ohnivého diskutéra. Jako hostitel však byl velice zdvořilý a vlídný. William v duchu plánoval, že by mohl pozvednout úroveň jejich škol, a také řešit problémy, kterými se předtím zabýval Thomas. Joshuova žena Hannah vypadala houževnatě a pracovitě. Její přísné pohledy na čtyři nezvedené Careyovy chlapce ve Williamovi vzbudily naději, že by jim brzy mohla dát výchovu, k níž on sám neměl sílu.

William navštívil paní Grantovou, aby jí projevil soustrast. „Nebojte se, paní Grantová, postaráme se o vás i o vaše děti," dodal na rozloučenou.

Bez váhání koupil velký dům s dvouakrovým pozemkem, kde mohli všichni misionáři bydlet pohromadě a mít společnou jídelnu. Na rozsáhlém pozemku byla nádherná zahrada. První rok nového století byl ve znamení formování pevného společenství. Nyní zde žilo pět mužů, pět žen a devět dětí, kteří se víc než kdy jindy museli sjednotit a vytvořit společenství. Možná bylo dobře, že zde nebyl John Thomas, protože všichni viděli ve Williamovi muže znalého Indie, jenž se má ujmout vedení. William se však zdráhal vedení převzít a společenství proto mělo patriarchální charakter. Každý dospělý muž měl právo říci svůj názor, rozhodující však bylo mínění většiny. Vedení se po měsíci střídalo a patřily k němu povinnosti jako obstarávání zásob, řízení pracovních schůzek, vedení účtů, dohled nad služebnictvem, přijímání návštěv a vedení bohoslužeb.

„Máme jediného Pána: Krista," stál na svém William.

Všechny vydělané peníze dávali do společné pokladny společenství. Hlavním zdrojem příjmů bylo školné z internátních chlapeckých i dívčích škol. Peníze ze společné pokladny byly všem ro-

dinám společenství přidělovány podle potřeb. Co zbylo, využívali k rozšíření misie. Hned na začátku si stanovili dva hlavní cíle: prvním bylo vytištění bengálské Bible, druhým postavení budovy, v níž Marshmannovi povedou kromě internátní školy také bezplatnou školu pro chudé indické děti.

Nově příchozí byli pro Williama skutečným darem z nebes. Skvělý diplomat Joshua Marshman bleskurychle pochytil bengálštinu. Jeho žena Hannah se ujala výchovy Williamových synů, neboť nedokázala jejich nevychovanost tolerovat, a chlapci se velice brzy začali chovat způsobněji. Nejpřekvapivější však byl Wardův vliv. Felix a Willy k němu nesmírně přilnuli. Ward oba chlapce brzy zaměstnal v tiskárně, kde mu ochotně pomáhali.

„Serampurský guvernér, plukovník Bie, skutečně dodržel slovo," prohlásil William v úžasu nad tím, jaké požehnání provází jejich odchod z Mudnabati.

V guvernérově sídle měli každou neděli bohoslužby. Plukovník vybízel Dány, aby své děti posílali do škol, vedených Marshmanovými. Wardovi platil za tisk veškerých úředních tiskovin. Trval na tom, že si koupí první výtisk Bible v bengálštině. V březnu pozval misionáře na oficiální večeři. Dámy nechal přinést do rezidence na nosítkách. Bohatá večeře trvala dvě hodiny. Guvernérovi bylo už sedmdesát pět let a byl nesmírně střídmý. Každý den vstával v pět ráno a chodil na dlouhé procházky.

Když v dubnu misionáři slavili den díkůvzdání, dostali nečekaného hosta. „John Thomas!" zvolal William.

Thomas vypadal zničeně. Jeho činnost byla zoufalejší než kdy před tím. William měl dojem, že se dokonce zapletl do obchodování s rumem. Ale mnohem víc ho znepokojovaly příznaky duševní choroby. Thomas měl v očích nepřítomný a prázdný výraz. William si s bolestí v srdci umiňoval, že na něho bude bedlivě dohlížet. Thomas však brzy zase zmizel.

V květnu vytiskli první stránku bengálské Bible. William a Fountain museli v první fázi tisku připravit celý a bezchybný výtisk rukopisu. Pak Ward s Brundsonem za pomoci Felixe a Willyho text vysázeli a po stránkách tiskli. Zaměstnávali také velice zručného indického kováře Pančana, který jim zhotovoval odlitky písmen. Sebemenší pokrok vyvolával ve Williamovi pocit štěstí.

A oprávněně. Těsně po příjezdu do Serampuru se Dollyin zdravotní stav přechodně zlepšil, nyní se však zhoršila natolik, že už nemohla s ostatními dál žít pohromadě. Jednou při společném jídle napadla Warda:

„Tak ty biješ moje děti!" zuřila.

Williamova nevěra už dávno nebyla jediným bludem, který ji sužoval. Její obviňování teď pramenilo z úzkosti o děti. Buď se o ně bála, nebo zuřila. Jako by ani jiné emoce neměla. Její úzkost však byla naprosto nepodložená. Bylo tomu právě naopak - díky Wardově vlivu se Willy i Felix navraceli ke Kristu. Všichni tři si společně četli z Bible. V Mudnabati se Felix Písmu vyhýbal, tady však často chodil společně s ostatními muži do vesnic evangelizovat. Ward i ostatní byli na Dollyiny opakované záchvaty hrozné zuřivosti připraveni, její sestra však ne. Kitty navštívila Dolly ihned po příjezdu Careyových do Serampuru. Tehdy se Dolly chovala téměř normálně. Když Kitty přijela v červnu znovu, Dolly už byla naprosto mimo realitu. Vykřikovala ve svém pokoji a Kitty seděla zdrceně ve Wiliamově pracovně.

„Ubohá sestra, úplně zešílela, měli jste pravdu," naříkala.

Wiliam nikdy nespěchal, ale pořád něco dělal. V červnu téhož roku poslal do Kalkaty botaniku Roxburghovi seznam čtyř set dvaceti sedmi položek rostlin, které chtěl zasadit v nové zahradě. A pak ještě šedesát šest jiných!

Jednou Marshman huboval Williama, že se při práci na zahradě nechrání před nemilosrdným letním sluncem.

William držel opatrně mladý výhonek a dobíral si ho: „Vážený pane, vy totiž rozumíte zahradě jako koza petrželi!" Byl to jeden ze vzácných okamžiků, kdy William žertoval. Vždyť okolnosti života byly vždy tak hořké a nikdy mu nedovolily žertovat. V srpnu onemocněl malárií John Fountain a nečekaně rychle zemřel. Jeho mladá manželka byla těhotná. Misionáři jeho náhlou smrt nesli těžce. Hinduisté, zvláště z nejvyšší kasty bráhmanů, se teď vysmívali jejich evangelizačnímu snažení: „Proč váš Bůh zabil během jednoho roku hned dva vaše posly?" Ale misionáři se nedali a ze všech sil se bránili.

I mírumilovný William se s nimi hádal: „Stvořila vás - bráhmany - vaše dřevěná modla? Neudělali jste si ji sami?"

Občas se Williamovi podařilo zviklat bráhmany svou dobrou znalostí jejich svatých písem. „Vy jste četl šástry?“ ptali se užasle. „My jsme ji nikdy ani neviděli.“ Přesto však na něho později házeli Indové kameny. I když William měl v neděli tři až čtyři kázání, často ještě kázal v pátek ve vesnicích. Ostatní muži také kázali. William si říkal, že až Ward zvládne bengálštinu, bude kazatelem ze všech nejpřesvědčivějším. 21. října poprvé kázal ve vesnici Felix.

William byl nesmírně šťastný: „Nikdo nemá takovou radost jako já...“ Ward Felixe skutečně zachránil.

Serampurská misie začala tisknout náboženské traktáty v bengálštině. Muži traktáty rozdávali a naléhali na posluchače, aby si je přečetli sami nebo si je ve vesnici nechali někým přečíst. Ward byl jako u vytržení: „Mně, nejmenšímu ze všech svatých, dal Bůh milost, že smím předávat pohanům nevystižitelné Kristovo bohatství!“

Koncem listopadu požádal guvernér Bie Williama, aby učil angličtinu jeho příbuznou, lady Charlotte Rumohrovou. Pocházela ze Šlesvicka, oblasti, jež nějaký čas patřila Němcům, pak Dánům. Charlotte Rumohrová byla křehká, neprovdaná žena, stejně stará jako William. Většinu života prožila jako invalida a nemohla ani mluvit ani chodit. Během pobytu v tropech se natolik zotavila, že začala mluvit, a také trochu chodit. William si nemohl poručit, aby nemyslel na svou ochrnutou a němou sestru Polly. Polly byla silná a statečná, a tak ho křehká a slabá Charlotta Rumohrová velice dojímala.

„Je nesmírně bystrá, a za pár týdnů bude mluvit anglicky,“ řekl později plukovníkovi.

Mezitím se schylovalo k veliké události misie. Museli zavolat Johna Thomase, aby napravil vymknuté rameno hinduistického tesaře Kršny Pály. Thomas nebyl podle Williamova mínění stále ještě v pořádku, přesto však měl na Kršnu velice příznivý vliv. Kršnovi bylo asi kolem třiceti pěti let a často k misionářům chodil. Kromě Thomase se mu duchovně věnoval také Felix. Chtěli, aby se obrátil, ale jejich rozhodnutí trvat na tom, aby nově obrácený opustil svou kastu, jim tento úkol nijak neulehčovalo. Přiměli Kršnu Pála, aby se vrátil domů a řekl o svých úmyslech ženě a dceři.

Když se jeho blízcí dozvěděli, co chce udělat, vyhrožovali mu. Přesto koncem prosince bylo zřejmé, že Kršna je prvním člověkem, kterého misionáři získali pro Krista. Kršna souhlasil, že se 28. prosince 1800 nechá společně s Felixem pokřtít.

„Zpívej moje duše, zpívej, můžeš-li ještě po patnácti letech pláče," hlasitě volal Thomas.

„Nikdo jiný si to víc nezaslouží než vy, Thomasi," říkal mu William. Byl za Thomase nesmírně rád a doufal, že tento duchovní triumf práce pro Krista jeho příteli pomůže a znovu ho upevní.

V úterý, několik dní před křtem, přiběhl do Williamovy pracovny Ward. „Pojďte rychle, s Johnem Thomasem je zle."

William nevěřil svým očím, když ho uviděl. Thomas divoce koulel očima, potácel se, blábolil nesmysly a muži ho museli držet násilím. Byl na tom ještě hůř než Dolly. V takovém stavu ho nemohli nechat chodit volně. Williama bolelo srdce, když mu museli dát svěrací kazajku. Doktorův velký okamžik vítězství byl téměř na dosah a on přišel o rozum!

Přesto měl William v neděli 28. prosince 1800 v guvernérově sídle křestní kázání. Pak se brzy odpoledne všichni misionáři, guvernér a tucet zvědavců shromáždili před domem misie na břehu řeky Huglí. Nejprve zazpívali bengálskou píseň, pak William hlasitě bengálsky vysvětlil, že řeka sama o sobě není posvátná, ale že člověka posvěcuje křest. Pak společně s patnáctiletým Felixem sestoupil do řeky a pokřtil ho. Největší atrakcí pro hrstku hinduistů na břehu řeky však byl křest Kršny Pála.

„Jaká to byla skvělá příležitost! Plukovník Bie plakal!" rozplýval se nadšením Ward.

Ano, bylo to velkolepé, ale rovněž bizarní, myslel si William. Hinduisté a muslimové měli vskutku na co civět. David Brandson se na křest díval z nosítek, neboť byl příliš vážně nemocný, než aby mohl vstát. Křehká Charlotte Rumohrová, která chodila sama jen s obtížemi, se dobelhala ke Kršnovi, aby mu potřásla rukou a blahopřála. A jeho starý přítel Thomas, ve chvíli největšího triumfu své misionářské práce, byl zavřený ve škole a mluvil nesmysly. Jakou cenu musel Thomas za léta v Indii zaplatit! Ale pořád byla ještě naděje, že se uzdraví, až rozrušení pomine. Ale může totéž říci o Dolly, zuřivě pokřikující z misijního domu?

Hned následujícího dne William napsal Johnu Sutcliffovi: „Pokud se týče duševní choroby, je na tom paní Careyová mnohem hůře."

William neměl důvod nevěřit Kršnově sestře Džajmani, kterou po několika týdnech pokřtil. A kdo jiný by ho měl následovat? Mezitím musel William pomáhat se záležitostmi ohledně Thomase. George Udny informoval paní Thomasovou. Thomas měl nárok na bezplatné léčení v kalkatském ústavu pro choromyslné, protože sloužil jako chirurg na lodi Východoindické společnosti. Sám Richard Wellesley dal 1. ledna 1801 souhlas k léčení a William s Marshmannem dopravili Thomase do nemocnice.

„Uzdrav se, příteli," loučil se s ním William.

O tři týdny později Thomase z nemocnice propustili. Podle Williama doktor byl pokojný, ale stále dezorientovaný. Thomas musel jet na zotavenou do Dingapuru. Když se William s přítelem loučil, měl neblahou předtuchu. Proč Thomas zešílel právě ve chvíli, kdy byli misionáři nejúspěšnější? Bylo to z rozrušení? Vždyť je čekají další pohnuté okamžiky. Bude pokřtěna Džajmani, pak bude jistě následovat křest Kršnovy ženy Rasamají. Vdova Annadá se také chce nechat pokřtít. V Čandranagaru má Kršna tři sestry, které mají o Krista zájem. Kršna byl rozený a velice přesvědčivý evangelista. Často teď kázal hinduistům v sousedství. William ho slyšel.

„Také jsem se omýval v Ganze," vykládal Kršna Pál. „Ano, také jsem uctíval němé modly, skláněl se u nohou svého gurua, navštěvoval posvátná místa, nepřetržitě vzýval jméno svého ochranného božstva. Ale nedošel jsem žádné úlevy od svých hříchů. Pak jsem uslyšel o Ježíši Kristu, jenž se stal tělem, aby přebýval mezi námi, sloužil nám a dal svůj život za moje hříchy. Jak nesmírná je jeho láska! Prokázali nám někdy naši bohové takovou lásku? Zemřeli naši bohové za naše hříchy? A uvědomte si jedno: naši guruové šlapou po našich zádech, kdežto Kristus si klekl a umyl svým učedníkům nohy!"

Březen přinesl misii v Serampuru další radost. Při slavnostní děkovné bohoslužbě položil William na stůl Páně vázaný Nový Zákon v bengálštině. Konečně byl hotov. William měl kázání na text z epištoly Kolosenským: „Ať ve vás přebývá bohatě slovo Kris-

tovo". Marshmann zazpíval píseň, kterou právě pro tuto příležitost složil. A pravdivost evangelia byla potvrzena přítomností Kršny Pála, Džajmani, Rasamají a Annady, čtyř Bengálců, kteří se stali křesťany a nechali se pokřtít!

S jakou radostí misionáři rozdávali Nový Zákon! Sto výtisků poslali do Anglie Misijní společnosti. Andrew Fuller kdysi řekl, že by byl rád, kdyby jeden výtisk dostal anglický král, aby Jeho Veličenstvo vidělo, jaké slavné věci misionáři dokázali. Jen si představte ševcovu Bibli v rukou Jeho Veličenstva Jiřího III.! Plukovník Bie, který si koupil první výtisk, říkal, že ho pošle dánskému králi! Ale bude to trvat několik měsíců, než se k nim Bible dostanou. A kochat se představou, do jakých výšin se dostanou, je pošetilost.

Duben roku 1801 udeřil na Williama jako smršť. Kršnova třináctiletá dcera Golok byla dlouhou dobu zasnoubena hinduistovi Mohanovi. Protože teď považovala Mohana za pohana, chtěla zasnoubení zrušit. Mohanovi přátelé ji proto unesli. Kršnu, který jim v tom chtěl zabránit, zbili. Golok hledala pomoc u místních úřadů.

„Proč musím pít tento kalich hořkosti?" naříkala.

I když nerad, musel William zakročit a přesvědčit Golok, že je třeba manželskou smlouvu ctít. Vždyť může manžela přivést ke Kristu. Zdráhavě souhlasila.

William dostal 8. dubna lístek od Davida Browna, významného anglikánského duchovního v Kalkatě. Už dříve slyšel, že anglikánští duchovní David Brown a Claudius Buchanan mají v Kalkatě pro guvernéra Wellesleyho založit novou univerzitu. Wellesleye zřejmě zděsil neutěšený stav vzdělanosti mladých Angličanů, kteří měli nastoupit na místa svých otců do státní správy v Indii. Misionáři však zájmu militaristického Wellesleyho vytvořit „Oxfordskou univerzitu východu" příliš nedůvěřovali, a tak Brownův dopis Williama ohromil.

„Co to jen může znamenat?" povzdechl si a ihned zavolal Marshmana a Warda k sobě do pracovny.

KAPITOLA

13

„NABÍDLI MI místo profesora bengálštiny - za tisíc rupií měsíčně!" hlásil jim William a mával dopisem.

„Vám, neznámému?" zeptal se Marshman nejistě.

„Ovšem," odpověděl William.

„To je nepochybně vliv vašeho Nového Zákona, že?" dodal Marshman.

„Nebude vás to odvádět od důležitějších věcí?" namítal Ward.

„Ano, zabere mi to hodně času. To je nevýhoda."

„A jaké jsou výhody?" zeptal se Marshman a sám si okamžitě odpověděl: „Jedna z nich, že by to byl pro misii značný příjem."

„A další, že bych možná mohl ovlivnit budoucí indické státní úředníky. Ano, budu vyučovat bengálštinu, ale zároveň bych mohl pro ně uspořádat jedno dvě čtení Nového Zákona v bengálštině."

„Ale může Richard Wellesley jmenovat nonkonformistu?" zeptal se opatrnicky Marshman. „Víte přece, že nonkonformisté nesmějí v Anglii učit na Oxfordské univerzitě."

„Uvidíme," řekl William.

O čtyři dny později přišel Williama navštívit plukovník Bie s reverendem Brownem. Zároveň podali žádost guvernérovi Wellesleymu. Wellesley skutečně měl výhrady proti tomu, že William je baptista, ale Brown a Buchanan ho ujišťovali, že je zase nejlepším učitelem bengálštiny v Indii, ne-li na celém světě. Cožpak nechce guvernér pro „Oxford východu" to nejlepší? Navrhli mu kompromis: možná by William nemusel být profesor, ale pouze „lektor". „Jedině když vezme místo tisíce rupií pouze pět set," souhlasil Wellesley.

„Přijímám pět set," řekl William na nabídku.

„Výborně. Máte v plánu ještě další překlady?" zeptal se Brown zdvořile.

„Možná jste slyšel, že plánujeme vydat v pěti svazcích celou Bibli. Kromě jednoho svazku Nového Zákona chceme vydat čtyři svazky Starého Zákona, tedy Pentateuch, historické knihy, proroky a hagiografii."

„Nesmírně ambiciózní!" prohlásil Brown uznale.

„Ale to je jen začátek, dá-li Pán."

„Jen začátek?"

„Musíme se dostat ke všem Indům. Musíme dát Indům na severu Bibli v bengálštině, paňdžábštině a hindštině."

„V paňdžábštině a hindštině také? Ale není to nemožné?"

„Pro střední Indii musíme mít celou Bibli v uríjštině, marátštině a gudžarátštině," přerušil ho William.

„Ale to je skutečně nemožné..."

„Severní Indie má Bibli v tamilštině, ale musíme jim dát ještě Bibli v télagštině a kannadštině. Víte, pane, kdo zvládne bengálštinu, hindštinu a sanskrt, rozumí téměř všem ostatním jazykům. Proto pravděpodobně přeložíme Bibli i do sanskrtu."

Brown byl jako omráčený. „Řeknu kolegům, že jste místo přijal, a že máte tu nejlepší kvalifikaci."

O několik dní později obsadila britská vojska za zvláštních okolností Serampur. Dánsko a Anglie byly spolu opět ve válce. Obsazení Serampuru proběhlo v klidu, protože Angličané plukovníka Bie uznávali a věděli, že zde nebudou problémy. Jediným důsledkem obsazení byl zpřísněný dohled na Dolly. Ve dnech, kdy na tom byla lépe, mohla opustit Misijní dům a jít s rodinou na procházku. Jeden z důstojníků byl ale svědkem jejího záchvatu zuřivosti a obával se, že by mladí vojáci mohli na Dollyiny nebezpečné výhružky reagovat nepřiměřeně. William dal tedy souhlas k přísnému domácímu vězení.

„Dolly nese přísná omezení velice špatně a zuří mnohem víc než dřív," posteskl si přátelům.

Navzdory mínění lékařů a intenzivní léčbě v červenci zemřel David Brundson. Golok utekla od manžela a bydlela teď v serampurském Misijním domě. Nemohla už dál snášet manželovu netolerantnost. William býval nyní mnohem častěji než dříve mimo Misijní dům. Každé úterý se musel dopravit přes řeku Huglí a pak se kočárem trmácel tři hodiny až do centra Kalkaty, kde universita

dočasně sídlila. Tam až do pátku odpoledne přednášel, kázal a navštěvoval přátele, a teprve pak se vracel do Serampuru. Soudce Colebrooke si byl od prvního dne jist, že William převezme veškeré jeho povinnosti učitele sanskrtu, a tak Williamova budoucnost na univerzitě vypadala velice nadějně. William využíval čas, a i když byl na cestách, stále četl nebo překládal.

17. srpna 1801 mu bylo čtyřicet. Byl to pro něho jakýsi přelom, konec mládí a čas ohlédnout se nazpět. Od nejhoršího období jeho života v Sundarbanu uplynulo teprve sedm let. Věděl teď, že tato krajina je nebezpečná nejen pro Bengálce kvůli lidožravým tygrům, ale že je smrtelnou pastí také pro Angličany a Evropany. Dávní přátelé Charlese Shorta umírali na záhadnou nemoc, kterou se tam nakazili. Mudnabati znamenalo pro Williama i přes všechny zkoušky velký úspěch, ale léta v Serampuru provázela skutečně veliká Boží milost a požehnání. William zde dokončil a vydal překlad Bible do bengálštiny, stal se váženým univerzitním učitelem a podílel se na upevnění misie. Jeho synové našli cestu života a dělali mu radost. A to nejdůležitější: do stádečka věřících oveček začali přicházet pohané.

„Trápí mě jen dvě věci: beznadějná duševní nemoc Dolly a starost o letitého přítele Johna Thomase," říkal si William.

Thomas zemřel v Dingapuru v říjnu, údajně na choleru. William s obavami uvažoval nad tím, co ho ještě čeká. Nespočetné indické nemoci si neústupně žádaly další a další oběti z řad misionářů: syna Petra, Granta, Johna Fountaina, Davida Brundsona, Thomase. Thomasovi bylo něco málo přes čtyřicet, během posledních let života se ho lidé stranili a zažil hodně úsměšků a pohrdání. William mu však už dávno všechny výstřednosti odpustil. Kde by dnes byl, kdyby nepotkal temperamentního a optimistického Thomase? A kde by byla misijní společnost? Ano, Thomas chyboval, ale měl šlechetné srdce. William ho velmi postrádal.

Čas, který William trávil v Serampuru, rozhodně nepromarnil. Od pátečního večera do úterního rána vyučoval na třech školách zeměpis, astronomii a přírodopis. Jako kazatel vedl modlitební shromáždění a kázal v baptistickém sboru misie. Stejně jako v Mudnabati dohlížel na nemocné. Nemoci se lišily svou závažností; od lehkých infekcí až po smrtelné malomocenství: lišily se jen svou

závažností. William usilovně působil na početnou rodinu Kršny Pála i mezi ostatními Indy. Serampurská misie stála před velikým rozmachem. Misionáři se však obávali, že budou-li trvat na tom, že nově obrácený musí navždy opustit svou kastu, nikdy nepřitáhnou vyšší kasty. To se ale změnilo na Nový rok 1802, kdy William pokřtil Pitamsabara Singha z kájastské kasty písařů.

Na jaře byl William pověřen smutnou záležitostí: musel vykonat poslední vůli Charlese Shorta, který po dlouhé nemoci zemřel, a napsat Kitty, která se vrátila do Anglie. Odpověď od Kitty přišla až za několik měsíců a její dopis byl plný porozumění. William byl za Kitty nesmírně vděčný, neboť byla jakýmsi mostem k rodině Plackettových. Její tělesné i duševní zdraví bylo důkazem, že Dolly nezničila Indie, ale že její nemoc byla jakýmsi neodvratitelným údělem. Bylo zřejmé, že se Kitty do Indie nevrátí, ale Dolly o tom neřekli.

„Zuří beztak dost," odůvodnil rozhodnutí William.

Obrácených mezitím přibývalo. Toho léta William pokřtil prvního muslima. Bráhman Kamalakanta teď prakticky trvale žil v misii, ale ke křtu se stále nemohl odhodlat, a tak se prvním pokřtěným bráhmanem stal Kršna Prasad. Tito nově obrácení křesťané neměli lehký život. Jejich vlastní - hinduisté i muslimové - je nenáviděli. Jediným útočištěm jim často bývala serampurská misie. Válka mezi Anglií a Dánskem končila a stejně tak anglická okupace, Serampur to však zasáhlo jen velmi málo. Misijní práce pokračovala.

Překladatelé si rozdělili práci na překladu Nového Zákona do hindštiny. William překládal Pavlovy epištoly, Marshman a Ward evangelia. Působením na univerzitě, kterou pojmenovali Fort William College, protože skutečně stála na místě pevnosti u řeky Huglí, si William získal velkou vážnost a úctu. K jeho údivu ho guvernér Wellesley požádal, aby prozkoumal pověstné hinduistické praktiky. Nutí kněží přísahat bezdětné ženy, že budou obětovat dítě posvátné řece, a tak si zajistí potomstvo? Pokud ano, dodržují ženy své přísahy? Dochází k takovým hrůzným praktikám přímo před očima anglických vládních úředníků v Kalkatě? Který jiný Angličan by mohl získat lepší informace než William, jenž teď uměl bengálsky jako domorodec.

„Bože, pomoz!" naříkal William, když se s obvyklou prudkostí pustil do shromažďování údajů z okolní oblasti.

Zpráva za zprávou potvrzovala hrozné praktiky. Zvlášť proslulé bylo místo Gama Ságar, kde řeka Huglí ústí do oceánu. Tam nešťastné matky skutečně obětovaly svá nemluvňátka posvátné řece, zejména když se jim jako první narodilo děvčátko. Děvčata neměla takovou cenu jako chlapci. Matky odkládaly nemluvňátka na bahnitý břeh a nechaly je tam. Nemohly slyšet nářek ubohých umírajících neviňátek. Někdy se opuštěného dítěte zmocnil krokodýl. Jindy se děťátko skutálelo do špinavé vody a utonulo. Guvernér Wellesley na základě Williamovy zprávy okamžitě jednal a tyto praktiky byly úředně označeny za vraždu!

„Je úžasné vidět, jak guvernérův zásah zapůsobil!" řekl William ostatním misionářům.

„Teď se pusťte do satí!" naléhal Marshman.

„Ano, určitě se proti tomuto hroznému zvyku upalování vdov postavím."

William se dal do práce, aniž dostal pověření. Shromáždil záznamy z Kalkaty a jejího okolí až do vzdálenosti třiceti mil. Celkový počet upálených vdov jen za poslední rok činil čtyři sta třicet osm! Okamžitě předal zprávu guvernérovi a žádal, aby satí stejně jako dětské oběti označil za vraždu. K Williamovu úžasu vládní úředníci sice souhlasili, že satí je hrůzný rituál, ale zdůrazňovali, že má hluboké náboženské kořeny. Netýká se nevinných dětí, ale dospělých, kteří ho podstupují dobrovolně.

„Jsem hrozně zklamaný," řekl William. „Budeme dál shromažďovat údaje o počtu upálených vdov a budeme je každý rok zveřejňovat. Nesmíme však na ně příliš tlačit, jinak nás přestanou brát na vědomí."

Modlil se za to, aby věděl, kdy má na mocné naléhat, a kdy ne. „Hle, já vás posílám jako ovce mezi vlky, buďte tedy obezřetní jako hadi a bezelstní jako holubice," říká Pán. Williamův vliv rostl a nechtěl se o něj připravit přílišným a nerozumným zasahováním. V roce 1803 ho pozvali do nového guvernérského paláce, aby představil své studenty v debatě za přítomnosti guvernéra Wellesleyho. Tématem debaty byla otázka, zda jsou Asijci schopní dosáhnout vyššího vzdělání jako lidé na západě.

„Opravdu zábavné," poznamenal guvernér později. „Mimochodem, reverende Carey, slyšel jsem, že misijní společnost v Anglii

předala vaše vydání Nového Zákona v bengálštině Jeho Výsosti králi."

„Opravdu, pane?"

„Král řekl, že je úsilím svých poddaných velice potěšen!"

Příští rok se guvernér Wellesley opět zúčastnil studentské debaty. Tentokrát byl přítomen také jeho bratr Arthur Wellesley, jenž se právě vrátil z několika ničivých tažení proti Indům v Mahárášťře, a také všichni úředníci Nejvyšší rady a všichni soudci z Nejvyššího soudu. William po debatě pronesl řeč, z níž se snažil co nejvíc vytěžit.

„Tato univerzita usiluje o překonání neznalosti indických jazyků, jež byla dlouho na překážku naší vládě a zákonům a ubírala naší službě sílu a vliv. Bráhmanové říkají, že sanskrt je jako nekonečný prales bohatý na nejrůznější druhy nádherných rostlin, květů a plodů. V minulosti byl pro hradbu ohromných trnitých keřů nepřístupný. Tato univerzita díky moudrosti lorda Wellesleye prorazí trnitým plotem širokou cestu."

„Hezky řečeno," rozplýval se voják Arthur Wellesley před Williamem. „Konečně jsme si podrobili Maráty ve střední Indii, měl byste si tedy ke svému arzenálu přidat také marátštinu. Řeknu o tom lordu Wellesleymu."

Od roku 1805 začal William vyučovat marátštinu.

Toho času rozšiřovala Serampurská misie svoji působnost. Minulý rok přinesl velké překvapení. V Serampuru se objevili tři muži. Přišli sem z jihu. V roce 1801 nechal v jejich vesnici Ward Nový Zákon v bengálštině. Nyní chtěli být pokřtěni ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého! Jakou moc má evangelium! V roce 1805 Kršna Pál a další konvertité doprovázeli anglické misionáře při kázání evangelia. William s sebou do Sukh Ságaru vzal Pitambara Singha a s Kršnou Pálem byl v Džessóru. Ward zase vzal Kršnu Pála do Debhatty, pak vzal Kršnu Prasada a Rám Ratana do Dinádžpuru a Mudnabati. Misionáři putovali co nejdále na sever a na východ, ne však na západ. Západním směrem došli pouze do zemí, které mluvily hindsky a marátsky, na jiné jazyky nebyli připraveni.

Své cíle formulovali roku 1805 v takzvané „Serampurské dohodě". Dohodu si četli třikrát do roka, a to vždy první neděli v lednu, květnu a říjnu. Jsou si vědomi, že žádný růst není možný bez Boží

milosti. Největším příkladem je pro ně apoštol Pavel, „velký zastánce slavného učení o svrchované a nezasloužené milosti". Text Serampurské dohody shrnoval necelými pěti tisíci slovy jedenáct základních principů:

1. misionáři si stále musí uvědomovat nekonečnou cenu nesmrtelné duše, jen tak dokážou pevně stát za svou pravdou - obracením pohanů;
2. musí dobře znát pohanskou víru, aby pohanům rozuměli a mohli ji vyvrátit;
3. musí vždy žít příkladným křesťanským životem;
4. neustále se musí s pohany stýkat a využívat všech příležitostí ke zvěstování;
5. nesmí zapomínat, že kážou „Krista ukřižovaného". Jádrem jejich poselství je vykoupení hříšníkovy duše Kristovou obětí;
6. musí být vždy k pohanům plní porozumění a zdvořilosti;
7. nesmí zapomínat na duchovní potravu pro ty, kteří uvěří v Krista, a musí je poučit o jejich křesťanských povinnostech;
8. musí rozvíjet všechny užitečné vlohy pohanů, podněcovat budování křesťanských sborů církve a povolávání kazatelů z řad domorodců, z nichž se bude vytvářet základ pro domorodé misionáře;
9. musí přeložit Bibli do všech indických domorodých jazyků;
10. musí vést vroucí a vytrvalý modlitební život;
11. musí být bezvýhradně a bezpodmínečně oddáni Boží věci a nikdy nesmí myslet na sebe, na hmotné věci nebo na rodinu.

Serampurská dohoda skutečně vyžadovala naprosté odevzdání se Boží věci. Pro lidi stojící mimo bylo nejtěžší přijmout jedenáctý bod. Ano, chudoba je opravdu těžká. Stejně tak sebezapření. Ale zanedbávat rodinu? „Jak mám zapřít vlastní rodinu?" zněly dobře míněné připomínky. William odpovídal: „Podle příkazu samotného Pána" a připomínal text ze 14. kapitoly Lukášova evangelia, který ho často podpíral:

Kdo přichází ke mně a nedovede se zříci svého otce a matky, své ženy a dětí, svých bratrů a sester, ano i sám sebe, nemůže být mým učedníkem.

Claudius Buchanan svěřil Williamovi jednoho dne roku 1805 novinu: „Wellesleyovi budou odvoláni." Buchanan společně

se soudcem Colebrookem byl na univerzitě Williamovým horlivým ochráncem. Jako proděkan měl přístup k důležitým informacím, ať už oficiálním či neoficiálním. Buchanan suše pokračoval: „Jejich násilné metody zřejmě pohoršily úřady v Londýně, o jejich výstředním způsobu života a rozhazování peněz nemluvě."

„Co se s bratry Wellesleyovými stane?" zeptal se William úzkostlivě.

„Také mám o ně starost," řekl Buchanan. „Předpokládám, že budou povýšeni do šlechtického stavu a Arthura odsunou do války s Napoleonem či někým jiným jeho formátu. Napoleon prý přemohl Švýcarsko, ovládl část Rakouska a je hrozbou pro celou Evropu."

„Kdo se místo Wellesleye stane guvernérem?"

„Cornwallis."

„Znovu?"

„Ano. Hlavním cílem Východoindické společnosti jsou peníze. Cornwallis vládl zřejmě v nejvýnosnějších letech Východoindické společnosti."

Generál Cornwallis se vrátil brzy do Indie. Plavil se na přepychovém člunu po řece Ganze a velkomyslně navracel země vládcům, které Wellesleyové porazili. Brzy však onemocněl a zemřel. Vládu převzal starší člen Nejvyšší rady sir George Barlow. Východoindická společnost byla s jeho s vládou spokojená, ale říkalo se, že anglický parlament mu nedůvěřuje. Příliš podléhal Východoindické společnosti. Nicméně Barlow zůstal dál guvernérem, protože pozornost londýnského parlamentu zaměstnával Napoleon, jenž se chystal ke svému „císařství" připojit Bavorsko, Itálii a Polsko.

Rok 1806 začal pro Williama příznivě. Nejen že dostal titul profesora, ale také mu zvýšili plat na tisíc rupií měsíčně. Těšil se velké vážnosti, o čemž svědčila skutečnost, že všechny vládní publikace v bengálštině, sanskrtu a marátštině podléhaly jeho schválení. A nejúžasnější ze všeho bylo, že se Buchanan snažil získat od anglických úředníků v Indii peníze nejen na Williamovu překladatelskou práci, ale také na financování jeho spolupracovníků v Serampuru.

„Díky Bohu, našel jsem klíč všech dalších překladů!" svěřil se William Buchananovi. „Ano, sanskrt. Je to sice ‚mrtvý' jazyk, ale je

základem většiny moderních indických jazyků, stejně jako ‚mrtvá' latina je základem všech evropských jazyků."

Všichni indičtí učenci sanskrt znali, a tak William usoudil, že Bible v sanskrtu - to nejlepší, co jim mohl dát - by se mohla stát základem překladů do většiny moderních indických jazyků. Nebyl to vůbec lehký úkol. V bengálské Bibli, na které pracoval deset let, dosud chyběly historické knihy a proroci. Ale den ze dne nadšenější Buchanan obešel významné indické učence, aby Williamovi ku pomoci našel a najal ty nejlepší učené bráhmany.

Buchanan Williama ještě více překvapil návrhem rozšířit misii až do Číny, a také pro tento účel shromáždil prostředky. William se naučil využívat každé příležitosti, a tak se Serampurská misie brzy rozhodla vyslat do Číny dva průkopníky, z nichž jedním byl Felix. Byl to téměř zázrak, když se dozvěděli, že v Kalkatě žije a hledá práci muž jménem Johannes Lassar; vyrostl v Macau v sousedství Číny, vzdělání získal v Kantonu a dokonale ovládal kantonský i mandarinský dialekt! Stejně dobře uměl portugalsky a arménsky.

„Pán nám takto otevřel cestu do Číny," horoval William. „Jeho záměrem je, abychom nejprve s pomocí tohoto muže studovali jazyky."

Okamžitě Lassara najali, aby vyučoval čínštinu. Jeho nejlepším žákem se nestal Felix, ale Jaebez. Ze všech Williamových dětí měl na jazyky největší nadání. Jaebez se účastnil společných hodin s Marshmanem a jeho nejstarším synem Johnem. Hlavním úkolem Lassara bylo pomáhat studentům při překladu Nového Zákona do čínštiny, aby si jednou misionáři mohli s sebou do Číny vzít Nový zákon v čínštině a uměli čínsky. Čínský podnik Serampurské misie byl jedním z nejúspěšnějších úsilí. Na sklonku roku 1806 očekávali misionáři v Serampuru příjezd dvou dalších anglických misionářů.

Buchanan však přinesl špatnou zprávu. „Williame, politické klima se náhle změnilo. Slyšel jsem, že George Barlow chce nové misionáře poslat nazpátek!"

KAPITOLA

14

„CO SE děje?" zajíkl se překvapením William.

„Vaši nepřátelé přesvědčili George Barlowa, že vzpoura ve Velloru, která stála tolik britských životů, vznikla z odporu proti misionářům."

„Velloru? Ale to je absurdní. Slyšel jsem, že se indičtí námezdní vojáci vzbouřili proti zákazu nosit turbany a označení na čele."

„Možná, ale Barlow ví, že parlament hledá důvod, proč vyměnit guvernéra. Je jednodušší obvinit misionáře než britskou armádu."

Dánský guvernér Krefting trval na tom, aby oba misionáři, kteří právě dorazili, byli pod jeho ochranou. Reverend Brown tuto žádost předal Barlowovi. Barlow jim tedy dovolil zůstat, ale jeho úředníci brzy oznámili nové omezení misie: zákaz kázat na veřejnosti na britském území! Misionáři byli ohromeni. Barlow a jeho vláda ukončí jejich evangelizační činnost. Co bude dál? Přijde William o vážené profesorské místo? Všichni společně diskutovali o dalším postupu. Hlavně musí zůstat v klidu. Zavřou-li se jedny dveře, otevřou se zas jiné. Bude trvat ještě několik let, než budou moci zahájit misii v Číně. Misie v Barmě by však mohli otevřít během jednoho roku.

„Felixi, musíš se ihned začít připravovat!" rozhodl William.

Další strategie byla víc než odvážná. Když nemohou na britském území kázat na veřejnosti, mohli by kázat pod ochranou kaple! Přímo ve středu Kalkaty! Začali shromažďovat prostředky na stavbu kaple na pozemku blízko Lál Bazáru. V roce 1807 parlament v Londýně konečně donutil Východoindickou společnost, aby nahradila Georga Barlowa lordem Mintoem. Buchanan Williamovi sdělil, že nejdůležitějším úkolem Mintoovy vlády je ubránit Indii před Napoleonem. Nenasytný francouzský diktátor se chystal vpadnout do Španělska. Neporazí nakonec i Rusko? Pokud ano,

nevpadne pak do Indie ze severu? Guvernérovým okamžitým cílem zřejmě bylo vytvoření nárazníkového pásu kolem Indie. Ale nejhorší ze všeho bylo, že Minto byl příznivě nakloněn nepřátelům Serampurské misie.

Buchanan Williamovi opět přinesl novou zprávu: „Lord Minto se zajímá o vaší tiskárnu."

„O naší tiskárnu? To není možné!"

„Někdo mu řekl, že bojujete proti hinduistům a muslimům, a že v tiskárně rozmnožujete nebezpečné pamflety, kterými chcete podkopat indická tradiční náboženství. Něco takového nebude tolerovat. Pošle do vaší tiskárny vojáky."

William si u lorda vyžádal audienci. Byla mu udělena. William vešel společně s Johnem Marshmanem do lordovy kanceláře. Oba měli plné náruče knih, které vytiskli. Guvernér je požádal, aby se posadili. William mu předložil souhrn veškeré misijní činnosti: pokřtili více než sto Indů, z nichž velký počet patřil do vyšších kast, nebyli to důvěřiví nevzdělaní venkované. Ukázali guvernérovi výtisky bengálské Bible, část Marshmanova překladu Bible do čínštiny. Vše, co mu předvedli, působilo pozitivně.

„Pokud jde o podkopávání indických tradic, vaše lordstvo, ujišťuji vás, že indickou tradici ctíme a respektujeme," pokračoval pevně William. „Nabízím vám důkaz, že jsme nikdy nic takového neosnovali."

„Jaký důkaz, pane?"

„Překlad ze sanskrtu do angličtiny, na němž jsem s láskou a úctou mnoho let pracoval - Rámájanu. Rámájana je kratší ze dvou starobylých indických eposů, ten druhý je Mahábhárata, pane. Přesto Rámájana obsahuje dvacet čtyři tisíce veršů."

„Ano, myslím, že jsem ten příběh už slyšel. Není Ráma sedmé vtělení boha Višny, nebo tak nějak?"

„Ano, pane. Odříkávání Rámájany hinduisté považují za náboženský akt, pane. Jistě je to důkaz, že nejsem nepřítelem jejich tradice nebo náboženství."

„Možná. Okamžik, prosím."

Lord Minto poslal pro známého jazykového experta dr. Leydena. Leyden potvrdil, že William skutečně sanskrtský epos Rámájanu přeložil do angličtiny.

Guvernérovi se viditelně ulevilo. „Tak vy jste, pane Carey, anglický lingvistický guru, že?“ poznamenal potěšeně. „Na čem teď pracujete?“

„Vaše lordstvo, během tří let bychom měli dokončit bengálskou Bibli a Nový Zákon v sanskrtu, hindštině, marátštině a uríjštině.“

„Dobrá práce, pane.“ Lord Minto se otočil ke sluhovi: „Zrušte příkaz ke konfiskaci tiskárny.“

Téhož roku William dostal čestný doktorát teologie na Brownově univerzitě v Americe. Ale nejvýznamnějšími událostmi roku 1807 byly pro Williama úspěchy obou starších synů, především Felixova ordinace. Felix se oženil a intenzivně pracoval na přípravách misie v Barmě. Willy poprvé kázal. William měl velikou radost. I když jeho mladší synové, čtrnáctiletý Jaebes a jedenáctiletý Johnny dosud nepřijali Krista, William naprosto důvěřoval jejich duchovním učitelům Wardovi a Marshmanovi.

„Konec konců, ani Felixe ani Willyho jsem ke Kristu nepřivedl já...“ říkal si.

Serampurská misie prosperovala i hmotně. Návštěvníky udivovala rozmanitost Williamovy zahrady. William byl něco jako expert na čeleď amaryllidaceae a k jeho nejoblíbenějším exemplářům patřily narcisy. Na zahradě postavil tak obrovskou voliéru, že v ní dokonce rostly stromy. Voliéra byla plná pestrých prozpěvujících ptáků. William poprvé popsal anglicky řadu ptačích druhů. Vybudoval také obrovské nádrže pro vodní rostliny. Nesmírně rád pravidelně objednával u nejrůznějších firem semínka, hlízy, cibule, mladé stromky a dokonce ptáky, které pak s velkým potěšením rozmisťoval na zahradě. Když jednou dostal z Anglie zásilku semínek, vysypal „prázdný“ pytlík na záhonek ve stínu. Za několik dní se na tom místě objevily staré milé přítelkyně.

„Anglické sedmikrásky! To mám radost. Už jsem si myslel, že vás nikdy neuvidím!“

Zahrada zásobovala také jejich společnou kuchyni. A požadavky byly teď velké. Paní Marshmanová, kterou každý znal jako „matku misie“, denně připravovala osm velkých talířů zeleniny, čtyři velké mísy s karí, osm pořádných ryb nebo jiné maso, tři mísy polévky a asi deset litrů mléka. Na části pozemku stály nyní četné budovy: oddělené ložnice pro chlapce a děvčata z internátní školy,

budova tiskárny, skladiště a obytné domy. Koncem roku také plánovali přestavbu Misijního domu na kostel. Každá rodina měla svůj dům a ani Careyovi nebyli výjimkou. Felix tady nebydlel. Občas tu nechával manželku, když musel odcestovat do Rangúnu v Barmě. Nebylo pochyb, že Dolly už nebude žít dlouho. Po nějakou dobu ji sužovala vyčerpávající horečka, stejná, na níž zemřel David Brundson. Tiše skonala 8. prosince.

„Tolik toho vytrpěla! Teď konečně našla u Pána pokoj," říkal si smutně William. Pak přemýšlel o zázraku, že jeho čtyři synové ani po třinácti letech záchvatů zuřivosti nepřestali matku milovat, a že její nemoc nerozbila vztahy mezi Careyovými a Placketovými. Když se Kitty dozvěděla o Dollyině smrti, napsala Williamovi:

I když přirozená pouta mezi námi jsou zpřetrhána, doufám, že nadále zůstaneš mým bratrem, neboť myslím, že nás spojuje něco silnějšího... S láskou vzpomínám na drahé děti a ostatní přátele. Prosím, napiš mi aspoň pár řádků...[25]

Smrt opět zasáhla rodinu Careyových v roce 1808. Když byl Felix v Rangúnu, zemřela jeho žena i s dítětem při porodu. Felix nadchl Williama objevem, že barmský jazyk *pálí* je obdoba sanskrtu, a že obě řeči pocházejí z téhož starobylého jazyka. Felix se tedy s odhodláním a nadějí pustil do pálí.

Ne všechny události toho roku byly smutné. Willy byl ordinován jako kazatel a odešel s manželkou Mary na sever do Dinádžpuru pracovat pro Ignatia Fernandeze. Měl však v úmyslu usadit se co nejdříve zase v Mudnabati.

„Co myslíš, jak asi vypadá po tolika letech náš starý dům?" ptával se často Willy.

William si však budoucnost plánoval v Serampuru a v Kalkatě. Požádal o ruku křehkou a bystrou Charlottu Rumohrovou, i když si někteří šuškali, že je to příliš brzy. Charlottino chatrné zdraví se ve Williamově společnosti den ze dne upevňovalo. William ji pokřtil, naučil anglicky a bengálsky a teď si ji vzal. Trvala na tom, že svůj serampurský dům daruje misii. Ze svého věna chtěla financovat pomoc Williamovým příbuzným v Anglii, především bratru

[25] Výňatek z dopisu Kitty Williamu Careymu je převzat z knihy Dorothy Carey: The Tragic and Untold Story of Mrs. William Carey od Jamese R. Beska, Grand Rapids, Michigan; Baker Book House, 1992

Tomovi. Tom byl zmrzačený a z válečných zranění se už nikdy nezotavil. Pracoval jako noční hlídač. William věděl, že je to velice nebezpečná práce, Charlotta proto Tomovi poslala peníze, aby si mohl zařídit malý obchod.

Pak dostali hosta. „Petře!" nevěřil William vlastním očím.

Tomův syn Petr přijel do Indie, aniž by věděl o Charlottině daru. Nebyl zde však jako misionář, ale jako voják na desetiletou vojenskou službu u 24. pluku lehké kavalerie. Novina, že si jeho otec bude moci pořídit malý obchod, ho překvapila. William se od Petra dozvěděl, že se sedmdesátiletý otec Edmund těší dobrému zdraví. Petr také nadšeně líčil, jak všichni Williamovi synovci a neteře sní o tom, že jednou pojedou za strýčkem do Indie!

„Určitě mne budou následovat další," ujišťoval Petr.

William byl na rozpacích. On že se stal northamptonským hrdinou? To by bylo to poslední, co by si přál. Už kdysi dávno napsal Andrew Fullerovi, že zemře-li dříve než on, nepřeje si v misijní společnosti žádné chvalozpěvy. Vždyť je jen líný a nešikovný služebník. Ano, něco málo sice přeložil, ale tolik toho ještě zbývá! Vždyť ještě nedokončil ani bengálský a marátský slovník! A kromě toho má svou práci rád.

1. ledna 1809 misie otevřela kapli na Lál Bazáru. Velkolepá stavba s osmi sloupy v průčelí, k níž vedl dlážděný chodník se zahradami po obou stranách, by klidně mohla stát na claphamském předměstí Londýna. Vytrvalému Marshmanovi se na kapli podařilo shromáždit třicet tisíc rupií. První kázání zde měl William společně s misionářem Londýnské misijní společnosti Nathanielem Forsythem. William si v okolí kaple pronajal několik místností, aby se zde mohl po večerech věnovat pastorační práci.

William velice dobře znal své meze a nedostatky své kazatelské práce. Johnu Rylandovi se svěřil:

Marshman je v práci pro Boží království velice horlivý. Mnohokrát jsem byl svědkem, jak na naší společné procházce sleduje jako ostříž hloučky lidí, aby k nim mohl přistoupit a působit na ně mocí evangelia. Vím, jak tomu věnuje dlouhé hodiny, a jeho bojovnost se v debatách stupňuje. Nesmírně mě zahanbuje. Nadšením je on Luther, já Erasmus. Také Ward má tak velkou schopnost oslovit lidská srdce a s naprostou lehkostí jim

předávat své myšlenky, že lidé, kteří ho poslouchají, z něho nespouštějí oči. Já se i přes opakované pokusy sotva zmohu jen na pár suchých vět, a když je odmítnou, sedím pak jako němý hlupák a nedostanu ze sebe už ani slovo. Toužím vydat se zcela Bohu, takový jaký jsem, a bez výhrad mu sloužit. Snad nikdo další z Božího lidu tolik nepotřebuje přímluvné modlitby...[26]

Ať schopný či neschopný, v létě to vypadalo tak, že William v Indii skončil, protože. 26. června 1809 ulehl s horečkou. Následujícího dne se jeho stav zhoršil. Čekal záchvaty zimnice, ale jeho tělo sužovaly jen vysoké horečky. Tentokrát to nebyla vracející se indická malárie, na níž zabíral chinin. Brzy začal blouznit. Zdálo se mu, že ho Bůh poslal do všech oficiálních církví, kde užaslým duchovním oznámil, že mají prodat své kostely prvnímu uskupení nonkonformistů, které má peníze. Byl to lahodný sen. Williama v něm doprovázeli mocní andělé.

„Ano, na to jsem zapomněl, že si Pán přeje zakázat válku," říkal ve snu. „Všichni vojáci musí být okamžitě propuštěni."

Občas se navracel do reality. Charlotte, Ward, Jaebes, Johny a Marshman mu střídavě přikládali na čelo chladivé obklady a nutili ho pít ovocnou šťávu nebo masový vývar. Slyšel, jak kdosi říká, že jen málo Angličanů vydrží v Indii dvacet let - jako by se už připravovali na jeho smrt. Postupně přestával blouznit, až konečně horečka ustoupila a on jen apaticky ležel.

„Rád bych se pustil aspoň do jedné stránky sanskrtu," zašeptal jednoho dne Charlottě.

Usmála se: „Teď vím, že se uzdravuješ."

Brzy byl opět na nohou. Událost se neobešla bez ohlasu v Londýně. John Ryland trochu necitlivě poslal peníze na Williamův portrét. „Dřív než bude pozdě," pomyslel si William spíš toužebně než odevzdaně. Jak si přál být už u Pána, samozřejmě kdyby Pán rozhodl, že jeho úkol zde skončil. Jednou si přece jen nechá portrét namalovat, jak si Ryland a misijní společnost přeje. Ale až bude mít čas. Každou neděli teď v Serampuru křtil jednoho až tři konvertity. Měl na starosti zahradu s voliérami a vodními nádržemi.

[26] Výňatek z dopisu Williama Careye je převzat z knihy William Carey, D. D., Fellow of Linnean Society od S. Pearce Careye, London; Hodder & Stoughton, Ltd., 1923

Vyučoval na univerzitě, působil jako kazatel v kapli na Lál Bazáru. Překlady a tisk postupovaly rychle kupředu.

„Tiskařská dílna je nesprávný název," říkal Ward, jenž ji vedl. „Ve skutečnosti je to vydavatelství."

Budova tiskárny byla víc jak sto sedmdesát stop dlouhá a pracovalo v ní přes padesát lidí. K jednomu tiskařskému stroji přibyly další, takže jich teď měli celkem pět. Ward měl malou kancelář, před níž byla další místnost, kde na překladech pracovali bráhmani. Všude byly krabice se vzácnými typy liter pro bengálštinu, hindštinu, maráthštinu, perštinu, arabštinu, télagštinu, paňdžábštinu, uríjštinu, kannadštinu, čínštinu, barmštinu, řečtinu, hebrejštinu i angličtinu. Několik mužů mělo na starosti korektury a obtahy, jiní pouze připravovali tiskařskou barvu. Velký počet mužů pracoval u tiskařských strojů. Odebírali z nich listy, skládali je a pak odnášeli šesti jiným mužům, kteří je vázali. Kromě toho tu byli písmolijci, a dokonce i papírna, která byla částečně pod širým nebem a v níž se zpracovávala většina papíru. Stohy vysoce kvalitního papíru se dovážely také z Anglie. Litery a papír uskladňovali v dlouhé budově, ale většinu rukopisů čekajících na vysázení a vytištění měli ve zvláštním skladišti.

V roce 1811 se Felix znovu oženil. Tentokrát si vzal za ženu Angličanku narozenou v Barmě. Willy odešel do Katvy, necelých šedesát mil od Serampuru, kde se připojil k misii horlivého Johna Chamberlaina. Nijak odchodu z Mudnabati nelitoval, protože ho tam napadl buvol. V listopadu 1811 přijela do Serampuru krásná Williamova neteř Phoebe, dcera Williamovy sestry Ann Hobsonové s čerstvou zprávou, že se Tomův syn Eustach stal kazatelem. Charlotta přijala Phoebe jako člena rodiny a temperamentní dívka jí dělala skvělou společnici. Spolehlivý Jaebes studoval v Kalkatě práva, ale Kristu se dosud nevydal. Doma zůstal jediný syn Johny, ale příliš se zde nezdržoval, protože byl přes den v práci. Phoebe byla z domu u vytržení, a William si poprvé uvědomil, jak je jejich indický dům zvláštní. Neměli žádná kamna ani krb, bylo zde hodně prostorných místností s vysokými stropy a ohromnými, nezasklenými okny.

Rok 1812 nebyl tak pokojný jako rok předešlý. Došla zpráva, že Napoleon porazil alianci a podrobil si téměř všechny země Evro-

py. Zdálo se, že dlouho očekávaná válka s Ruskem je nevyhnutelná. Indie tak byla v ohrožení víc než jindy, jako by Británie neměla dost starostí v Americe. Také se už vědělo, že Jiří III. je duševně nemocný. Ani osud Serampurské misie nevypadal toho roku příliš růžově. Během prvních tří měsíců zemřelo pět lidí, včetně šestileté Wardovy dcerky a Marshmanova právě narozeného chlapečka.

„Co nás postihne příště?" staral se William.

Dvanáctého března, když právě vstával v domě u kaple na Lál Bazáru, vpadl do místnosti popelavě bledý John Marshman.

„Jen ne další smrt," zaúpěl William.

„Tiskárna..."

„Požár?"

„Ano."

KAPITOLA

15

„DÍKY BOHU, že nikdo nepřišel o život," strnule poznamenal William.

„Ano, chvála Bohu."

„O které rukopisy jsme přišli?" zeptal se William netečně. Všechno kromě lidského života bylo nahraditelné - stálo to jen peníze a čas. Jen rukopisy byly vykoupeny drahocenným časem.

„Obávám se, že jsme přišli o všechny mluvnice a slovníky."

„Nedokáži je nahradit, vždyť je to práce na léta."

„Každou mou ratolest, která nenese ovoce, odřezává, a každou, která nese ovoce, čistí, aby nesla hojnější ovoce," připomněl Marshman tiše Williamovi.

„Ano, ovšem. Budu jednat podle toho, co sám Pán říká v Janově evangeliu: ‚Vaše srdce ať se nechvěje úzkostí! Věříte v Boha, věřte i ve mně.'"

William odhadoval škodu na šedesát tisíc rupií. Zůstal tiskařský stroj a všech čtyřicet tisíc písmových razníků. Neporušené zůstaly také všechny okolní budovy, za což byli misionáři opravdu vděční, neboť v Marshmanově internátní škole teď byly stovky chlapců a děvčat. Shořela pouze budova tiskárny a obrovské zásoby papíru, včetně velké anglické dodávky. Tři čtvrtě milionu papírových archů lehlo popelem.

O několik měsíců později poslušný, ale dosud neproměněný Jaebes přijal Krista. Ukončil studium práv a začal se připravovat na práci mezi pohany. Johnny také kázal, ale William si nebyl jist, zda Kristu opravdu uvěřil. Lord Minto se vůči misionářům choval nepředvídatelně. Guvernér nepovolil vstup do země prvnímu americkému misionáři Adoniramu Judsonovi.

William Judsonovi nabídl jinou alternativu: „Navrhuji vám jet do Barmy. V Rangúnu je už můj syn Felix. Je tam hodně práce."

Téhož roku se jedenapadesátiletý William konečně nechal portrétovat známým malířem Robertem Homem, který maloval i Wellesleyho. William trval na tom, že hlavním motivem portrétu bude jeho překlad, proto ho Robert Home namaloval sedícího s perem v ruce společně s panditem za stolem. Na stole leží několik knih a rukopis, na němž pravděpodobně William právě usilovně pracoval, neboť vedle jsou odložené brýle. V rukopise lze rozeznat slova z knihy Skutků, napsaná v sanskrtu: „Všichni je slyšíme mluvit v našich jazycích o velikých skutcích Božích!" Williamovi se proto portrét líbil, i když byl z vlastní podoby zklamaný. Připadal si nemastný neslaný, plešatý, s bílýma drobnýma rukama bezvýrazného úředníka, který nikdy v životě netrpěl. Jak byl tento portrét nepravdivý. Nebo ne?

„Bůh ví, že jsem toho moc neudělal," povzdychl si.

Následující rok byl velice významný. Požár způsobil, že Misijní společnost v Anglii začala intenzivně jako nikdy předtím shánět pro Serampurskou misii peníze. Co se týče celosvětových událostí, Británie v čele s parlamentem a synem Jiřího III. opět válčila s Amerikou. Napoleona naštěstí porazili na hlavu Rusové, armádu měl v troskách, a jeho moc byla ta tam. Když opadlo bezprostřední nebezpečí, zájem anglické koruny o Indii opět vzrostl. Nastoupí nový guvernér?

Nové zprávy Williamovi přinesl jako obvykle Buchanan. „Novým guvernérem bude Francis Rawdon-Hastings, hrabě z Moira. S Hastingsem, který v Indii vládl před léty, ale příbuzný není. Hastings je voják, ale myslím, že stejně jako Cornwallis chce jen získat peníze."

„Peníze. Co to znamená pro misii?" zeptal se William.

„Výhodu, alespoň si myslím. Slyšel jsem, že členové Clamphamského bratrstva mají teď v Anglii velký vliv. Wilberforce o vás mluvil velice dobře v parlamentu. Zdá se, že všichni vzdělaní lidé v Anglii si teprve díky požáru uvědomili, co všechno jste dokázal."

„Já? Opravdu?"

„A ještě jedna změna. Koruna do Indie poprvé posílá biskupa anglikánské církve a tři arcijáhny."

V roce 1814 se Williamovi dostala do rukou část proslovů přednesených v anglickém parlamentu během několikadenní debaty

o Indii předešlého roku. Celé tři dny se hovořilo o naléhavé potřebě misionářů v Indii. William Wilberforce, stoupenec Claphamského bratrstva a vážený mnohaletý člen dolní sněmovny, řekl:

„Tito ‚anabaptističtí' misionáři, neboli novokřtěnci, jak jsou hanlivě nazýváni, zasluhují nejvyšší úctu, uznání a obdiv. Jeden z nich, Dr. Carey, začínal na nejnižší příčce společenského žebříčku, ale využil svého geniálního nadání a rozhodnosti, aby tuto nevýhodu překonal a uskutečnil svůj plán, na jehož provedení od té doby pracuje: vytvoření společenství, předávajícího požehnání křesťanského světla indickým domorodcům.

Nejprve se snažil pro tento vskutku ušlechtilý cíl připravit, a tak se cílevědomě zaměřil na studium jazyků. Když dosáhl v této oblasti značného pokroku, začal se věnovat několika orientálním jazykům, především však sanskrtu, o němž se domnívám, že je jejich základem. Tyto jazyky ovládá jako žádný jiný Evropan... Pro několik z nich publikoval mluvnici, pro jeden nebo dva vytvořil slovník a stále uvažuje o další literární činnosti. Tyto odvážné plány vzbuzují opravdový obdiv a respekt všech nepředpojatých myslí.

Po celou dobu, pánové, se stejným nadšením, s nímž se věnuje své literární práci, působí jako misionář. Jeho zásluhy neunikly ctěnému zraku lorda Wellesleyho, jenž ho jmenoval profesorem sanskrtu a bengálštiny na kalkatské univerzitě..".[27]

Lord Wellesley jej podobně chvalořečil ve sněmovně lordů:

„Po celou dobu, kdy jsem byl v Indii, nevyvolala činnost misionářů žádné nebezpečné problémy či nesnáze. Většina z nich žila v dánské části Serampuru, a někteří z nich vskutku náleželi mezi vzdělance, obzvláště Dr. Carey, kterého jsem zaměstnal na univerzitě Fort William. Misionáře, kteří byli za mého působení v Indii, jsem vždy považoval za tiché, ukázněné, rozvážné a inteligentní lidi..".[28]

William přečetl prohlášení, přijaté parlamentem:

„Je povinností této země starat se o zájmy a blaho obyvatel Indie, patřících do Britského společenství národů, a všemi mož-

[27] Výňatek z dopisu Williama Careye je převzat z knihy William Carey D. D., Fellow of Linnean Society od S. Pearce Careye, London; Hodder & Stoughton, Ltd., 1923
[28] Ibid.

nými prostředky jim předávat znalosti, potřebné k morálnímu a náboženskému růstu. Zákon by měl - abychom tak podpořili výše uvedené záměry - umožnit osobám usilujícím o naplnění těchto prospěšných cílů odejet do Indie a usadit se tam."[29]

Buchanana prohlášení ohromilo stejně jako Williama. „Myslím, že si mohu být jistý, že vaše misijní práce teď bude prosperovat. A také teď víme, proč sem v tak silném zastoupení konečně dorazila anglikánská církev."

Díky prohlášení misijní práce skutečně jen kvetla. Na sklonku roku 1813 zaměstnávala Serampurská misie na obsluhu deseti tiskařských lisů dvě stovky dělníků. Jaebese vyslali do misijní práce do Indonézie, kterou před nedávnem Angličané převzali od Holanďanů, a jíž William z dávných dob, kdy si shromažďoval zeměpisné údaje, znal jako Ostrovy koření. Týdny probíral s Jaebesem misijní práci v Indonézii, dokonce mu radil, jak odtud dopravit lodí cibule, hlízy, semínka a řízky zajímavých moluckých rostlin. V neposlední řadě s ním hovořil o manželství.

„Nestačí, aby ses choval k manželce zdvořile, ale ať je tvé chování vedeno láskou. Važ si jí, a ona si bude vážit tebe. Pamatuj, že láska, která je založena jen na fyzické kráse, uvadne, kdežto trvalá láska je založena na charakteru."

„Ovšem, tati. Modli se za to, abych se z celého srdce dokázal odevzdat Bohu."

Během tří rušných dní v lednu 1814 byl Jaebes ordinován jako pastor, oženil se a odplul s novomanželkou do Indonézie!

Když loď odplouvala, řekl rozradostněný William Charlottě: „Chvála Pánu, vyvyšujme společně jeho jméno. Je k nám tak milostivý. Tři z našich synů se aktivně podílí na šíření evangelia a dva z nich jsou v nových zemích!"

William dostal dopis od synovce Petra, napsaný v červenci 1814 v Kánpuru. Spadl na něho kůň a zranil mu nohu. Horší bylo, že navíc zápasil s těžkou infekcí. Další dopis následoval a působil jako blesk z čistého nebe: stálo v něm, že Petr dva dny po napsání dopisu zemřel! William musel smutnou zprávu oznámit Petrovu

[29] Výňatek z knihy William Carey od S. Pearce Careye (ed. Peter Masters), Wakeman Trust, London, 1993

mladšímu bratrovi Eustachovi, který do Indie dorazil jen o několik dní později. Pak napsal kondolenci bratru Tomovi.

Jedním z pěti nových misionářů, které Serampurské misii poslala Londýnská misijní společnost, byl Eustach Carey. Ironií bylo, že narůstající popularita misijní práce na ni měla neblahý vliv. Misijní společnost v Anglii teď chtěla Serampurské misii diktovat a každému novému misionáři přidělila určitou práci. Yates měl pomáhat Williamovi s překladem, Penney měl asistovat Marshmanovi ve školách, Pearce Wardovi v tiskárně. Noví misionáři se zodpovídali jen vedení společnosti v Anglii. Ve společnosti už však nebyl téměř nikdo, komu by si mohl William postěžovat. John Sutclife zemřel, stejně jako většina vlivných členů, houževnatému a neústupnému Andrew Fullerovi bylo šedesát a byl smrtelně nemocný. Williama zarmucovalo pomyšlení, že tito skvělí staří lidé odcházejí, a najednou si uvědomil, že ho mladí misionáři také považují za starého.

Situace se přiostřila.

„Proboha," stěžoval si William Marshmanovi a Wardovi. „Společnost nám teď posílá příkazy, na kterých místech s misií začít a kde ji ukončit! Fuller pochopil, že společnost nemůže misii v Indii řídit z Anglie, když trvá šest měsíců, než přijde odpověď na zaslaný dotaz. Jak dobře si pamatuji na moudrý postoj, který vyjádřil ve svých prvních dopisech: ‚My zde v Anglii nemáme v úmyslu vás řídit, neboť vzdálenost je příliš velká na to, abyste od nás mohli dostávat instrukce.'"

V roce 1815 se William dozvěděl, že před několika měsíci Felixe i s rodinou v Barmě postihlo neštěstí. Plavili se na lodi, která se převrátila, a Felixova žena se utopila se dvěma malými dětmi. Felix byl v hluboké depresi a uvažoval, že z misijní práce odejde. Pak se William dozvěděl, že zemřel Andrew Fuller a musel opravdu zápasit, aby neklesl na mysli.

Téhož roku Anglie přerušila válku s Amerikou. Napoleon shromáždil vojsko, aby si znovu podrobil Evropu, ale spojenecká vojska Rakouska, Pruska, Ruska a Británie ho porazila u Waterloo. Britským generálem nebyl nikdo jiný než Arthur Wellesley, který mezitím získal titul vévody z Wellingtonu, a stal se pro Británii

národním hrdinou. To, že se dostal k moci, zajisté nebylo misii ke škodě, ale popularita je dvousečná zbraň.

„Stýská se mi po starých časech, kdy o mně nikdo nevěděl," ulevil si William po obzvlášť vyčerpávajícím dni s pěti novými misionáři.

Zdálo se, že stejnými problémy, jako Serampurská misie, trpí celá Indie. Guvernér Hastings měl zemi stabilizovat a snažit se, aby co nejvíce prosperovala; jeho pozornost však místo toho zaměstnávala válka s Gurkhy, kteří zaútočili ze severu, a pak spory s nepřátelskými Maráty ve střední Indii. Někteří kritikové říkali, že Indii je možné udržet jen vojenskou silou, William si však tím jist nebyl.

„Nepřišel jsem sem proto, abych Indii získal pro Jiřího III., ale pro Krista."

Situace v Serampuru se zhoršila. Někdo z nových misionářů napsal do Anglie, že starší misionáři, především Marshmanovi, si chtějí jen nahrabat majetek. Joshua Marshman zuřil, William se trápil, Dolly a syn Petr byli mrtví, zničený a zlomený Felix se někde potuloval v Ásámu. Dva Williamovi synové samostatně pracovali pro misijní společnost, Willyho považovali za jednoho z nejhorlivějších misionářů v Indii. Anglická misijní společnost vůbec nechápala, co všechno misii obětovali! Mnohem víc skličující však bylo, že noví misionáři posuzovali jejich asketický život podle sebe, a nic nechápali. William se jim snažil vysvětlit, že hosty vždy přijímali Marshmanovi, a proto měli ve svém domě lepší zařízení než ostatní.

„To tedy opravdu," zněla cynická poznámka Williamova vlastního synovce Eustacha Careye, jenž byl ze všech nových misionářů nejhorkokrevnější a nejkritičtější.

V roce 1818 se situace natolik vyhrotila, že mladší misionáři ze Serampuru odešli a usadili se v Kalkatě, kde založili Kalkatské misijní sdružení. Začali budovat druhou Serampurskou misii, tiskárny a další zařízení! Dokonce také začali vykonávat bohoslužby, které měly konkurovat bohoslužbám v kapli na Lál Bazáru! Tato zrada však nebyla ničím ve srovnání se stálými výpady proti Marshmanovi. Kdy tito mladí povýšenci konečně pochopí, že

Marshmanovy školy přinášejí do společné pokladny víc jak dva tisíce rupií měsíčně?

Po čtyřech létech mrzutostí ze strany mladých misionářů konečně napsal William jednomu členu misijní společnosti v Anglii:

„Nemyslím, že bych byl vůči Marshmanovým chybám slepý. Byl jsem svědkem všech jeho ‚odboček' i pochybení, z nichž je obviňován. Ale nemohu ho zesměšňovat, jak si to někteří bratři dovolují... Myslím, že je jedním z nejvěrnějších přátel, které kdy misie měla... "[30]

Jinému členu napsal: „Nemohu si vzpomenout na nic, co by mě v životě trápilo tak, jako tento rozkol..."[31]

Tato silná slova pronesl člověk, jenž prožil čtrnáct tragických let s choromyslnou, zuřící manželkou. Ještě větší zranění mu způsobil Jaebes, který se musel vrátit do Serampuru, protože Holanďané opět ovládli Indonézii a zakázali působení nonkonformistických misionářů. William syna nesmírně miloval, ale trápilo ho, že i on začal Marshmana kritizovat, a jen ho to utvrdilo v přesvědčení, jak nebezpečné jsou takové nečestné pomluvy.

[30] Výňatek z knihy William Carey od S. Pearce Careye (ed. Peter Masters), Wakeman Trust, London, 1993

[31] Ibid.

KAPITOLA

16

V ROCE 1818 potěšily Williama dvě události. Než Ward odcestoval na krátký čas do Anglie, zastavil se Čittágáón, aby navštívil Felixe. Felix dal na radu svého „duchovního otce" a jako marnotratný syn se vrátil do Serampuru, kde se postupně zotavoval. William doufal, že bude opět kázat, a že ho brzy pošle na misijní pole. Druhou potěšující událostí byla záležitost, kterou William přes dvacet let nosil v hlavě, a o níž už před lety diskutoval se vždy optimistickým Johnem Thomasem. William teď zaměřil veškerou pozornost a úsilí na tento svůj pravděpodobně poslední velký a neobvyklý experiment. V šestapadesáti letech byl již dostatečně starý na Evropana, který v tropech strávil dvacet tři roky.

„Bratři, je nejvyšší čas, abychom v Serampuru založili vlastní univerzitu," řekl Wardovi a Marshmanovi.

Peníze na univerzitu se jen hrnuly. Mezi dárci byli i ctihodný Charles Grant nebo sám lord Hastings. V nedalekém okolí koupili osm akrů půdy. Hlavní budova měla být dokončena až v roce 1821, ale přednášky začaly již v roce 1819. Cílem univerzity bylo učit Indy bengálštinu, historii, zeměpis, astronomii a teologii a vychovávat z indických studentů budoucí kazatele evangelia. Byl to odvážný projekt i pro ty, kteří s ním sympatizovali. Ale neučilo se snad již více jak deset tisíc mladých studentů v jejich bezplatných školách? „Ti nejlepší ze serampurských škol se budou moci ucházet o přijetí na univerzitu," soudil William. „Samozřejmě, že budeme přijímat schopné i z ostatních škol."

William také pokračoval ve své botanické práci. Už dávno se chtěl přihlásit do nějaké botanické společnosti v Kalkatě, jenže zde žádná nebyla, což bylo v zemi tak bohaté na tropické rostliny neuvěřitelné. William se nepovažoval za tak dobrého botanického odborníka, aby se mohl její organizace sám ujmout, ale nakonec

ho přesvědčila hraběnka Hastingsová. „Kdo jiný než vy dokáže nemožné?“ Obešel tedy zájemce a první setkání ohlásil na září 1820. Příští rok věnoval lord Hastings rozrůstající se společnosti půdu pro experimenty. Roxburgh, který už byl v té době zpátky v Anglii, zaplatil Williamovi členství v Královské botanické společnosti.

„Píše, že mne určitě zvolí do prestižní Linnéovy společnosti,“ četl William a kroutil hlavou nad tím, čím si zasloužil takovou odměnu.

Miloval rostliny, ale se stejnou láskou se vracíval k překladům a vyučování na univerzitě Fort William. Velkolepý plán, který před mnoha lety předložil reverendu Brownovi, se zdárně uskutečňoval. Slíbil, že přeloží Bibli do sanskrtu, bengálštiny, paňdžábštiny, hindštiny, uríjštiny a marátštiny, gudžarátštiny, télagštiny a kannadštiny. Do devíti jazyků. „Můj Bože!“ řekl tenkrát na to Brown. Do roku 1820 William vydal pět kompletních Biblí: sanskrtskou, bengálskou, hindskou, uríjskou a marátskou. A měl připravené části v dalších jazycích.

„Ještě také čínskou,“ připomínal si.

Serampurská misie stále Williama hodně zaměstnávala. V roce 1820 se setkal s mladými misionáři v Kalkatě. Přesvědčivě jim odhalil pýchu, která je ovládla, a přiměl je k pochopení, že je konečně třeba rozkol ukončit. Pocítil nesmírný pokoj - poznal, že bitva skončila. Jeho synové se usadili: obnovený Felix opět pracoval v Serampuru, Willy pokračoval ve službě v Katvě, Jaebes odešel vyzbrojený hindskou Biblí do Ádžméru ve střední Indii, Johnny, který se Kristu dosud nevydal, konečně dostal v Kalkatě dobrou práci jako úředník britské koloniální správy.

V čase všeobecného smíření však začala pomalu ztrácet síly křehká Charlotta. Po léta byla úplně zdravá, ale na začátku roku 1821, kdy dosáhla šedesátky, velice zeslábla. William ji nosil každý den do zahrady, aby se mohla těšit z její nádherné vůně a krásných zvuků. Zemřela v květnu. William měl opět zármutek. Jejich manželství trvalo třináct let.

Charlotta vedla - ač po mnoho let upoutána na lůžko a nepohyblivá jako Williamova sestra Polly - neúnavnou korespondenci.

„V Anglii ji oplakávají jako blízkou příbuznou,“ řekl William, když četl kondolenční dopisy. „Jak hluboce je všechny ovlivnila.“

William poznal, že Charlotta je nenahraditelná. Byla jeho životní láskou. Ale vůbec netušil, kolik žalu ho ještě čeká v následujících měsících. Neúnavný kazatel Kršna Pál, který získal pro Krista mnoho svých krajanů, nenadále zemřel na choleru. Pak skonal Felix, jemuž bylo teprve třicet sedm let, a jenž několik měsíců bojoval s horečkou. O několik měsíců později podlehl choleře čtyřiapadesátiletý Ward. Téhož roku upadl William ve tmě na schodech k říčnímu přístavišti a zranil si nohu, takže čtyři měsíce nemohl chodit, a pak kulhal.

Williamův zármutek dokonale vyjadřoval šestý žalm: „Smiluj se nade mnou, Hospodine, chřadnu, Hospodine, uzdrav mě, mé kosti trnou děsem. Má duše je tolik vyděšená, a ty, Hospodine, dokdy budeš váhat?"

William si jen stěží uvědomil příjezd nového guvernéra, i když to byla velká událost. Řeka Huglí byla plná lodí, střílelo se z kanónů, noční oblohu osvětloval ohňostroj. Hastings, který byl deset let guvernérem Indie, odjížděl. Kdysi oslnivý a šaramantní, teď už jen stín bývalé slávy. Lesk jeho sídlu v posledních letech dodávala už jen jeho žena. Stejně jako Charlotta, říkal si William.

„Novým guvernérem bude lord Amheerst," informoval ho Buchanan.

William pokračoval v práci. Bůh ho uzdraví, bude-li to jeho vůle. Bude mít ještě čas na završení svého díla? Když v roce 1809 po těžké nemoci opět vstal, Ward zažertoval: „A stroj zase funguje!" Situace se opakovala. William se dokonce znovu oženil. Vzal si o patnáct let mladší vdovu Grace Hughesovou.

V roce 1826 se Joshua Marshman vrátil do Anglie a musel znovu čelit obviněním, že si v Indii pomohl k majetku. Oleje do ohně přilil Williamův synovec Eustach, který se do Anglie vrátil také. William byl zdrcen, když se to dozvěděl. Dohoda s mladými misionáři neměla dlouhého trvání. Nikdo ze starých zakladatelů misijní společnosti už nebyl naživu. John Ryland zemřel v roce 1823. Vměšování misijní společnosti do Serampurské misie Williama nesmírně popuzovalo. Opakované ujišťování, že on sám je čistý, a že za všechno může pouze ničema Marshman, ho přivádělo k zuřivosti. Vždyť Marshman byl chudý jako dřív. I když shromáždil velké bohatství, dal vše serampurské misii. Dokonce i nic

netušící Williamovy sestry v dopise zmiňovaly Marshmanovu ničemnost.

„Podílel jsem se s ním na všech veřejných akcích," rozčiloval se William. „Hnusí se mi všechna ta hanebná a ubohá obvinění! V Přísloví stojí: ‚Svého přítele a přítele svého otce neopouštěj!'"

Napsal rozhořčený dopis misijní společnosti, v němž do budoucna odmítl veškerou pomoc, a tak ve svých šedesáti čtyřech letech přerušil vazby Serampurské misie s původní misijní společností v Anglii, kterou kdysi pomáhal budovat.

KAPITOLA

17

MARSHMAN se do Serampuru vrátil v roce 1829. „Vím, co si myslíte, Williame. Je mi teprve jednašedesát a vypadám na sedmdesát. Vám je téměř sedmdesát a vypadáte na šedesát. Jste statný jako zdravý strom: bílé punčochy, hnědé kalhoty ke kolenům, bílá vesta, bílý kabát a černý klobouk. Vypadáte stejně jako před devětadvaceti lety. Dokonce stejně dobře chodíte."

„Podobáte se Jobovi. Ale vydržel jste. Modlil jsem se za vás po celou dobu, kdy jste byl v Anglii, aby vás Pán víc než kdy jindy obdařil velikou trpělivostí a shovívavostí."

„A co nový guvernér lord William Bentinck?" zeptal se Marshman.

„Velká novina, příteli. Naše žádosti konečně zapůsobily na svědomí některých Angličanů. Guvernér Bentinck mi brzy dá k překladu do bengálštiny vyhlášku. Zakáže satí!"

„Haleluja! Už nebudou upalovat vdovy. Chvála Pánu!"

Williamovi dojetí vzalo řeč. Satí ho pronásledovalo po léta. Každý rok upálili stovky vdov. Stále znovu a znovu na tento zvyk narážel. Nevěděl, co je horší: že jedné vdově, kterou zaživa upálili, bylo teprve jedenáct, nebo že najednou upálili třicet tři ženy zemřelého maharádžy v Rádžpuru! A co teprve hrůzostrašné příběhy o vdovách, které si to rozmyslely, ale byly k tomu přinuceny.

Marshman přerušil dlouhé ticho: „Nechci se od misijní společnosti v Anglii odtrhnout..."

„Ale co ta hrozná obvinění?"

„Slyšel jsem o nich. Některá jsou oprávněná. Hodně nemovitostí je zapsáno na naše jména."

„Ale to bylo jen kvůli tomu, že tady misijní společnost neměla právního zástupce."

„Ale nyní to lze právní cestou napravit. Nemohl by nám pomoci Johnny? Je právník a působí v Kalkatě."

A tak se Johnny dal do práce. Po několika měsících formálně převedl společnosti veškerý majetek misionářů. Teď se teprve ukázalo, že William i Marshmannovi dali misijní společnosti skutečně vše.

Kalkatu zasáhlo několik bankovních krizí, v nichž přišli o všechny úspory jednotlivci i mnohé instituce. Také univerzita patřila mezi postižené, a tak Williama po třiceti letech působení propustila. O všechny úspory přišla i Serampurská misie.

V létě 1833 přepadla Williama z horka únava, jako nikdy předtím. Kromě plavání veškerou ostatní činnost omezil. Měsíc po třiasedmdesátých narozeninách ho zasáhla mrtvice, ale překonal ji a v listopadu mohl říci, že už je v Indii čtyřicet let. A čeho on, ubohý nepatrný červíček, dosáhl? Za čtyřicet let misie pravděpodobně získala pro Krista jen několik tisíc Indů. A on nedodržel slovo, které dal Brownovi. Z Biblí v devíti jazycích, které sliboval, se mu podařilo vydat jen šest. Je pravda, že sestavil mnoho slovníků a gramatik. Ano, Nový Zákon je ve třiceti jazycích, nebo už jedenatřiceti? Říká se, že naše tiskárna vydala přes dvě stě tisíc různých věcí ve čtyřiceti jazycích. Mnoho lidí mi ale pomáhalo - například Marshmanovi, kteří pro misii založili víc než sto škol a vychovali tisíce indických dětí. Samozřejmě, že na univerzitě William vychoval tisíce státních úředníků, kterým snad vštípil pocit, že jsou Kristu zavázáni. A také tu byla univerzita, patřící misii, jejímž cílem bylo vzdělávání Indů. Založil přece také botanickou společnost. A s Marshmanem snad přece jen něco udělali pro odstranění satí. Možná, že byl William také trochu nápomocen zákazu dětských obětí. Aspoň v to doufal.

„Pán to ví."

Návštěvníci Williama ujišťovali, že udělal mnohem víc. Říkali, že jeho *Rozvažování nad povinnostmi křesťanů* se stalo základem veškeré budoucí misijní práce, a že Serampurská misie je vzorem všem moderním protestantským misiím. Říkali, že jej obrovské množství překladatelské práce zařadilo do společnosti Jeroma, Wycliffa a Tyndala. Také mu připomínali, že je členem Linnéovy společnosti.

Jednoho dne však sebral ubývající síly, aby napomenul návštěvníka, který ho nemístně vychvaloval, a rozkřikl se: „Dr. Carey sem, dr. Carey tam! Prosím vás bratře, až tu nebudu, nechvalte dr. Careye, ale chvalte jeho Spasitele!

Nijak si na dobrých skutcích nezakládal. Cožpak člověk, který tolikrát přeložil Nový Zákon, nevěděl, že spasení je pouze věc víry a Boží milosti? Když nastalo chladnější období bez dešťů, trochu obživl. Ale v létě 1834, když se vrátila horka s dešti, opět ochabl. Nemohl se hýbat, ani mluvit a Grace o něho pečovala. Přijel Willy z Katvy, Jaebes dorazil z Ádžméru a Johnny tu byl také. V neděli ráno 8. června před bohoslužbami, které měl mít v kapli na Lál Bazáru v Kalkatě, ho navštívil Joshua Marshman. William dlouhým pohledem vyprovázel starého přítele. Věděl, že už ho nikdy v životě neuvidí.

William byl odevzdaný a pokojný. Pán ho čeká. Ani v poslední chvíli se však nezapřel jako organizátor, a vydal pokyny, aby ho pohřbili vedle Charlotty a za epitaf si vybral zamilované verše Isaaca Wattse:

Já, ubohý, chudý a bezmocný červíček
spočinu ve tvé laskavé náruči

William Carey zemřel za úsvitu 9. června 1834.

TABULKA UDÁLOSTÍ CAREYOVA ŽIVOTA A INDICKÝCH POLITICKÝCH A KULTURNÍCH DĚJIN

život	rok	britsko-indické dějiny	osobní život W. Careye
-18	1743	*král Jiří II.* *(*1683- j. k. 1694-1760)* port. misionář Manuel da Assumpcam v Dhacce napsal beng. katechizmus, bg. slovník a mluvnici	zemřel děd W. Careye
-17	1744	vítězství brit. loďstva nad franc.-špaň. u Toulonu	
-16	1745	povstání Jakobitů ve Skotsku	
-10	1751	lord Clive je úspěšný v jižní Indii proti Francii Bháratčandra Ráj (1712-1760) dokončuje svou báseň Bidjásunda	
-5	1756	nová válka s Francií v bitvě u Pálási porazil Clive Širádž ud Daulu	
-4	1757	*král Jiří III.* *(*1738- j. k. 1760-1811 kuratela - 1820)* Francie získává Čandarnagar zpět	* Anne Carey
	1761	Clive poráží navába z Patny a vládce Avadhu	* William Carey v Paulespury
2	1763	Brit. získala Kanadu, Floridu, Dominiku, mys Breton	* Charlotta druhá žena W. Careye.
4	1765	Brit. východoind. spol. nabývá práva vybírat daně	
5	1766		* Polly Careyová
6	1767		otec Edmund kostelníkem a učitelem farní školy
7	1768	jeden z největších hladomorů v Bengálsku	* Thomas Carey
8	1769	na jihu Britové zdaleka ne tolik úspěšní - smlouva s nizámem z Hajdarabádu	

		a HajdarAlím z Majsúru	
9	1770	Francouzská východoindická společnost zaniká zanikla stará šlechta dolního Bengálska současně přišla pohroma na rolníky a dělníky	
	1772	* otec beng. renesance Rádžá Rámmohan Ráj	
13	1774		výprava na kázání Johna Wesleye
14	1775		nemoc, začátek učení u Clarcka Nicholse v Piddingtonu
15	1776		* Grace Hughesová, 3. Žena W. C.
16	1777		Nichols se žení s Frances Howesovou W. C. se začíná učit řecky
17	1778	Američané a Francouzi vyhánějí Brity z Filadelfie Nath.Brassey Halbed vydal bg. mluvnici v Huglí bg. tisk. práce prováděl CharlesWilkins	Nichols umírá, živnost přejímá Thomas Old jeho žena je Elisabeth Placketová, Dolly její sestra
18	1779	James Cook zahynul na Havaji	
19	1780		spolupracovník John Warr se osamostatnil návštěvy kázání Thomase Scotta v Olney s jeho pomocí se začal učit hebrejsky
20	1781	Britové vyhnáni z Ameriky	S D. Plackettem, Th. Oldem založil v Hackletonu církev oženil se s Dolly Plackettovou
21	1782	smrt Hajdara Alího, úspěchy brit.vojska na jihu	stal se kazatelem hacletonského sboru jednou měsíčně slouží nonkonformistům v Paulespury
22	1783	konec války s Amerikou za nezávislost	pokřtěn od Johna Rylandse v řece Nene

		upraveny poměry mezi brit. korunou a společností	Thomas Skinner pokřtil Ann a Polly v řece Tove zemřel Thomas Old
23	1784	*1. Gen. guvernér Warren Hastings, rozšířil území*	
24	1785	*2. Gen. guvernér Lord Cornwallis (1786-1793)*	W. C. učitelem v Moultonu * syn Felix Carey publikovány výňatky z Cookových deníků 1. Cesta MUDr. Thomase do Indie kazatelem v Moultonu
26	1787		zemřela matka W. C. ordinován na baptistického kazatele v Moultonu pokřtěna manželka Dolly
28	1789	počátek francouzské revoluce	sestra Ann se provdala za Williama Hobsona kazatelem na Harvey Lane v Leicesteru
29	1790		*smrt dcery Lucy
31	1792	vyhlášení francouzské republiky	vydání čtyřdílného „traktátu" o misiích zal. v Ketteringu Společnost pro šíření evangelia pohanům
32	1793	*3. Gen.guv. sir John Shor (1793-1798)*	setkání s MUDr. Johnem Thomasem * syn Jaebes Carey Odjezd na dánské lodi Kron Princess Maria do Indie
33	1794		život v Sundarbanu sňatek Kitty a Charlese Shorta přechod na indigovou plantáž v Mudnabatí úmrtí Petra cesta do Bhútánu příjezd Johna Fountaina
36	1797		dokončení revize a překladu NZ do bengálštiny
37	1798	*4. Gen. guvernér Richard Wellesley (1798-1805)*	letní povodeň
38	1799	Tipú Sultán obnovil	příjezd Williama Warda jako

		nepřátelství ale padl v boji tak se dostala velká část Majsúru pod brit. vládu	tiskařského pomocníka příjezd tří misionářských dvojic a snoubenky p. Fountaina Marshmanovi, Brundsonovi, Grantovi plukovník Bie, velitel Serampuru nabízí sídlo misiím
39	1800	úplné připojení Irska k Anglii Dánsko a Anglie ve válce	přesun do Serampuru kovář Paňčánan Karmakár v Serampuru lije písmenka vydání a vytištění NZ v bengálštině pokřtění Kršny Pála a syna Felixe David Brown, Claudius Buchanan anglik. duchovní v Indii zemřel MUDr. John Thomas
	1801		W. C. vydal čítanku Kathopakathan (Vyprávěcí prózy) W. C. zahájil vydávání Dharmapustak (Písma)
41	1802	Zesílení brit. vlivu v Púně *návrat generála Cornvallise, brzy umřel*	zemřel Charles Short
44	1805	*guvernérem George Barlow*	serampurská dohoda: formulace misijních zásad
45	1806	dánský guvernér Krefting	profesorem na Ft. William College
46	1807	*guvernérem lord Minto*	ordinance syna Felixe zemřela manželka Dolly
		spolupracovník Mrtjundžaj Bidjálankár	příjezd synovce Petra jakožto vojáka sňatek s Charlottou Rumohrovou
		Bidjálankár vydal Rádžábalí (Řetěz králů)	W. C. dokončil vydávání Dharmapuskat (překlad Písma)
48	1809	otevření kaple na Lálbazáru v Kalkatě	

50	1811	*král Jiří IV. (*1762- j. k. 1811 - j. k. 1820 - 1830)*	syn Felix ženat po druhé
51	1812		požár misijní tiskárny W. C. vydal Itihásmála (Věnec historií) portrétován malířem Robertem Homem
	1813	*7. Gen. guvernér Francis Rawdon-Hastings hr. Moira (1813-1823)* Bidjálankár vydal Prabodhčandriká (Eseje a povídky)	
53	1814		Jaebes ordinován na misiích v Indonézii
54	1815	bitwa o Waterloo, Napoleonův konec Rádžá Ráj vydává Bedantagrantha, bg. verze véd	
	1816	Rádžá Ráj vydává Bedantásár, bg. verze véd	
56	1817	založena Calcutta School Book Society založena v Kalkatě Hindu College řídil David Hare, H. L. V. Derozio, D. L. Richardson Rámkamal Sen vydal Bangadešer purabritta	
57	1818	Rádžá Ráj zahajuje boj proti satí	mladí misionáři odešli ze Serampuru a osamostatnili se v Serampuru založena vysoká škola (kolej)
		John Clarck Marshman vydává bengálský měsíčník Digdaršan vydal dějiny Indie, Bengálska, Krátký přehled Džajgopál Tarkálankár redigoval první bengálský týdeník Samáčár darpan (až do r. 1851)	

		Felix Carey přeložil do bengálštiny Bunyana dále řadu anglických textů	
60	1821	*příjezd nového guvernéra lorda Amheersta*	zemřela Charlotta 2. žena W. C. nový sňatek s vdovou Grace Hughesovou na choleru zemřel Kršna Pál, syn Felix, Ward
	1825	Rádžá Rámmohan Ráj začal vydávat hinduistické noviny Sambád kaumudí Rámkamal Sen vydal Bengálsko-anglický slovník	
	1828	Rádžá Ráj končí boj proti satí založen Bráhmasamádž, hind. náb. společenství	
	1831	Íšvarčandra Gupta začal vydávat velké noviny Sambád Prabhákar	
71	1832	Majsúr se dostal celý pod britskou vládu Rádžá Rámmohan Ráj umírá *nový guvernér lord Bentinck*	
	1833	vydán Zákon o Indii (India Act) příznivý pro misie	
73	1834		zemřel William Carey

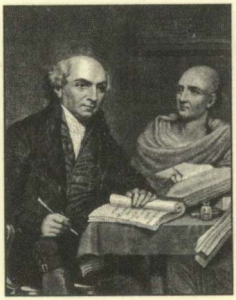

William Carey

SAM WELLMAN

Z anglického originálu
William Carey
vydaného nakladatelstvím
Barbour Publishing Inc.
přeložila Jana Jašková
Editor Stanislav Forejt
Grafická úprava Vladimír Nárožník
Vydalo v roce 2001
nakladatelství STEFANOS
Stanislav Maxa
Klášterská 127/II.
377 01 Jindřichův Hradec
Sazbu zhotovil Petr Kadlec
Vydání první
Náklad 1 600 výtisků
Tisk Hermann & spol Havlíčkův Brod
počet stran 160